

Työmarkkinat ja luottamus:

Työntekijöiden luottamus työmarkkinoihin Euroopan
työmarkkinaregiimeissä

Mikko Saloila

Tampereen Yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma

Helmikuu 2015

Taloudelliset taantumet ovat koetelleet Euroopan työmarkkinoita 2000-luvulla. Taantumien seurauksena joidenkin Euroopan maiden työmarkkinat ovat ajautuneet kriisiin. Tämä myötä työttömyys on noussut korkeaksi, ja valtioiden velkaantuminen on lisääntynyt. Euroopan komissio on reagoinut kasvaneeseen työttömyyteen tuomalla poliittisia suosituksia jäsenmaille. Näistä suosituksista merkittävin on joustoturva.

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena on tutkia eurooppalaisten työntekijöiden kokemaa luottamusta työmarkkinoihin taantumien aikakaudella. Missä maissa luottamus on korkea ja missä puolestaan matala? Työn tehtävänä on myös kartoittaa niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat työntekijöiden työmarkkinoita kohtaan kokemaan luottamukseen. Näiden kysymysten selvittämistä varten Euroopan maat on ryhmitelty viiteen työmarkkinaregiimiin. Regiimijaottelun pohjana toimii Euroopan komission vuonna 2006 tekemä luokittelu, jossa työmarkkinat jaoteltiin työmarkkinoiden joustavuuden mukaan eri regiimeihin.

Tutkielman empiirisen aineiston muodostaa eurobarometri 76.2: työllisyys- ja sosiaalipolitiikka ja aktiivinen ikääntyminen, joka on kerätty vuonna 2011. Aineistossa on yhteensä 31 280 vastaajaa, joista tämän tutkielman analyysiin sisältyy 10 284 vastaajaa.

Luottamusta työmarkkinoihin regiimien välillä on analysoitu keskiarvovertailulla, ja luottamukseen vaikuttavia tekijöitä on puolestaan analysoitu lineaarisella regressioanalyysillä. Pohjoismaisessa regiimissä on tulosten perusteella korkein luottamus työmarkkinoihin. Välimerellisessä regiimissä on luottamus työmarkkinoihin puolestaan kaikkein matalin. Analyysin perusteella, tutkimuksen kohteena olleista tekijöistä, yhteiskunnallinen asema on merkittävin tekijä, joka ennustaa suurta luottamusta työmarkkinoihin. Tämän tutkielman tulokset ovat suurelta osin yhtenevät aikaisemman tutkimuksen kanssa. Poikkeavia tuloksia saatiin kuitenkin esimerkiksi sen suhteen, että parisuhde ei näyttäytynyt luottamusta ennustavana tekijänä. Lisäksi pohjoismainen hyvinvointimalli ei näytä suojaavan työntekijöitä terveyden menettämisen pelolta. Myöskään valtion alhainen työttömyysaste ei välttämättä takaa työntekijöiden korkeaa luottamusta työmarkkinoihin.

Luottamus työmarkkinoihin, ja alhainen työttömyys, eivät näytä tämän aineiston perusteella edellyttävän joustavia työmarkkinoita. Yhtä hyvään tulokseen pääsee monenlaisten työmarkkinamallien avulla.

Avainsanat: luottamus, Euroopan työmarkkinat, joustoturva, työmarkkinoiden joustavuus, työmarkkinaregiimit, työmarkkinajärjestelmä

Economic stagnations have been shaking the European labour market at the beginning of the 21st century. As a result of this development, some labour markets have drifted into a crisis. Employment has rocketed high and governments are increasingly in debt. The European Commission has reacted to this growing unemployment by advocating political changes to national labour market policies. The most significant change was the policy shift towards flexicurity.

The objective of this study is to find out how trust towards the labour market is experienced amongst the employed European citizens. Which region has the highest overall trust towards the labour market and which has the lowest. What are the factors behind that trust? To answer these questions, Europe has been divided into five regimes according to the labour market structure of the regimes. European Commission has created a similar division in 2006 that is used as a basis for this division

The data used for this study is Eurobarometer 76.2 Employment and Social Policy, Job Security, and Active Aging. The data is gathered from the year 2011. The data consists of 31 280 respondents, of which 10 284 respondents were involved in the analysis of this study.

Trust between five labour market regimes is analysed by comparing means. The factors behind the trust have been analysed by using linear regression. The result was that people in the Nordic regime experience the highest amount of trust towards the labour market. People in the Mediterranean regime experience the lowest amount of trust. Societal status is the main factor behind high amount of trust. The higher people perceive to be in the societal status scale, the higher is their trust towards the labour market. This result is in line with prior studies on the subject. The result that people in a relationship do not feel higher trust than people living alone was however deviant from prior studies. In addition the Nordic model seems to be inefficient in protecting employed people from fear of losing their health. Also a low unemployment rate does not automatically transfer into high trust towards the labour market.

Labour market flexibility does not seem to be a prerequisite for trust towards the labour market or low unemployment rates. There are more than one way to organise the labour market structure to achieve these goals.

Keywords: trust, European labour market, flexicurity, labour market flexibility, labour market regimes, employment policies, labour market policies

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
2. Eurooppalaiset työmarkkinat 2000-luvulla – taantumaa ja joustoturvaa.....	3
2.1 Euroopan työmarkkinat yhä kriisissä vuonna 2011.....	3
2.2 Joustoturva Euroopan työmarkkinoiden johtotähtenä	5
3. Työmarkkinat Euroopassa	9
3.1 Työmarkkinat ja niiden ryhmittely	9
3.2 Monta erilaista tapaa ryhmitellä Euroopan työmarkkinoita	12
3.3 Euroopan maaryhmät lähemmässä tarkastelussa.....	16
4. Luottamus sosiaalitieteellisenä ilmiönä.....	23
4.1 Luottamus sijoittuu tulevaisuuteen.....	23
4.2 Luottamus, turva ja jousto	25
4.3 Luottamukseen vaikuttavat tekijät.....	26
5. Tutkimusasetelma.....	28
5.2 Aineistona eurobarometri 2011	29
5.3 Analyysin muuttujat ja niiden muodostus	31
5.4 Lineaarisen regressioanalyysin vahvuudet ja vaatimukset	34
5.4.1 Validiteetti ja reliabiliteetti	36
6. Työntekijöiden luottamus työmarkkinoihin Euroopassa vuonna 2011	37
6.1 Pohjoismaisten maiden regiimissä luottamus korkealla	37
6.2 Luottamukseen vaikuttavat tekijät.....	39
6.2.1 Luottamukseen vaikuttavat syyt eri regiimeissä.....	39
6.2.2 Naisten luottamus työmarkkinoihin.....	45
6.3 Pohjoismaisissa yhteiskunnissa ei ole alaluokkaa	47
6.4 Imputoidut muuttujat	49
6.5 Luottamus työmarkkinoihin ei ole riippuvainen luottamuksesta parlamenttiin	51
7. Yhteenveto ja pohdinta.....	54
7.1 Euroopan kahtia jakautuneet työmarkkinat	54
7.2 Euroopan työmarkkinapolitiikka kriisin jälkeen - joustoturvasta räätälöityihin ratkaisuihin?	59
8. Lähdeluettelo	63
9. Liitetaulukot ja kuvat	69

Taulukkoluetelo

Taulukko 1: Joustoturva-matriisi, joustavuuden ja turvallisuuden vaihtokauppa	12
Taulukko 2: Työmarkkinatutkimuksessa käytetyt työmarkkinoita raamittavat tekijät	16
Taulukko 3: Työmarkkinaregiimien vertailutaulukko	18
Taulukko 4: Luottamusanalyysin vastaajien osuus eri ikäluokissa (ristiintaulukointi, eurobarometri 76.2. 2011)	34
Taulukko 5: Tutkielman työmarkkinaregiimijaottelu	36
Taulukko 6: Tutkielmassa käytetyt muuttujat ja niiden arvot sekä koodaus	38
Taulukko 7: Luottamus-muuttujan aritmeettinen keskiarvo regiimeissä (keskiarvovertailu, eurobarometri 76.2. 2011)	43
Taulukko 8: Luottamusta työmarkkinoihin ennustavat tekijät anglosaksisessa regiimissä (regressioanalyysi, eurobarometri 76.2. 2011)	44
Taulukko 9: Luottamusta työmarkkinoihin ennustavat tekijät mannermaisessa regiimissä (regressioanalyysi, eurobarometri 76.2. 2011)	46
Taulukko 10: Luottamusta työmarkkinoihin ennustavat tekijät pohjoismaisessa regiimissä (regressioanalyysi, eurobarometri 76.2. 2011)	47
Taulukko 11: Luottamusta työmarkkinoihin ennustavat tekijät välimerellisessä regiimissä (regressioanalyysi, eurobarometri 76.2. 2011)	48
Taulukko 12: Luottamusta työmarkkinoihin ennustavat tekijät itäeurooppalaisessa regiimissä (regressioanalyysi, eurobarometri 76.2. 2011)	49
Taulukko 13: Luottamus työmarkkinoihin eri regiimeissä, sukupuolittain jaoteltuna (keskiarvovertailu, eurobarometri 76.2. 2011)	51
Taulukko 14: Itsearvioitu yhteiskuntaluokka eri regiimeissä (ristiintaulukointi, eurobarometri 76.2. 2011)	53
Taulukko 15: Työmarkkinaregiimien työttömyysasteet. (keskiarvovertailu eurobarometri 76.2. 2011)	55
Taulukko 16: Luottamus maan parlamenttia kohtaan asteikkolla 1-10 (keskiarvovertailu, ESS Survey 6, 2012)	58

1. Johdanto

Eurooppa on ollut 2000-luvulla suurissa taloudellisissa vaikeuksissa. Vuonna 2011 alkanut taloudellinen taantuma on johtanut eripuolilla Euroopan unionia työmarkkinoiden kriisiytymiseen ja valtioiden velkaantumiseen. Taantuma on jättänyt jälkeensä myös erittäin korkean työttömyyden moneen EU-maahan.

Taantumat näkyvät väistämättä eurooppalaisten ihmisten ja työntekijöiden elämässä. Olen tässä pro gradu -tutkielmassa kiinnostunut siitä, miten työntekijät kokevat Euroopan työmarkkinat. Lähestyn asiaa luottamuksen näkökulmasta. Luottamus on käsite, joka kuvaa työntekijöiden uskoa tulevaisuuteen ja kertoo osaltaan työmarkkinoiden toimivuudesta. Erityisen tärkeäksi luottamus muodostuu kriisien aikana. Luottamus ja usko tulevaisuuteen ovat koetuksella kun elämässä kohdataan muutoksia.

Lähden tarkastelussa liikkeelle vertailevasta näkökulmasta. Euroopan työmarkkinat eivät ole yksi ja yhtenäinen kokonaisuus, vaan maiden välillä on monia eri tekijöistä syntyneitä eroja. Maiden ja maaryhmien välisten erojen vertailu on tärkeää, koska sitä kautta saadaan tietoa työmarkkinoiden ominaispiirteiden vaikutuksesta työntekijöiden työmarkkinoita kohtaan kokemasta luottamuksesta. Vertailevan tutkimuksen etuna on pidetty erityisesti sitä, että se erottelee sosiaalipoliittisen kehityksen yleisiä ja erityisiä piirteitä. Se korostaa eri maiden välisiä eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä, ja näin ollen tuo esiin tarkastelun kohteena olevien maiden ominaispiirteitä. (Anttonen 2005, 272.)

Hyödynnän vertailussa työmarkkinaregiimejä. Vertailevassa tutkimuksessa kuin myös työelämän tutkimuksessa on muodostunut vakiintuneeksi perinteeksi muodostaa erilaisista Euroopan maaryhmistä koostuvia työmarkkinaregiimejä. Regiimijaotteluja on kuitenkin monenlaisia ja ne pohjaavat hieman toisistaan poikkeaville luokitusperusteille. Analyysini pohjana toimii Euroopan komission vuonna 2006 tekemä työmarkkinaregiimijaottelu. Kyseisessä jaottelussa kiinnitetään huomioita erityisesti työmarkkinoiden joustavuuteen. Tutkin työntekijöiden luottamusta siis regiimitutkimuksen lähtökohdista. Anneli Anttonen (2005) määrittelee regiimitutkimuksen yhdeksi vertailevan tutkimuksen suunnaksi. Regiimitutkimuksen erityinen ansio on se, että sen avulla voidaan tehdä yleistyksiä tutkittavasta aiheesta. Tämä ei olisi mahdollista tutkittaessa yksittäisiä maita. (Anttonen 2005, 280–281.)

Euroopan työmarkkinat ovat murroksessa. Työttömyys on ollut kasvussa, ja työmarkkinat sisältävät taantuman myötä paljon erilaisia epävarmuustekijöitä. Euroopan komissio on reagoinut kasvaneeseen työttömyyteen tuomalla uusia poliittisia suosituksia jäsenmaille. Näistä merkittävin on joustoturva. Joustoturvan tarkoituksena on yhdistää liberaalien työmarkkinamallien heikompi irtisanomissuoja ja Pohjoismaiden hyvä sosiaaliturva. Tämän lisäksi joustoturvassa sovelletaan vielä aktiivista työmarkkinaohjelmaa. (Madsen 2004, 189–190.)

Joustoturva ja luottamus kulkevat käsi kädessä. Joustoturvan on hyvin vaikea olla tehokas, mikäli ihmiset eivät luota uudelleentyöllistymiseen. Työmarkkinoiden joustavuus ja työntekijöiden kokemus luottamus, sekä näiden välinen suhde, saavat myös erilaisia painotuksia EU:n eri jäsenmaissa. Joustavuus, ja erityisesti siihen sisältyvä joustoturva, ovat 2000-luvun työmarkkinoita ja työpolitiikkaa koskevaa keskustelua sekä tutkimusta erityisellä tavalla leimaava tekijä. Tämä pro gradu -tutkielma osallistuu keskusteluun työmarkkinoiden joustavuuskehityksestä.

Tutkielmani tutkimuskysymyksiäni ovat seuraavat:

- 1) Missä työmarkkinaregiimissä työntekijät kokevat suurta luottamusta työmarkkinoihin?
- 2) Minkälaiset tekijät ennustavat työntekijöiden suurta luottamusta työmarkkinoihin?

Työni empiirisen analyysin aineistona hyödynnän eurobarometria 76.2: työllisyys- ja sosiaalipolitiikka ja aktiivinen ikääntyminen 2011. Aineisto on kerätty kaikista Euroopan jäsenmaista, joten sen avulla pystyn tarkastelemaan tutkimusteemaani koko Euroopan mittakaavassa. Aineisto antaa mahdollisuuden tarkastella työntekijöiden työmarkkinoita kohtaan kokemaa luottamusta vertailevasta näkökulmasta. Olen lisäksi täydentänyt aineistoa tuoden siihen kysymyksen asettelu kannalta tärkeitä muuttujia Eurostatin työvoimatutkimuksesta vuodelta 2011.

Tutkielmani jäsentyy seuraavasti. Johdannon jälkeen, luvussa kaksi, esittelen sekä Euroopan työmarkkinoiden tilannetta vuonna 2011 että Euroopan komission promotoimaa joustoturvaa. Tämän jälkeen luvussa kolme käyn läpi työmarkkinoiden tutkimusta Euroopassa ja erittelen niitä ryhmitteleviä tekijöitä. Lisäksi syvennyn tarkemmin tämän tutkielman kannalta olennaisten työmarkkinaregiimien erityispiirteisiin. Luvussa neljä otan käsittelyyn luottamuksen käsitteen ja liitän sen työmarkkinoiden kontekstiin. Sen jälkeen luvussa viisi ja kuusi siirryn itse aineiston esittelyyn, käsittelyyn ja lopulta analyysin tuloksiin. Lopuksi luvussa seitsemän analysoin vielä tarkemmin saatuja tuloksia ja pohdin työmarkkinoiden tulevaisuutta Euroopassa.

2. Eurooppalaiset työmarkkinat 2000-luvulla – taantumaa ja joustoturvaa

Aineisto, jonka pohjalta tutkin työntekijöiden luottamusta työmarkkinoihin, on kerätty vuonna 2011. Näin ollen on tarpeellista taustoittaa kattavammin Euroopan työmarkkinatilannetta kyseisenä vuonna. Tämä on tärkeää myös siltä kannalta, että vuoden 2011 taantumien mittasuhteiden ymmärtäminen auttaa arvioimaan työntekijöiden luottamusta kyseisenä vuonna.

Eurooppalaisia työmarkkinoita ovat leimanneet 2000-luvun alussa peräkkäiset taantumet ja alueelliset kriisit. Työttömyys on ravistellut varsinkin Etelä-Eurooppaa. Työllisyyden heikko kehitys Euroopassa johti jo vuosituhaten alussa uudenlaisen työmarkkinapolitiikan kehittymiseen. Yksi uuden työmarkkinapolitiikan ydinteemoista on joustoturva. Työllisyyden lisäämisen keinoja vuonna 2003 tutkinut Euroopan komission työryhmä esitti työmarkkinoiden joustavuuden ja työllisyysturvan samanaikaista varmistamista Euroopan työmarkkinapolitiikan päätavoitteeksi. Siitä alkaen joustoturva on ollut yksi Euroopan komission työmarkkinapoliittisten suositusten kantava teema. (Euroopan komissio 2003, 1.)

Esittelen tässä luvussa Euroopan työmarkkinatilannetta 2000-luvulla. Ensin hahmotan Euroopan työmarkkinoita työttömyysprosenttien ja köyhyysriskin avulla. Nämä yleisesti käytetyt työmarkkinoiden toimivuuden mittarit ovat myös Eurostatin vuosikatsauksen keskeisiä tekijöitä. Vertailen työttömyyttä ikäryhmien, toimialojen ja työttömyyden keston suhteen. Lisäksi katson köyhyysriskiä Euroopan jäsenmaissa. Tämän jälkeen esittelen Euroopan komission työmarkkinapolitiikan johtoajatusta eli joustoturvaa. Käsittelen joustoturvan ja jouston käsitteen rakentumista ja sen historiaa. Lopuksi siirryn joustoturvan nykyisiin määritelmiin ja kritiikkiin.

2.1 Euroopan työmarkkinat yhä kriisissä vuonna 2011

Vuonna 2011 Eurooppa oli ollut taantumassa noin kahden vuoden ajan. Vaikka syvin kriisi oli ohitettu, ei työttömyys ollut toipunut vielä lähellekään vuoden 2007 tasoa. Euroopan komissio arvioi, Eurostatin lukuihin perustuen, että vasta noin neljännes menetetyistä kuudesta miljoonasta työpaikasta olisi palautunut vuoden 2011 puolivälissä. Pahin työttömyystilanne oli Espanjassa, Baltiassa, Irlannissa, Kreikassa sekä Bulgariassa. (Euroopan komissio 2011, 11–20.)

Erityisen huomionarvoista on ollut nuorisotyöttömyyden ja pitkäaikaistyöttömyyden jatkuva kasvu. Pahin tilanne sen suhteen oli Etelä-Euroopassa, Baltiassa, Irlannissa ja Slovakiassa. Näissä maissa

nuorisotyöttömyys oli 25 prosentin ja 45 prosentin välillä. Keski-Euroopassa nuorisotyöttömyys oli puolestaan kaikkein matalinta, alle yhdeksän prosenttia. (mts. 21.)

Ongelmia aiheutti myös työttömyyden epätasainen jakautuminen. Espanjassa työttömyysaste oli lähes 19 prosenttiyksikköä suurempi kuin se oli Itävallassa. Työttömyyden jatkuessa riski työmarkkinoilta syrjäytymiseen, ja sen myötä yhteiskunnasta syrjäytymiseen, kasvaa myös merkittävästi. (mts. 11–20.)

Toimialoittain tarkasteltuna työllisyys elpyi Euroopassa palvelusektorilla, varsinkin talouden alalla. Rakennusala ei ollut puolestaan nähnyt kasvua taantuman jälkeen, jolloin rakennusalan työpaikat vähentyivät merkittävästi. Eniten työpaikkoja menetettiin julkisella sektorilla. Tämän kehityksen on nähty vievän siihen, että erityisesti hyvätuloisten ja pienituloisten työpaikkoja on tullut lisää. Keskituloisten työpaikat olivat vastaavasti vähentyneet. Ilmiötä kutsutaan palkkakehityksen polarisaatioksi. Polarisaatio puolestaan aiheuttaa eriarvoisuuden kasvua, joka on yksi iso yhteiskunnallinen haaste Euroopassa. Tämän eriarvoisuuden vähentäminen on yksi Euroopan Unionin pitkäaikaisista sosiaalipoliittisista tavoitteista. (mts. 12–13; 18.)

Palkkakehityksen polarisaatioon sisältyy riski, että sen siivellä syntyy työtä tekevä köyhälistö. EU totesi vuosiraportissaan, että vuonna 2011 kahdeksan prosenttia eurooppalaisista työllisistä oli luokiteltavissa köyhyysriskin alla eläviksi. Euroopassa työtä tekevän köyhän määritelmä on työllinen henkilö, jonka ansiotaso jää alle 60 prosentin mediaanitulon. Tulot lasketaan kuitenkin kotitalouksittain, vaikka työtä tekevät köyhät ovat yksilöitä. Köyhyysriski ei ollut missään mielessä tasaisesti jakautunut Euroopan alueella. Työssä olevat köyhät olivat laajin ilmiö Etelä-Euroopassa, Latviassa, Liettuassa, Puolassa ja Romaniassa. (mts. 142–143.)

Eric Crettaz (2011) paikantaa kolme köyhyysriskiä ennustavaa tekijää. Nämä tekijät ovat seuraavia: matala työntensiteetti, perhetyyppi ja matalapalkkaisuus. Matalalla työntensiteetillä tarkoitetaan tilannetta, jossa työntekijän työsuhde ei ole kokoaikainen. Perhetyypin suhteen köyhyysriskiä ennustava tekijä on puolestaan lasten suuri lukumäärä. Henkilön köyhyysriski kasvaa entistä suuremmaksi, mikäli hän on useamman lapsen yksinhuoltaja. (Crettaz 2011, 25–38.)

Määräaikaisilla ja osa-aikaisesti työllistyneillä työntekijöillä on kohonnut köyhyysriski. Siksi onkin huolestuttavaa, että määräaikaisten työsopimusten määrä on kasvanut Euroopassa. Tilanne on ongelmallinen erityisesti niissä maissa, joissa kyseisiä työsopimuksia ei ole aiemmin merkittävästi ollut. Eurostatin tilastojen mukaan jopa 80 prosenttia uusista työsopimuksista oli vuonna 2011 määräaikaisia. (Euroopan komissio 2011, 144–146). Näin jälkikäteen voidaan myös sanoa, että suurin

osa työllisyyden kasvusta koko mantereella selittyi nimenomaan määräaikailla ja osa-aikailla työsopimuksilla. Muutos kosketi erityisesti nuoria, työmarkkinoille ensi kertaa tulevia, työntekijöitä. (Euroopan komissio 2012, 31–32.)

Yleisesti ottaen Euroopan työmarkkinoiden lähitulevaisuuden näkymät eivät siis näyttäneet vuonna 2011 hyvältä. Heikon talouskasvun lisäksi Eurooppaa näytti vaivaavan kasvava polarisaatio. Talousveturit, kuten Saksa ja Ruotsi, vaikuttivat selviytyvän talouskriisistä hyvin. Ainakaan työllisyys ei ollut näissä maissa kriisin aikana juurikaan heikentynyt, joskin määräaikaisen työn osuus oli kasvanut. Etelä-Euroopassa ja Baltiassa näyttäytyi puolestaan toisenlainen todellisuus. Työllisyys, varsinkin nuorisotyöttömyys, nousi lähes ennätyksellisiin lukemiin. Talouden kasvu oli heikentynyt tuotannon pudotessa, ja valtioiden taloudet ajautuivat ongelmiin. Tämän kasvavan alueellisen eriarvoisuuden myötä jopa Euroopan yhteinen tulevaisuus voitiin asettaa vuonna 2011 vaakalaudalle.

2.2 Joustoturva Euroopan työmarkkinoiden johtotähtenä

Joustoturva on keskeisin EU:n tarjoama työmarkkinapoliittinen työkalu, jolla on pyritty tasaamaan työllisyyseroja EU:n jäsenmaiden kesken. Mutta mitä joustoturvalla oikeastaan tarkoitetaan? Joustoturvasta puhuttaessa on ensin tarpeen avata yhdyssanan ensimmäinen osa. Joustavuus, tai jousto, on joustoturvaa vanhempi käsite. Monien kriitikoiden mielestä se on myös sanaparin hallitsevampi osapuoli. Joustavuus työmarkkinoilla on yksi näkyvimmistä työmarkkinatrendeistä, joka on mullistanut työelämää 1980-luvulta alkaen. Joustavuudesta ryhdyttiin puhumaan yhä enemmän uusliberaalien keskuudessa 1980-luvulla, kun Euroopan työllisyyskehitys ei seurannut talouskasvun aikana Yhdysvaltojen ja Japanin työllisyyskehitystä. Työnantajat tarjosivat tähän syyksi liiallista työmarkkinoiden säätelyä, joka vaikeutti työmarkkinoiden sopeutumista markkinatilanteeseen. (Kasvio 1994, 97.)

Joustavuus on monitulkintainen käsite. Sitä käytetään usein kuvaamaan erilaisia käytäntöjä ja ihanteita työelämän tutkimuksessa. Tästä on ansiokkaasti kirjoittanut Tero Mamia (2007) teoksessa *Tietoyhteiskunta ja työorganisaatioiden muutos*. Työn joustavuus voi tarkoittaa työmarkkinoiden ja institutionaalisten rakenteiden joustavuutta, joista olen kiinnostunut ensisijaisesti tässä tutkielmassa. Tällaista työn joustavuutta voidaan nimittää määrälliseksi joustavuudeksi. Tämän piiriin katsotaan kuuluvan esimerkiksi työaikojen säätely, työsuhteiden säätely ja työehtosopimuksiin liittyvät muutokset. (Mamia 2007, 34.)

Työn joustavuus voi tämän lisäksi tarkoittaa toiminnallista joustavuutta. Tällä viitataan työorganisaatioiden joustavuuteen. Näihin kuuluvat organisaatioiden sisällä tapahtuvat muutokset. Nämä muutokset voivat puolestaan olla erilaisia tapoja järjestää työtä, kuten etätyö tai erilaiset tiimit. Joustavuutta voidaan luokitella vielä alaryhmiin sen mukaan ketä kyseinen joustavuuden muoto koskettaa tai hyödyttää. (mts. 34–35.)

Joustavan työsuhteen teoriasta puhuttaessa ei voi ohittaa John Atkinsin (1987) mallia yritysten joustostrategiasta (ks. Julkunen & Nätti 1995, 108). Tätä, usein hyödynnettyä, mallia käyttävät lähtökohtanaan myös Tero Mamia (2007) ja Antti Kasvio (1994) selvittäessään työn joustavuutta työorganisaatiossa. Yrityksen joustostrategiassa Atkinson luokittelee yrityksen henkilökunnan kahteen ryhmään. Ydinryhmän muodostaa yrityksen vakituinen henkilöstö. Siihen kohdistuva jousto ilmenee erikoistumiskoulutuksena, jonka avulla pyritään lisäämään työntekijöiden sitoutumista. Ringin ulkokehällä on puolestaan periferiaryhmä. Tämän ryhmän kohdalla jousto ilmenee epätyypillisinä työsuhteina. Näiden ulkopuolella on vielä kolmas ryhmä, joka sisältää vuokratyövoiman ja alihankkijat. Mallin kantava ajatus on siinä, että taloussuhdanteiden aiheuttamat joustot ilmenevät periferiaryhmässä työsuhteiden joustona sekä vuokratyövoiman ja alihankinnan säätelystä. Ydintyövoima taas joustaa toiminnallisesti, esimerkiksi uudelleen kouluttautumisen ja työaikajärjestelyiden tasolla.

Ton Wilthagen ja Frank Tros (2004) esittävät, että joustoturvan syntymisen taustalla on yhä useamman Euroopan maan heikko talouskehitys. Saman aikaan työntekoa koskevien sääntöjen, lakien ja asetusten uskottiin entisestään hidastavan talouskasvua. Tästä syystä monet hallitukset ryhtyivät purkamaan rajoituksia ja muokkaamaan lainsäädäntöään. Sosiaalipolitiikkaan ryhdyttiin suhtautumaan enemmän tuotannon apuvälineenä, kuin väestön etujen varmistusjärjestelmänä. (Wilthagen & Tros 2004, 171–172.)

Jouston ja turvan yhdistäminen ei ole kuitenkaan 2000-luvun keksintö. Günter Schmidin (2007) mukaan (ks. Saijets 2007, 34) termi on syntynyt jo 1990-luvulla Hollannissa, jossa Tanskan hallituksen neuvonantaja Hans Adriansen esitti silloiselle Hollannin hallitukselle, että työmarkkinoiden ydinryhmän tulisi antaa jossain määrin periksi omien työpaikkojensa työttömyysturvasta. Adriansen pelkäsi, että muutoin työmarkkinoiden reunalle syntyy uusi epävarmojen työolosuhteiden segmentti.

Heejung Chung (2011), joka on tutkinut joustoturvan mittaamista, pitää joustoturvan yhtenä keskeisenä ongelmana sen monia määrittelyjä. Tiedemaailmassa ei ole vielä vallitsevaa yhteisymmärrystä sen suhteen, mitä joustoturva tarkalleen ottaen on tai mitä sillä tarkoitetaan.

Helpottaakseen määrittelyongelmaa, Chung on identifioinut kolme keskeisintä tapaa määrittää joustoturva. Nämä ovat joustoturvamatriisi, Euroopan komission joustoturvataavoite ja Tanskan kultainen kolmio (Chung 2011, 154–155.)

Käytetyin näistä kolmesta määritelmästä on Ton Wilthagenin ja Frank Trosin (2004) joustoturva-matriisi. Kyseisessä matriisissa, joka on esitetty taulukossa 1, joustoturva määritellään eräänlaiseksi vaihtokaupaksi joustavuuden ja turvallisuuden välillä.

Taulukko 1: Joustoturva-matriisi, joustavuuden ja turvallisuuden vaihtokauppa

Joustavuus / Turvallisuus	Työllistymisturva	Työsuhdeturva	Työttömyysturva	Työn ja kotityön yhdistelmäturva
Ulkoinen määrällinen				
Sisäinen määrällinen				
Toiminnallinen jousto				
Palkkajousto				

Taulukon suomennus: Mikko Saloila

(Wilthagen & Tros 2004, 171)

Joustavuus jäsentyy Wilthagenin ja Trosin matriisin mukaan ulkoiseksi tai sisäiseksi määrälliseksi joustoksi, toiminnalliseksi joustoksi tai palkkajoustoksi. Turvallisuus on matriisissa puolestaan rajattu työsuhdeturvaan, työllistymisturvaan, työttömyysturvaan sekä työn ja kotityön yhdistelmäturvaan. Viimeksi mainitulla tarkoitetaan työntekijän mahdollisuutta yhdistää työ ja yksityinen velvoite, kuten esimerkiksi lasten tai omaisen hoivatyö. Vaihtokaupat joustavuuden ja turvallisuuden välillä voivat tapahtua millä työmarkkinatasolla tahansa. Ne lähtevät koko yhteiskuntaa koskevista työmarkkinaratkaisuksista ja voivat ulottuvat aina yksittäisiä työntekijöitä koskeviin säännöksiin asti.

Toinen tapa määrittää joustoturva on Euroopan komission joustoturvataavoite. Euroopan komissio määrittelee joustoturvan neljän tekijän kautta. Tässä määritelmässä joustoturva on kaikkein laajin. Joustoturva nähdään eräänlaiseksi tavoitteeksi, johon päästään, jos seuraavat tekijät toteutuvat.

1. Joustavat ja luotettavat työsopimusjärjestelyt sekä työntekijän että työnantajan näkökulmasta.
2. Kattava työntekijöiden kouluttaminen. Työntekijöitä koulutetaan läpi työuran, jotta mukautuminen muuttuviin työmarkkinoihin kävisi jouhevammin.
3. Aktiivinen työmarkkinapolitiikka. Tuetaan työttömäksi jääneitä ja nopeutetaan ihmisten palautumista työmarkkinoille.

4. Moderni sosiaaliturva. Sosiaaliturva takaa riittävän toimeentulon, rohkaisee työllistymään sekä tekee työmarkkinoista liikkuvat.

Suomennus: Mikko Saloila

(Euroopan komissio 2007, 13)

Kolmas tapa määrittää joustoturva on kaikkein rajatuin. Sitä kutsutaan nimellä Tanskan kultainen kolmio. Määritelmän mukaan joustoturva on eräänlainen työmarkkinamallien hybridi. Tanskan työmarkkinat yhdistävät liberaalien työmarkkinamallien heikomman irtisanomissuojan ja Pohjoismaiden hyvän sosiaaliturvan. Tämän lisäksi sovelletaan vielä aktiivista työmarkkinaohjelmaa. (Madsen 2004, 189–190.)

Wilthagen ja Tros (2004) muistuttavat, että joustoturvaan vedotaan usein ideologisista syistä ja käytetään politiikan välineenä. Joustoturvan ideologiassa turva on erityisesti mukana helpottamassa jouston hyväksymistä. Työmarkkinoiden turvallisuuden kannattajat ja etujärjestöt pyritään saamaan joustoturvan taakse ikään kuin naamioimalla nämä kaksi yhdeksi paketiksi (Wilthagen & Tros 2004, 171). Jouston ja turvan lisäksi tarvitaan myös kolmas komponentti, jotta joustoturva onnistuisi työmarkkinapoliittisena välineenä. Tämä komponentti on luottamus. Näiden kolmen komponentin suhdetta käsittelen tarkemmin luvussa neljä.

Joustoturvan määrittely on vaikeaa, eikä siitä ei ole vielä päästy yhteisymmärrykseen. Euroopan komissio on tehnyt joustoturvasta poliittisen tavoitteen. Turvan ja joustavuuden välillä kuitenkin harvemmin on täydellinen tasapaino. Alkuperäisessä joustoturvassa lähdettiin liikkeelle siitä, että työmarkkinoita kehitetään sellaisilla uudistuksilla, joissa turva ja joustavuus ovat molemmat aina mukana (mts. 170).

Joustoturvan kohtaan on esitetty myös runsaasti kritiikkiä. Yksi kriitikkojen pääargumenteista on ollut joustoturvan monitahoisuus. Ongelmana on nähty erityisesti se, että monet poliittiset toimijat, eri puolilta poliittista kenttää, ilmaisevat tukevansa joustoturvaa. Kuitenkin lopulta nämä toimijat päätyvät siihen, että olemassa olevat näkemyserot joustavuuden ja turvallisuuden välillä eivät ole ratkenneet. Joustoturvaan voidaan uskottavasti vedota politiikassa vaikka todellisuudessa ajetaan täysin toisensa poissulkevia päämääriä. Näin ollen joustoturvan ei nähdä tarjoavan riittävän tarkkaa työkalua työmarkkinoiden ongelmien hoitamiseen. (Schmid 2010, 41; Burroni & Keune 2011, 78–79.)

Joustoturvan ei ole myöskään nähty todellisuudessa edistävän turvaa. Monien poliittisten muutosten on nähty todellisuudessa lisäävän joustoa, mutta heikentävän turvaa. Tällaiseksi on nähty erityisesti

määräaikaisten ja osa-aikaisten työsopimusten lisääntyminen Euroopassa (Schmid 2010, 43–44). Luigi Burroni ja Maarten Keune (2011) tuovat lisäksi esiin, että joustoturva ei ota huomioon alueellisia eroja eri työmarkkinoiden välillä. Työmarkkinoihin vaikuttaa kansallisen politiikan lisäksi myös monet ulkoiset tekijät, kuten työvoiman taitotaso, maahanmuutto tai kansainvälinen kilpailu. (Burroni & Keune 2011, 84–85.)

3. Työmarkkinat Euroopassa

Euroopan kansallisia työmarkkinoita on pyritty luokittelemaan ja ryhmittelemään kilpaa koko 2000-luvun (esim. Gallie & Paugam 2000; Nicoletti & Scarpetta 2005; Euroopan komissio 2006; Stovicek & Turrini 2012). Tämän myötä työmarkkinatutkimuksessa on käytössä monenlaisia luokitteluja. Niiden moninaisuus selittyy sillä, että luokitteluja on tehty erilaisin perustein, ja niissä on käytetty erilaisia mittareita. Työmarkkinajärjestelmien vertailu on kuitenkin tästä syystä ongelmallista. Erilaisia mittareita yhdistelemällä voidaan painottaa erilaisia asioita.

Työmarkkinoiden tutkimiseen ei ole löytynyt mitään selkeää jaottelua, jonka kaikki osapuolet voisivat allekirjoittaa. Jonkinlaisia perustekijöitä voidaan kuitenkin tunnistaa. Esimerkiksi pohjoismaisten ja mannermaisten maiden ryhmään löytävät tiensä usein samat maat, ryhmittelystä riippumatta.

Tässä luvussa esittelen työmarkkinoiden regiimiluokitteluja. Ennen kuin syvennyn tarkemmin työmarkkinoiden luokitteluun, kuvaan kuitenkin lyhyesti, mitä työmarkkinoilla ylipäätään tarkoitetaan. Tämän jälkeen esittelen lähtökohtia työmarkkinoiden luokitteluun ja tarkennan sitä, millaisille mittareille luokittelut ovat pohjanneet. Tämän jälkeen kuvaan neljä keskeisintä työmarkkinoiden ryhmittelyä, ja erittelen niiden keskinäisiä eroja. Lopuksi esittelen vielä yksityiskohtaisemmin Euroopan komission ryhmittelyn maaryhmien ominaispiirteitä. Tämä on tärkeää, sillä käytän kyseistä maaryhmäjaottelua myös analyysini pohjana.

3.1 Työmarkkinat ja niiden ryhmittely

Työmarkkinat ovat varsin monitulkintainen termi. Tarkimmalla tasolla työmarkkinoilla tarkoitetaan markkinoita, joilla työn vaihdanta tapahtuu työnantajan ja työntekijän välillä. Yleisesti kuitenkin Suomessa työmarkkinoiden käsitteellä tarkoitetaan työmarkkinajärjestöjen toimintaa, erityisesti palkansaajien ja työnantajien etuja ajatellen. (Työmarkkinasanasto 2005, 62.)

Työmarkkinajärjestöjen toiminnan kautta työmarkkinoiden toimintaan kytkeytyy mukaan myös valtio, työmarkkinoita raamittavana toimijana. Tässä tutkielmassa käsitän työmarkkinat nimenomaan laajassa mielessä. Työmarkkinat sisältävät siis käsitteenä myös työmarkkinoiden toimintaa raamittavien tekijöiden toiminnan.

Millaisista osista työmarkkinat sitten koostuvat? Työmarkkinoiden kohdalla pienin vaikuttava tekijä voisi olla esimerkiksi yksittäinen työehtolain pykälä. Karkealla tasolla mittareiden valinta voidaan kuitenkin pelkistää kolmeen työmarkkinoita raamittavaan tekijään. Nämä ovat työlainsäädäntö, työttömyysturva ja työvoimapolitiikka. Euroopassa tuulta purjeisiinsa saaneen joustavien työmarkkinoiden myötä ollaan työvoimapolitiikan rinnalla, tai alakäsitteenä, ryhdytty käyttämään myös aktiivisen työvoimapolitiikan käsitettä. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi työttömän työnhakijan velvoitetta osallistua työkokeiluihin. Lisäksi sillä voidaan tarkoittaa myös jatkuvan koulutuksen järjestämistä alati muuttuvassa työmarkkinatilanteessa. (Esim. Gallie & Paugam 2000, 4–12; Euroopan komissio 2006, 101–108; Nicoletti & Scarpetta 2005, 6–16.)

Varsinkin OECD:n tuottamissa ryhmittelyissä, mutta viime vuosina myös Euroopan komission ryhmittelyissä on työlainsäädännön, työttömyyskorvauksen ja työvoimapolitiikan lisäksi otettu mukaan myös verokiila. Tällä tarkoitetaan työnantajan maksaman kokonaissumman ja työntekijän saaman nettopalkan välistä osuutta (Nicoletti & Scarpetta 2005, 8). Käsitteen on tarkoitus korostaa sitä, että työnantaja joutuu maksamaan paljon lisäkuluja varsinaisen palkan lisäksi, jotta voisi työllistää edes yhden työntekijän.

Työmarkkinoita raamittavien tekijöiden mittaaminen on haastavaa, koska työmarkkinoita voidaan analysoida hyvin monin erilaisin mittarein. Valitut mittarit vaikuttavat luokittelujen lopputulokseen. Tämän monimutkaisen kokonaisuuden hahmottamiseni tueksi olen koonnut taulukon 2, joka kokoaa yhteen työmarkkinoita raamittavia tekijöitä ja luokitteluperusteita. 2000-luvulla esiin noussut joustoturva on useimman jaottelun taustalla. Kuten taulukosta 2 ilmenee, mittareilla on pyritty tavoittamaan nimenomaan joustavuuden ja turvallisuuden ulottuvuuksia. Euroopan komissio ja OECD mittaavat joustoturva-konseptin joustavuutta työlainsäädännön avulla. Joustoturvan turvallisuutta mitataan puolestaan työvoimapolitiikan ulottuvuuksien avulla. (Nicoletti & Scarpetta 2005, 14; Euroopan komissio 2006, 13; Stovicek & Turrini 2012, 8.) Verokiila on joustoturva-konseptista sinänsä irrallinen käsite, vaikka senkin mukaan on maita ryhmitelty. Tästä syystä verokiila on taulukossa mittarina irrallaan muista. Kunkin yläkäsitteen alle on listattu vielä yleisimmät mittarit, jotka mittaavat kyseistä yläkäsitettä. Kutakin yläkäsitettä voi yleensä mitata monella mittarilla, lähestymiskulmasta riippuen.

Taulukko 2: Työmarkkinatutkimuksessa käytetyt työmarkkinoita raamittavat tekijät

Joustoturvakonteksti	Työmarkkinoiden joustavuuden määrittävät		Työmarkkinoiden turvallisuuden määrittää		
Yläkäsitteet	Työlainsäädäntö	Työttömyysturva	Työvoimapolitiikka	(Verokiila)	
Mittarit, joilla yläkäsitteitä mitataan	Määräaikaiset/ Toistuvat työsuhteet suhteessa kaikkiin työsuhteisiin	Osuus työttömistä, jotka saavat työttömyyskorvausta ²	Työvoima- poliittisiin toimiin suunnatut menot (osuus BKT:stä) ¹	Työvoimakustannusten, tuloverojen ja muiden sosiaalimaksujen osuus kokonaistuloista.	
	Kuinka monta peräkkäistä määr. työsuhdetta sallitaan	Työttömyyskorvauksiin käytetyt menot työtöntä kohti (osuus/hlö/BKT) ²	Aktiivisiin työvoima- poliittisiin toimiin suunnatut menot (osuus BKT:stä) ²		
	Vakituisten työsuhteiden irtisanomiseen liittyvät proseduurit	Korvauksen saantiehtojen tiukkuus (asteikolla 1-5 arvioituna) ¹	Passiivisiin työvoima- poliittisiin toimiin suunnatut menot (osuus BKT:stä) ²		
	Näiden proseduurien rikkomisesta seuraavat rangaistukset	Työttömyyskorvausten kesto kuukausina ¹			
		Pitkäaikais-työttömien korvaus ¹			
		Työttömyydestä työllisyyteen siirryttäessä tuloissa tapahtuva nettolisäys ¹			
Mittareita käyttäneet	Nicoletti & Scarpetta 2005, 14 OECD indicator Euroopan Komissio 2006, 103	1) Stovicek & Turrini 2012, 8 2) Gallie & Paugam 2000, 9	1) Gallie & Paugam 2000, 9 2) Euroopan Komissio 2006, 103		Nicoletti & Scarpetta 2005, 13 OECD indicator

Työmarkkinoiden mittaamiseen ja vertailuun liittyy väistämättä myös poliittinen ulottuvuus. Mittareiden valintaan vaikuttaa myös se, miltä kannalta haluaa asiaa tutkia. Duncan Gallie ja Serge Paugam (2000) tutkivat työmarkkinoita ennen kaikkea työttömyyden kokemuksen kautta. He arvioivat työmarkkinoiden eroja sen mukaan, miten heidän tutkimansa yhteiskunnat tilastojen valossa

kohtelevat työttömiä (Gallie & Paugam 2000, 1–17). Euroopan komissiolla voidaan taas nähdä olevan vahva normatiivinen rooli. Se pyrkii yhtenäistämään Euroopan työmarkkinapolitiikkaa ja löytämään jonkinlaisen ideaalimallin, jonka ominaisuuksia matkimalla muidenkin jäsenmaiden työttömyys saavuttaisi hyväksyttävän tason (Euroopan komissio 2003). OECD:n työmarkkinajärjestelmien mittaamisessa puolestaan näkyy markkinaliberalismia korostava rooli. Kuten Stephen McBride ja Russel A. Williams (2001) toteavat, OECD pitää liberaaleja työmarkkinajärjestelmiä esikuvinaan ja pyrkii ohjaamaan Euroopan työmarkkinoita tähän suuntaan (McBride & Williams 2001, 3–4).

Työmarkkinoiden luokitteluihin vaikuttavat siis monet tekijät. On tärkeää pitää nämä tekijät mielessä, kun vertailee työmarkkinoita. Seuraavaksi katsotaan tarkemmin miten näissä, eri instanssien ja tutkijoiden luokitteluissa, Euroopan työmarkkinat hahmottuvat.

3.2 Monta erilaista tapaa ryhmitellä Euroopan työmarkkinoita

Sosiaalitieteissä on käytetty paljon ryhmittelyjä ja tyypittelyjä kuvaamaan tietynlaisia ideaalimalleja. Näillä ideaalimalleilla on pyritty korostamaan ideologisia eroja eri järjestelmien välillä. Näistä ryhmittelyistä sosiaalitieteissä tunnetuin on varmasti Gøsta Esping Andersenin (1990) tekemä hyvinvointiregiimien jaottelu. Siinä hän ryhmittelee valtiot erilaisiin regiimeihin sosiaalipolitiikan ulottuvuuksien mukaan. Sitten tämän ryhmittelyn pohjalta on tehty useita erilaisia regimijaotteluita (Esim. Abrahamson 1992, 408; Arts & Gelissen 2002, 142; Goodin & Rein 2001, 777).

On kuitenkin tärkeä huomioida, että regiimit ovat teoreettisia työkaluja. Niiden avulla tunnistetaan tiettyjen kansallisvaltioiden ideaalimalleja ja tyypillisiä käytänteitä. Regiimit tarjoavat meille tietoa siitä, minkälaisia ideologioita löytyy erilaisten käytäntöjen ja järjestelmien takaa. Varsinaista regiimin mukaista järjestelmää ei kuitenkaan täydellisenä löydy mistään yksittäisestä maasta. Kyse on ennemminkin siitä, että keskiarvoisesti maa kuuluu johonkin regiimiin. Jotkut maat myös edustavat regiimiään paremmin kuin toiset. (Gallie & Paugam 2000, 7.)

Hyvinvointimallien lisäksi myös Euroopan työmarkkinoita on tyypitelty työmarkkinaregiimeiksi erilaisten ryhmittelyperusteiden mukaan. Olen koonnut taulukkoon 3 neljä keskeistä ryhmittelyä. Gallie ja Paugam (2000) ryhmittelevät maat työttömyyskorvausten perusteella neljään regiimin (Gallie & Paugam 2000, 4–6). Euroopan komission (2006) julkaisuissa maat ryhmitellään joustoturvan ja työmarkkinoiden perusteella viiteen ryhmään (Euroopan komissio 2006, 103–107).

Niin ikään viiteen ryhmään maat ryhmittelee Klara Stovicek ja Alessandro Turrini (2012). Heidän jaottelunsa perusteena on työttömyyskorvaus (Stovicek & Turrini 2012, 9–11). Viimeisenä taulukossa esitetty ryhmittely on Nicolettin ja Scarpettan tekemä (2005). Kyseisessä ryhmittelyssä perusteena ovat työlainsäädäntö ja työvoimapolitiikka (Nicoletti & Scarpetta 2005, 17–19).

Taulukko 3: Työmarkkinaregiimien vertailutaulukko

Ryhmittelijä	Gallie & Paugam 2000	Euroopan komissio 2006	Stovicek & Turrini 2012 (EU)	Nicoletti & Scarpetta 2005 (OECD)
Ryhmittelyn lähtökohta	Työttömyyskorvaus	Joustoturva /työmarkkinat	Työttömyyskorvaus	Työlainsäädäntö ja työvoimapolitiikka
Regiimit	Universalistiset	Pohjoismaiset maat	Pohjoismaiset maat	Mannermaiset maat
	Ruotsi Tanska	Hollanti Ruotsi Suomi Tanska	Hollanti Ruotsi Suomi Tanska	Belgia Espanja Hollanti Itävalta
	Työllisyyskeskeiset	Mannermaiset maat	Mannermaiset maat	Ruotsi Saksa Suomi Tanska
	Belgia Hollanti Ranska Saksa	Belgia Itävalta Ranska Saksa	Belgia Itävalta Ranska Saksa Luxemburg	
	Liberaalit/ minimalistiset	Anglosaksiset maat	Anglosaksiset maat	Tapaoikeudelliset maat
	Irlanti Iso-Britannia	Irlanti Iso-Britannia	Irlanti Iso-Britannia Kypros Malta	Iso-Britannia
	Alisuojelevat	Välimerelliset maat	Välimerelliset maat	Välimerelliset maat
	Espanja Italia Kreikka Portugali	Espanja Kreikka Portugali	Espanja Italia Portugali	Italia Kreikka Ranska Portugali
		Itäeurooppalaiset maat	Itä/keskieurooppalaiset maat	Välimallin maat
		Italia Puola Slovakia Tšekki Unkari	Bulgaria Kreikka Latvia Liettua Puola Romania Slovenia Slovakia Tšekki Unkari Viro	Irlanti

Duncan Gallie ja Serge Paugam (2000) ryhmittelevät työmarkkinat Euroopassa neljään regiimiin. Heidän lähtökohtansa on maiden työttömyyskorvausjärjestelmä, ja sen kautta työttömyyden kokemus. Nämä neljä regiimiä ovat universalistiset, työllisyyskeskeiset, liberaalit/minimalistiset ja alisuojelevat maat. Universalistisissa maissa työttömyyskorvauksen peitto on kattava, taso on verrattain hyvä ja näissä maissa sovelletaan aktiivista työvoimapolitiikkaa. Lisäksi työttömyyskorvaukset eivät ole riippuvaisia samassa kotitaloudessa asuvien tuloista. (Gallie & Paugam 2000, 4–6.) Gallien ja Paugamin vertailussa ei ollut käytössä lukuja kaikista EU-maista koko tutkimuksen ajalta. Tästä syystä regiimeistä on jäänyt useita EU-maita pois.

Työllisyyskeskeisissä maissa työttömyyskorvauksen taso on myös hyvä. Kattavuus ei kuitenkaan yllä universalistisen ryhmän tasolle. Huonompi työttömyyskorvauksen kattavuus johtuu siitä, että korvauksia myönnetään erityisesti aikaisemman työhistorian mukaan. Korvauksen työsidonnaisuus aiheuttaa puolestaan luokittelua korvaukseen oikeutettujen ja oikeudettomien kesken, minkä on nähty aiheuttavan köyhyysriskiä erityisesti naisille ja lapsille. Aktiivista työvoimapolitiikkaa harjoitetaan universalistisen regiimin tapaan laajasti. (mts. 4–6.)

Liberaali/minimalistinen regiimi ei tarjoa yhtä korkeaa työttömyyskorvauksen tasoa kuin edellä mainitut kaksi ryhmää. Työttömyyskorvaus on tarveharkintainen, ja korvaus ei kata kaikkia työttömiä identtisellä tavalla. Kotitalouden kokonaistulot vaikuttavat työttömyyskorvauksen tasoon. Työmarkkinapolitiikan lähtökohta on ajatus siitä, että valtion ei tule sekaantua liikaa työmarkkinoiden toimintaan. Minimaalisella valtion interventiolla pyritään ehkäisemään se, että työttömät jäisivät elämään työmarkkinaetuuksien varaan. Sen sijaan heidän toivotaan etsiytyvän itse töihin mahdollisimman pian työttömyyden kohdatessa. Aktiivista työvoimapolitiikkaa ei juurikaan tässä regiimissä harrasteta. (mts. 4–6.)

Alisuojelevassa regiimissä työttömyyskorvauksen taso on kaikkein matalin, ja se ei yllä edes minimitasolle. Myöskään aktiivista työvoimapolitiikkaa ei juuri ole. Pitkäaikaistyöttömyys muodostuu tässä regiimissä suureksi riskiksi. (mts. 4–6.)

Euroopan komission tutkimuksessa (2006) työmarkkinoita lähestytään yleisemmän työmarkkinamallin näkökulmasta, ja ryhmittelyssä on otettu huomioon ennen kaikkea joustoturvan näkökulma. Regiimit ovat saaneet tämän myötä maantieteellisiä rajoja noudattavat nimet. Pohjoismaisia maita leimaa korkea turvallisuus, jota tässä mitataan työvoimapolitiikkaan kohdistetulla valtion talouden budjettiosuudella. Ryhmälle on lisäksi ominaista keskimääräinen tai korkea joustavuus, jolla tarkoitetaan löyhempää työlainsäädäntöä. Lisäksi maissa vallitsee keskimääräinen tai korkea verotus. Verotuksella tarkoitetaan tässä nimenomaan verokiilaa.

Mannermaisissa maissa on puolestaan keskimääräinen tai korkea työvoimapolitiikkaan kohdistettu budjettiosuus. Joustavuutta on vähän, joka kertoo siitä, että työlainsäädäntö on tiukkaa. Verotus on puolestaan keskimääräistä. Anglosaksisissa maissa on keskimääräinen tai matala turvallisuus, Maita leimaa myös matala verotus. Joustavuus on tässä ryhmässä kuitenkin korkealla tasolla. Välimerellisten maiden ryhmässä taas turvallisuutta on vähän, joustavuus on vähäistä, ja työn verotuksessa ei ole selvää linjaa.

Itäeurooppalaisissa maissa on myös matala turvallisuus, mutta joustavuus on lähempänä yleiseurooppalaista tasoa. Verotuksen taso on keskimääräinen tai korkea. Euroopan komission vuoden 2006 ryhmittelyn erikoisuutena on se, että Italia määritteli itäeurooppalaiseksi maaksi. Tämä johtuu siitä, että Italiassa oli välimerellisiä maita enemmän määräaikaista ja osa-aikaista työsuhteita. (Euroopan komissio 2006, 103–107.) Tilanne on kuitenkin sittemmin muuttunut.

Stovicekin ja Turrinin (2012) ryhmittelyn perustana on työttömyyskorvaus, kuten myös jo esitellyssä Gallien ja Paugamin ryhmittelyssä (Stovicek & Turrini 2012, 9–11). Stovicekin ja Turrinin ryhmittely on varsin tuore ja siinä on mukana jo kaikki uudemmat EU-maat. Pohjoismaisia maita leimaa tässäkin vertailussa korkea työttömyyskorvauksen taso, työttömyysturvan vähäisempi tarveharkinta ja pitkä kesto. Työssäkäyntiin kannustetaan erityisesti tiukalla aktivoimispolitiikalla ja velvoitteilla. Mannermaisissa maissa on myös suhteellisen hyvä työttömyyskorvauksen taso, mutta korvauksen kesto on yleisesti lyhyempi kuin pohjoismaisissa maissa. Aktiivinen työvoimapolitiikka on saanut myös mannermaisissa maissa paljon jalansijaa.

Anglosaksisissa maissa työttömyyskorvauksen taso on vaatimaton ja lyhyt kestoaltaan. Tässä regiimissä esiintyy jonkin verran riippuvuutta työttömyyskorvauksista, ja ainoa aktiivinen työvoimapolitiittinen käytössä oleva työkalu on velvoite etsiä töitä. Välimerellisissä maissa työttömyyskorvauksen taso vaihtelee suuresti iän ja työhistorian mukaan. Työttömyysturvan saantiehtot ovat melko tiukkoja, joka on johtanut siihen, että kattavuus on tämän myötä heikko, Maaryhmässä on jonkin verran aktiivista työvoimapolitiikkaa, vaikkakin erilaiset aktivointikeinot on nähty melko tehottomiksi. Itä/keskieurooppalaisissa maissa työttömyyskorvauksen kattavuus ja sen taso ovat yleisesti melko vaatimattomalla tasolla. Joissain tapauksissa korvaus voi olla hyvällä tasolla ensimmäisen työttömyysvuoden, mutta vähenee sitten radikaalisti. Korvauksen saantiehtot ovat tiukkoja, ja aktiivinen työvoimapolitiikka on hyvin rajoittunutta. (Stovicek & Turrini 2012, 9–11.)

Giuseppe Nicoletti ja Stefano Scarpetta (2005) ovat lähestyneet työmarkkinajärjestelmiä työlaainsäädännön, työvoimapolitiikan ja tuotemarkkinoiden säätelyn näkökulmista. Hänen luokittelussaan ovat olleet mukana kaikki OECD-maat, joten tämä todennäköisesti vaikuttaa Euroopan työmarkkinajärjestelmien vertailuun. Euroopan työmarkkinat muistuttavat toisiaan kuitenkin enemmän kuin ne esimerkiksi muistuttavat Korean tai Japanin työmarkkinoita. Nicolettin ja Scarpettan ryhmittelyssä maat on niputettu neljään klusteriin. Mannermaisten maiden klusterissa kaikkia maita leimaa suhteellisen tiukka työlaainsäädäntö. Tapaoikeudellisten maiden klusterissa maita puolestaan yhdistää suhteellisen liberaali suhtautuminen työlaainsäädäntöön ja työvoimapolitiikkaan. Välimallin maat ovat muuten identtisiä tapaoikeudellisten kanssa, mutta

tuotemarkkinoiden sääntely on tiukempaa. Välimerellisten klusterissa työainsäädäntö ja työvoimapolitiikka ovat erityisen tiukkoja. (Nicoletti & Scarpetta 2005, 17–19.)

3.3 Euroopan maaryhmät lähemmässä tarkastelussa

Olen valinnut tässä tutkielmassa tehdyn analyysin pohjaksi Euroopan komission ryhmittelyn (2006), joka on tehty joustoturvan soveltamisen ja työmarkkinoiden rakenteiden perusteella (Euroopan komissio 2006, 103–107). Päädyin Euroopan komission ryhmittelyyn, koska se ottaa luvussa kaksi esitellyistä ryhmittelyistä laajimmin huomioon työmarkkinajärjestelmän kokonaispiirteet. Tutkielman tutkimusasetelman, ja tulosten tulkinnan, kannalta onkin siksi tärkeää tarkastella kyseisen regiimin maita yksityiskohtaisemmin. Esittelen seuraavaksi tarkemmin anglosaksisen, mannermaisen, pohjoismaisen, välimerellisen ja itäeurooppalaisen regiimin ominaispiirteitä. Tarkastelussa kiinnitetään huomiota työttömyysprosenttiin, osa- ja määräaikaisten työsuhteiden määrään ja pitkäaikaistyöttömyyteen. Lisäksi kiinnitetään huomioita työllisyysprosenttiin, verokiilaan, köyhyysriskiin sekä erilaisten väestöryhmien työttömyysriskeihin. Tiedot ovat vuodelta 2011.

Anglosaksinen regiimi (Iso-Britannia ja Irlanti)

Kuten edellä on mainittu, anglosaksisia maita voidaan pitää esimerkkinä Euroopan liberaaleimmista työmarkkinoista. Työttömyyskorvauksen taso on niissä suhteessa muuhun Eurooppaan matala ja korvausjaksojen pituus melko lyhyt. Työmarkkinoiden joustavuus on kuitenkin melko korkealla tasolla.

Työttömyysprosentti oli Iso-Britanniassa vuonna 2011 kahdeksan prosenttia. Irlannissa työttömiä oli puolestaan 14 prosenttia (Eurostat 2011c). Osa-aikaisia oli Iso-Britanniassa EU:n tasoon suhteutettuna paljon, mutta määräaikaisia taas puolestaan vähän. Määräaikaiset työsuhteet olivat Irlannissa hiukan yleisempiä kuin Iso-Britanniassa, mutta osa-aikainen työ oli maiden kesken yhtä yleistä (Eurostat 2011 a; b). Pitkäaikaistyöttömiä oli Irlannissa lähes yhdeksän prosenttia työvoimasta. Iso-Britanniassa vastaava luku oli hiukan alle kolme prosenttia. (Euroopan komissio 2012, 411 ja 431.)

Iso-Britannia oli selvinnyt talouskriisistä vuoteen 2011 mennessä varsin hyvin. Työttömyys oli toki noussut, mutta ei missään mielessä räjähdysmäisesti. Irlannissa tilanne oli päinvastainen. Maa kuului kriisimaihin, ja työmarkkinat eivät tarjonneet uusia työpaikkoja irtisanotuille. Tilanne oli erityisen huono naisten työllistymisen suhteen (mts. 80). Lisäksi kriisi oli iskenyt ankarimmin nimenomaan köyhimpään kansan osaan (mts. 40). Iso-Britanniassa ongelmia aiheuttivat kohoava nuorisotyöttömyys sekä sukupuolten välinen palkkaero (mts. 24 & 173). Anglosaksiset maat kuuluivat Euroopan matalampien verokiilamaiden joukkoon (mts. 255). Työtä tekevien köyhien suhteen kehitys oli kaksisuuntaista. Iso-Britanniassa työtätekevien köyhien määrä väheni kriisin aikana, kun taas Irlannissa se oli kasvanut (mts. 43).

Mannermainen regiimi (Belgia, Itävalta, Luxemburg, Ranska ja Saksa)

Mannermaisissa maissa on suhteessa muihin luokittelussa mukana oleviin maihin hiukan parempi työttömyyskorvausten taso. Työttömän kannalta voi kuitenkin olla ongelmallista se, että työttömyysetuudet on sidottu tiukasti aikaisempaan työhistoriaan. Työmarkkinoiden joustavuus on kuitenkin Euroopan maista vähäisintä. Lisäksi mannermaisten maiden erityispiirteeksi voidaan lukea vahva panostus työvoiman uudelleen kouluttamiseen. Varsinkin Saksassa, Itävallassa ja Luxemburgissa on paljon erilaisia ohjelmia työvoiman uudelleen kouluttamiseen aloille, joilla koetaan työvoimapulaa. (Euroopan komissio 2012, 56 & 100.)

Työttömyysprosentit jakautuivat mannermaisissa maissa melko tasaisesti. Belgiassa se oli vuonna 2011 seitsemän prosenttia, Itävallassa neljä prosenttia, Luxemburgissa hiukan alle viisi prosenttia, Ranskassa yhdeksän prosenttia ja Saksassa kuusi prosenttia. (Eurostat 2011c.) Maaryhmän vähiten mannermainen maa eli Ranska oli ainoana maana ajautunut korkeampaan työttömyyteen. Muiden osalta työttömyysprosentit eivät vielä aiheuttaneet syytä erityiseen huoleen. Osa-aikatyö oli maaryhmässä yleisesti korkealla tasolla, tosin Ranskassa pykälää vähäisempää muihin verrattuna. Määräaikaisten työsuhteiden suhteen hajontaa oli enemmän. Ranskassa ja Saksassa määräaikaisten työsuhteiden määrä oli vuonna 2011 eurooppalaista keskitasoa, kun muissa mannermaisen regiimin maissa määräaikaisia työsuhteita oli selvästi eurooppalaista keskitasoa vähemmän. (Eurostat a; b 2011.)

Ranskassa, ja osittain myös Belgiassa, pitkäaikaistyöttömyys kasvoi kriisin aikana. Se ei ollut kuitenkaan vuonna 2011 muuhun EU-alueeseen nähden vielä edes keskitasoa. (mts. 73.) Pitkäaikaistyöttömyys kosketti Belgiassa erityisesti matalan koulutustason omaavia (mts. 84). Muissa

mannermaisissa maissa pitkäaikaistyöttömien osuus oli pysynyt suhteellisen pienenä, Itävallassa ja Luxemburgissa erityisen pienenä, koko EU-alueeseen nähden. Pitkäaikaistyöttömien osuus kokonaistyövoimasta oli Belgiassa kolme prosenttia, Itävallassa yksi prosentti, Luxemburgissa puolitoista prosenttia, Ranskassa neljä prosenttia ja Saksassa kolme prosenttia. Itävallassa kuitenkin sairaus tai vamma näytti ennustavan pitkäaikaistyöttömyyttä muuta EU-aluetta enemmän. Belgiassa puolestaan naisten työmarkkinatilanne oli hankaloitunut erityisesti kriisin myötä (mts. 80).

Mannermaisissa maissa oli korkea verokiila, ja Belgiassa yksi Euroopan korkeimmista verokiiloista. Ainoastaan Luxemburg muodosti tässä maaryhmässä poikkeuksen matalalla verokiilallaan (mts. 254–255). Työllisyysaste pysyi mannermaisten maiden ryhmässä yllättävän korkealla. Itävalta oli Euroopassa harvoja maita, joiden työllisyysaste ei juuri reagoinut kriisiin vuoden 2011 loppuun mennessä. Saksa ja Luxemburg puolestaan pystyivät kriisin aikana jopa lisäämään työllisyyttä. Kaikissa muissa Euroopan maissa työllisyys heikkeni (mts. 22). Työätekevien köyhyysriski kasvoi Ranskassa ja Saksassa, mutta pysyi samana muissa maaryhmän. Poikkeuksena jälleen Itävalta, joka onnistui vähentämään työtä tekevien köyhien määrää kokonaistyöväestä (mts. 43). Ranska poikkesi tässä sikäli, että yksinhuoltajien köyhyysriski kasvoi kriisin aikana merkittävästi ja Ranska liittyi tämän ulottuvuuden osalta kriisimaiden ryhmään.

Kokonaisuutena mannermaisten maiden ryhmä oli selviytynyt hyvin kriisistä. Mikäli tarkastellaan asiaa työttömyyden kannalta, voidaan tulokset arvioida jopa erinomaisiksi. Ainoastaan Ranska muodosti tämän suhteen poikkeuksen. Mutta myöskään Ranskan kohdalla ei voida, kokonaisuuden huomioon ottaen, puhua kriisistä.

Pohjoismainen regiimi (Hollanti, Ruotsi, Suomi ja Tanska)

Pohjoismaiset maat ovat työmarkkinoiden suhteen monella tavalla ääriryhmä. Työttömyyskorvauksien taso on korkea ja kattavuus hyvä. Myös työttömyyskorvausten keston voidaan katsoa olevan pisimmästä päästä. Aktivoivia toimenpiteitä on runsaasti, ja muutaman maan kohdalla puhutaan suorastaan joustoturvan mallimaista.

Työttömyysprosentit olivat mannermaisten maiden tapaan alhaisia. Pohjoisimpien maiden osalta luvut olivat häkellyttävän tasaiset. Vuonna 2011 Hollannissa oli hieman yli neljä prosentin, Ruotsissa ja Suomessa seitsemän prosentin ja Tanskassa hieman yli seitsemän prosentin työttömyys (Eurostat 2011c). Osa-aikatyö jakautui siten, että Ruotsissa ja Tanskassa osa-aikatyön osuus oli EU-alueen keskiarvon tuntumassa. Hollannissa osa-aikatyön määrä oli ylivoimaisesti suurinta Euroopassa,

johtuen naisten yliedustuksesta osa-aikatyössä. Suomessa taas oltiin osa-aikaisesti työllistyneiden määrän suhteen EU-alueen keskiarvon alapuolella. Määräaikaisten työsopimusten määrässä jakauma oli pohjoismaisten maiden kesken tasaisempi. Suomi ja Ruotsi olivat EU:n keskiarvon tienoilla. Tanska jäi määräaikaisten työsuhteiden määrässä jonkin verran keskiarvon alle ja Hollanti sijoittui jonkin verran sen yli. (Eurostat 2011 a; b.)

Hollannissa oli yksi EU-alueen pienimmistä nuorisotyöttömyysprosentteista (Euroopan komissio 2012, 21–22). Hollanti kuului kuitenkin niihin harvoihin maihin, joissa nuorilla naisilla oli suurempi riski joutua työttömäksi kuin nuorilla miehillä (mts. 23). Ruotsi oli puolestaan kriisin myötä siirtynyt EU-alueen kärkipäähän nuorten työttömyysriskin suhteen. Ruotsissa nuorilla oli muihin verrattuna jopa nelinkertainen riski kohdata työttömyyttä. Suomi oli toinen tämän regiimin maa, jossa nuorison työttömyysriski oli korkealla. Suomessa nuorilla riski oli muihin verrattuna kolminkertainen (mts. 23). Kokonaisuutta työllisyysmittareilla tarkasteltaessa pohjoismaisten maiden ryhmä suoriutui kuitenkin erityisen hyvin. Maaryhmä löytyi myös EU:n pitkäaikaistyöttömyystilastossa matalimpien prosenttiosuuksien joukosta. Pitkäaikaistyöttömiä oli Hollannissa, Ruotsissa ja Suomessa noin puolitoista prosenttia ja Tanskassa vähän alle kaksi prosenttia kokonaistyövoimasta. Pitkäaikaistyöttömien ryhmässä kuitenkin kaikkein vanhimmat, 50–64-vuotiaat työntekijät, olivat tässä pohjoismaisten maiden maaryhmässä yliedustettuna muuhun EU-alueeseen nähden (mts. 82).

Työtätekevien köyhyysriski oli vuonna 2011 noussut kriisin aikana Tanskassa ja Hollannissa. Ruotsissa ja Suomessa se oli pysynyt suunnilleen samana. Yksinhuoltajien köyhyysriski oli samaan aikaan kuitenkin kasvanut EU:ssa erityisesti Ruotsissa ja Tanskassa (mts. 43). Tästä huolimatta maaryhmän työllisten köyhyysriski oli EU-alueen keskiarvon alapuolella (mts. 43). Hollannissa puolestaan miesten ja naisten välinen tuloero oli EU:n suurimpia. Tämä johtui erityisesti naisten yliedustuksesta osa-aikaisissa työsuhteissa (mts. 173). Verokiilan osalta pohjoismaiset maat olivat korkean verokiilan ryhmässä. Ruotsi ja Suomi sijoituivat tässä suhteessa vielä eri ryhmään muiden pohjoismaisten maiden suhteen. Suomen ja Ruotsin verokiila oli pohjoismaisten maiden ryhmässä kaikkein korkein (mts. 254–255).

Kokonaisuutena pohjoismaisten maiden ryhmä on vertailun tasaisin. Työmarkkinoiden osalta näyttää siltä, että pohjoismaiset maat ovat sietäneet kriisiä vuoteen 2011 mennessä erittäin hyvin muuhun EU-alueeseen verrattuna.

Välimerellinen regiimi (Espanja, Italia, Kreikka ja Portugali)

Välimerellisten maiden voidaan sanoa edustavan työmarkkinoiden suhteen toista ääripäätä. Työttömyyskorvauksen taso ja kattavuus ovat vähäisiä. Saantiehdot ovat myös muuhun EU-alueeseen nähden tiukkoja. Työmarkkinoiden joustavuus ja aktiivisten työmarkkinatoimenpiteiden määrä on myös vähäinen.

Työttömyysprosentit olivat vuonna 2011 EU-alueen korkeimpia. Espanjassa työttömyys oli lähes 22 prosenttia, Italiassa hieman yli kahdeksan prosenttia, Kreikassa lähes 18 prosenttia ja Portugalissa 13 prosenttia (Eurostat 2011c). Osa-aikatyön suhteen Espanjassa, Italiassa ja Portugalissa työsuhteiden määrä oli noin viisi prosenttiyksikköä EU:n keskiarvon alapuolella. Kreikassa oltiin osa-aikaisissa työsuhteissa jo yli kymmenen prosenttiyksikköä EU-alueen keskiarvon alapuolella. Määräaikaisten työsuhteiden suhteen maaryhmä oli kaksijakoinen. Espanjassa ja Portugalissa määräaikaisten työsuhteiden osuus oli EU:n suurimpien joukossa. Italiassa ja Kreikassa puolestaan jäätin EU-alueen keskiarvon alapuolelle. (Eurostat 2011 a; b.)

Välimerellisten maiden työmarkkinoiden tunnuslukuja tarkasteltaessa käy hyvin nopeasti ilmi, että nyt ollaan kriisimaiden ytimessä. Erityisesti Espanjassa, Kreikassa ja Portugalissa BKT:n kasvun pysähtyneisyys, tai jopa BKT:n heikentyminen, oli aiheuttanut työttömyyden rajun kasvun (Euroopan komissio 2012, 19). Työttömyys oli lisäksi Espanjassa ja Kreikassa EU-alueen suurinta nimenomaan nuorten keskuudessa. Nuorisotyöttömyyden kasvun suhteen Kreikka nousi koko EU:n ykköseksi (mts. 23–24). Hyvin ei mennyt myöskään pitkäaikaistyöttömyyttä tarkasteltaessa. Espanja ja Kreikka olivat EU:n kärkipäässä yhdeksän prosentin pitkäaikaistyöttömyydellä. Portugali oli myös reilusti EU-alueen keskiarvon yläpuolella, kuuden prosentin osuudella. Italia oli puolestaan EU:n keskiarvon välittömässä läheisyydessä, reilun neljän prosentin pitkäaikaistyöttömyydellä (mts. 403–425). Espanjassa pitkäaikaistyöttömyyden sukupuolijakauma oli siirtynyt miesten puolelle. Tähän yhtenä keskeisimpänä syynä voidaan nähdä rakennussektorin romahdus (mts. 24). Kreikassa puolestaan naiset olivat miehiä useammin pitkäaikaistyöttömiä (mts. 80).

Yksi huolestuttavimmista seikoista oli se, että välimerellisen regiimin maissa työttömyyskorvausten saajien määrä ei ollut kasvanut työttömyyden mukana. Tämä indikoi sitä, että työttömäksi jääneet henkilöt olivat pudonneet kokonaan pois korvausten piiristä (mts. 38).

Portugalissa kriisin aikana miesten ja naisten palkkaerot olivat kasvaneet eniten EU-alueella. Kokonaisuudessaan palkkaerot sukupuolten välillä olivat kuitenkin suurimpia Kreikassa ja Espanjassa (mts. 34). Italiassa ja Kreikassa oli puolestaan EU-alueen alhaisin naisten työllisyys (mts.

47). Kriisi näytti myös kohdistuneen regiimin eri maissa erilaisiin sosioekonomisiin ryhmiin. Tulonjaon suhteen Espanjassa kriisi näytti leikanneen suhteessa eniten alimman tuloneljännksen tuloja. Kreikassa ja Portugalissa kriisi oli taas leikannut suhteessa enemmän ylimmän tuloneljännksen tuloja (mts. 40). Yksinhuoltajien asema oli erityisesti heikentynyt puolestaan Italiassa ja Espanjassa. Kokonaisuudessaan köyhyysriski oli vuonna 2011 suurin Kreikassa ja Espanjassa, joissa köyhyysriski oli yksinhuoltajien osalta jo yli 50 prosenttia (mts. 43).

Espanjassa, Kreikassa ja Portugalissa verokiila oli laskenut (mts. 35). Kokonaisuudessaan välimerelliset maat sijoittuivat verokiilan suhteen lähelle EU-alueen keskiarvoa. Ainoastaan Italia poikkesi tästä suhteellisen korkealla verokiilallaan. (mts. 255.)

Kokonaisuutena välimerellisten maiden ryhmä oli kriisissä. Espanja, Kreikka ja Portugali luokitellaan kriisimaiksi. Italia oli vielä väistänyt tämän leiman. Tämä johtuu ensisijaisesti BKT:n loivemmasta laskusta, ja sen myötä tapahtuneesta vähäisestä työttömyyden kasvusta. Ennusteet eivät kuitenkaan näyttäneet Italian työmarkkinoidenkaan osalta hyvältä.

Itäeurooppalainen regiimi

(Bulgaria, Latvia, Liettua, Puola, Romania, Slovakia, Slovenia, Tšekki, Unkari ja Viro)

Itäeurooppalaisten maiden ryhmä on työmarkkinoiden osalta kaikkein epätasaisin. Työttömyyskorvauksen kattavuus ja taso ovat yleisesti heikkoja. Myöskään aktiivisen työvoimapolitiikkaan ei tässä maaryhmässä yleisesti käytetä varoja, tosin poikkeavia maita löytyy. Joustavuudessa maat ovat kuitenkin lähellä EU-alueen keskitasoa. (Kts. luku 3.)

Jotain maaryhmän epätasaisuudesta pystyy päättelemään jo työttömyysprosentteista. Vuonna 2011 ne olivat seuraavanlaisia: Bulgaria 11 prosenttia; Latvia 16 prosenttia; Liettua 15 prosenttia; Puola kymmenen prosenttia; Romania seitsemän prosenttia; Slovakia 14 prosenttia; Slovenia kahdeksan prosenttia; Tšekki vajaat seitsemän prosenttia; Unkari 11 prosenttia ja Viro 12 prosenttia (Eurostat 2011c). Osa-aikatyö oli maaryhmässä harvinaista EU-alueen keskiarvoon suhteutettuna. Ainoastaan Virossa osa-aikatyön määrä ylitti kymmenen prosentin osuuden kokonaistyöstä. Määräaikaisten työsuhteiden osuus oli yleisesti ottaen vähäinen. Poikkeuksen tähän kuitenkin muodostaa Puola, jossa määräaikaista työsuhteita oli eniten koko EU-alueella. Myös Sloveniassa päästiin EU:n keskiarvon yläpuolelle. (Eurostat 2011 a; b.)

Puhuttaessa kriisin vaikutuksista itäeurooppalaisten maiden regiimiin, on syytä ensin nostaa esille kaksi hyvin erilaista kehityskaarta. Kriisi iski alussa kovimmin Baltian maihin, ja BKT tippui

ennätysellisen alas. Tämä johti puolestaan irtisanomisiin. Sama kehityskaari voidaan soveltaa myös Bulgariaan ja Unkariin, tosin hieman lievempänä. Vuoteen 2011 mennessä Baltian maat saivat kuitenkin syöksyn pysäytettyä, mutta korkea työttömyys oli jäänyt kriisistä sitkeäksi muistoksi. Puola ja Slovakia taas kuuluivat niihin harvoihin maihin, jotka pystyivät itse asiassa kasvattamaan BKT:n määrää kriisin aikana. Kyseiset maat pystyivät myös samalla vähentämään työttömyyttä. Muut ryhmän maat sijoittuvat tällä skaalalla enemmän tai vähemmän näiden kahden ryhmän väliin. (Euroopan komissio 2012, 18 & 43.)

Tarkasteltaessa pitkäaikaistyöttömyyttä huomataan, että työmarkkinoiden ongelmia löytyy maaryhmässä muualtakin kuin Baltiasta. Yli seitsemän prosentin pitkäaikaistyöttömyys suhteessa aktiiviseen väestöön löytyi Slovakiasta ja Baltiasta. Bulgaria ja Unkari ylittivät myös EU:n keskiarvon. Muut maat sijoittuivat täpärästi alle keskiarvon. (mts. 403–428.) Pitkäaikaistyöttömyys oli Baltiassa siirtynyt entistä enemmän miesten kohtaloksi rakennussektorin kriisin myötä (mts. 24). Kriisimaiksi luettavien Baltian maiden, Bulgarian sekä Unkarin kohdalla tämä tarkoitti myös yksinhuoltajien aseman heikkenemistä. Nämä maat kuuluvat klusteriin, jossa yksinhuoltajien köyhyysriski oli yli 50 prosenttia. Tšekeissä puolestaan pitkäaikaistyöttömyyttä ennusti, vahvimmin koko Euroopassa, koulutuksen puute. Heikosti koulutettujen pitkäaikaistyöttömien oli jopa neljä kertaa vaikeampaa löytää töitä kuin muiden. Itäeurooppalaisten ryhmään suhteutettuna Tšekin pitkäaikaistyöttömyys oli kuitenkin kokonaisuudessaan vähäistä.

Romania, Bulgaria ja Puola muodostavat puolestaan ryhmän, jossa köyhyyden oli havaittu olevan erityisen pysyvää. Vuonna 2011 yli kymmenen prosenttia köyhistä oli ollut köyhiä kolmena neljästä edellisestä vuodesta (mts. 45). Kriisi oli myös koskettanut eri tavoin eri sosioekonomisia ryhmiä. Liettuassa ja Sloveniassa kriisi oli koskettanut erityisesti alinta tuloneljänneistä. Latviassa ja Romaniassa puolestaan kriisi kosketti eniten ylintä tuloneljänneistä. Myös verokiilan suhteen itäeurooppalaisten maiden ryhmä oli kaksijakoinen. Korkean verokiilan maihin kuuluivat Unkari, Liettua ja Romania. Muissa ryhmän maissa verokiila oli lähellä EU:n keskiarvoa. (mts. 255.)

Kokonaisuutena itäeurooppalainen regiimi oli kärsinyt kriisissä. Vaikka Puola ja Slovakia olivat nousseet työmarkkinoiden tunnusluvuissa EU:n keskitasolle, oli niillä vielä pitkä matka Euroopan talousmahdeiksi. Työmarkkinat toimivat kuitenkin yleisesti vuonna 2011 itäeurooppalaisten maiden ryhmässä kohtuullisesti. Tšekki esiintyi tilastoissa ainoana maana, joka oli pystynyt pitämään työttömyyden erittäin matalalla tasolla jopa EU:n tasoon verrattuna. Voidaankin sanoa, että ainoa asia joka sitoo Tšekin tähän maaryhmään, on sen työmarkkinoiden ja geopolitiikan historia.

Tulevaisuudessa on hyvin mahdollista, että Tšekki lähentyy työmarkkinajärjestelmänsä suhteen mannermaisten maiden ryhmää.

4. Luottamus sosiaalitieteellisenä ilmiönä

Luottamus on käsite, joka koskettaa hyvin monia arjen ja sosiaalitieteiden tutkimia ilmiöitä.

Luottamus voidaan myös määritellä ja mitata monin eri tavoin. Tämän lisäksi luottamuksen kohteet voivat olla hyvin erilaisia. Yleisemmin luottamusta tarkastellaan luottamuksena toiseen ihmiseen, mutta ihminen voi kokea luottamusta toisen ihmisen lisäksi myös instituutioon. Luottamus liittyy kiinteästi myös työmarkkinoihin. Mikäli luottamus työmarkkinoihin menetetään, saattaa se ilmentyä esimerkiksi maastamuuttona tai syrjäytymisenä työmarkkinoilta kokonaan. Erityisen tärkeää luottamus on tilanteissa, joissa työntekijän pitää vaihtaa työpaikkaa tai ammattia.

Tässä luvussa käsittelen luottamuksen problematiikkaa ja luottamuksen suhdetta työmarkkinoihin.

Ensin esittelen luottamuksen käsitettä ja hahmotan käsitettä sosiaalitieteellisessä keskustelussa.

Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan luottamusta erityisesti suhteessa työmarkkinoihin ja joustoturvaan. Lopuksi kuvaan luottamukseen vaikuttavia tekijöitä aiemman tutkimuksen avulla.

4.1 Luottamus sijoittuu tulevaisuuteen

Luottamuksen käsitettä käytetään nykyisin suhteellisen paljon erilaisissa, varsinkin taloustieteen, ennustuksissa. Sitä mitataan esimerkiksi eurobarometreilla, varsinkin taantumassa, suhteellisen tiuhaan. Eurobarometreja seurataan tarkasti, ja kuluttajien luottamuksen kohoamista pidetään merkinä talouden elpymisestä. Tästä huolimatta luottamuksen määrittely käsitteenä ei ole lainkaan niin yksinkertaista kuin voisi olettaa.

Piotr Stztompka (1999) määrittelee luottamuksen aikaulottuvuuden avulla. Hänen mukaansa luottamus on käsite, joka viittaa tulevaisuuteen ja sen ennustettavuuteen. Se on ihmisten työväline, jolla hän voi kontrolloida ympäristöä (Stztompka 1999, 18–21.) Adam Seligman (1997) puolestaan korostaa luottamuksen uskonomaista puolta. Hänen mukaansa maailmassa, jossa emme voi tietää

toisen käyttäytymistä, meidän on vain uskottava toisen hyvään tahtoon. Tämän uskon hän määrittelee luottamukseksi. (Seligman 1997, 38–44.)

Luottamuksen määrittelyn laajuutta kuvastaa hyvin ne keskustelut, joihin käsitettä analysoidessa joutuu ottamaan osaa. Luottamuksesta on vaikea puhua ilman muiden laajojen käsitteiden verkostoa. Näistä tärkeimpänä ovat sosiaalinen pääoma, moderni yhteiskunta ja kansalaisuus (Ilmonen & Jokinen 2002, 9–23). Luottamus nähdään nykyisessä yhteiskuntatieteessä monesti vastauksena yhteiskunnallisiin ongelmiin. Luottamuksesta sosiaalisen pääoman perustana korostaa esimerkiksi James Coleman (1990). Hänen mukaansa luottamus on tärkeä elementti, joka auttaa ihmisiä elämään sosiaalisessa rakenteessa. Ilman luottamusta, ja sosiaalista pääomaa, olisi hyvin hankala luovia elämän sosiaalisessa verkostossa (Coleman 1990, 300–308). Luottamuksen Coleman näkee ennen kaikkea väliaineena, joka yhdistää palveluksen ja vastapalveluksen välisen odotteluajan (Coleman 1988, 96–103).

Barbara Misztal (1996) näkee luottamuksen erityisen tärkeänä globalisoituneessa yhteiskunnassa, jossa epävarmuutta vastaan tarvitaan luottamusta jouhevoittamaan ihmisten vuorovaikutusta ja yhteistyötä (Misztal 1996, 1–4). Niklas Luhmann (1988) ymmärtää Misztalin tapaan luottamuksen ennen kaikkea työvälineenä helpottamaan elämisen epävarmuutta. Ihmiset joutuvat modernissa maailmassa kohtaamaan yhä enemmän tuntematonta ja turvatonta. Luhmannin näkökulma kuitenkin korostaa riskinottoa. Eläminen modernissa edellyttää riskinottoa. Riskinotto puolestaan edellyttää luottamusta. (Luhmann 1988, 96–105).

Kaj Ilmonen rinnastaa luottamuksen määrittelyn terveyden määrittelyyn. Lääketieteessä terveyden määrittely on osoittautunut yllättävän haastavaksi. Sen sijaan käsitteen lähestyminen sen vastakohdan kautta on ollut mieluista, ja sairaus tunnistetaan lääketieteessä huomattavasti terveyttä yleisemmin. Vastaava ongelma esiintyy luottamuksen määrittelyssä. Luottamus määritellään sen kautta, mitä se ei ainakaan ole. Tähän Ilmonen tarjoaa syyksi luottamuksen monimuotoisuuden. Luottamus voidaan määritellä monenlaiseksi, riippuen luottamuksen luonteesta. (Ilmonen & Jokinen 2002, 85–86.)

4.2 Luottamus, turva ja jousto

Niklas Luhmann (1988) tekee analyttisessä mielessä tärkeän jaottelun luottamuksen sisällä. Jaottelu perustuu luottamuksen kohteeseen. Luottamukseksi hän kutsuu konkreettista ihmisten vuorovaikutussuhteessa ilmenevää luottamusta. Luottavaisuus taas on hänen mukaansa organisaatioihin, instituutioihin tai esineisiin kohdistuvaa luottamusta. (Luhmann 1988, 34–36.) Tämä on hyvä perusta käsitteen teoreettiseen käsittelyyn. Toki rajan vetäminen näiden kahden välillä on lopulta melko hankalaa. Vastaavan yläjaottelun tekee myös Rom Harré (1999). Hänen käyttämä jaottelu on annettu ja ansaittu luottamus. Annettu luottamus vastaa Luhmannin luottavaisuutta. Se on luottamuksen muoto, joka syntyy jo ennen kuin varsinainen vuorovaikutustilanne on käsillä (Harré 1999, 254–256). Luottamus perustuu johonkin etukäteen annettuun rooliin, esimerkiksi ammattiryhmään. Toinen luottamuksen muoto on ansaittu luottamus, joka perustuu sosiaaliseen vuorovaikutukseen (mts. 254–256).

Ilmonen kritisoi molempia jaotteluja. Hänen mukaansa luottamuksen eri puolia ei tulisi erottaa. Keskeinen luokittelutekijä tulisi olla aikaperspektiivi kohteen sijaan. Molemmat luokittelut pyrkivät ennustamaan tulevaa ja tulisi tällöin rinnastaa koskemaan saman asian eri puolia. (Ilmonen & Jokinen 2002, 89–90.)

Tässä tutkimuksessani, aina tutkimuskysymystäni myöten, olen kiinnostunut nimenomaan luottamuksesta instituutioon. Tätä Luhmann siis kutsuu luottavaisuudeksi. Tutkimuskohteenani ovat yksittäiset ihmiset ja heidän luottamuksensa työmarkkinoihin. Käytän tästä yleisesti termiä luottamus, koska yhteys isompaan järjestelmään tulee muutoin kontekstista hyvin esille. Luottavaisuus on lisäksi terminä harvinaisempi ja, kuten yllä osoitettiin, sen perusteet eivät ole täysin kiistattomia. Analyysin kannalta on kuitenkin oleellista tiedostaa, että puhutaan luottamuksesta työmarkkinoihin. Ei siis luottamuksesta yksittäiseen henkilöön, joka usein perustuu sosiaaliseen vuorovaikutukseen.

Richard Sennet (1998) vie ajatuksen luottamuksesta ja riskinotosta työelämään. Hänen mukaansa työelämän joustavoittaminen on osaltaan kiihdyttänyt luottamuksen työelämässä. Kenenkään ei enää kannata sitoutua työnantajaansa. On pelattava työpaikan vaihtamisen riskillä, jos haluaa menestyä elämässä. (Sennet 1998, 24–26.) Sennetin ajatusmalli pitää sisällään luottamuksen katoamisen. Luottamus oli ennen työntekijän ja työnantajan välillä. Nyt luottamus on kadonnut tuosta suhteesta ja siirtynyt kokonaan pois työelämästä. Toisaalta voidaan myös ajatella, että luottamus on siirtynyt työnantajasuhteesta työmarkkinajärjestelmään. Työntekijät luottavat, tai heillä ei ole muita

mahdollisuuksia kuin luottaa, että työmarkkinoilta löytyy heille tarvittaessa aina uutta työtä. Luottamuksen katoaminen myös tästä yhtälöstä riippuu työmarkkinoiden toiminnasta. Työsuhteen säilymiseen liittyvän uskon kautta luottamus liittyy myös olennaisesti työmarkkinoihin ja joustoturvaan. Aikaisemmin, luvussa kaksi, käsittelin jouston ja turvan suhdetta. Turva on tässä kaksikossa helpottamassa jouston hyväksymistä. Voidaan yhtälailla sanoa, että turvan markkina-arvoon vaikuttaa olennaisesti luottamus. Ilman kansalaisten luottamusta työsuhdeturvaan, ei joustoturva pysty toimimaan. Mikäli uudelleentyöllistyminen jäisi yhä useammalta tapahtumatta, olisi hyvin vaikea heittäytyä joustaville työmarkkinoille, ja hyväksyä irtisanominen.

Näiden kaikkien yläpuolelle on tosin nykyisin, varsinkin Suomessa, asettunut kriisitietoisuus. Talouskriisin tai budjettivajeen varjolla on helppoa sanoa ihmisiä irti kenenkään sitä kyseenalaistamatta. Talouskriisi voi jo sinänsä rapauttaa luottamuksen työmarkkinoihin. Tällöin joustoturvaan perustuvien työmarkkinajärjestelmien toimivuutta ei edes päästä testaamaan. Kriittisesti ajatellen voidaan myös nähdä, että tällöin joustoturvan maine säilyy puhtaana. Työmarkkinoiden toimimattomuudesta voidaan aina syyttää kriisiä.

4.3 Luottamukseen vaikuttavat tekijät

Tiettyjen tekijöiden on havaittu vaikuttavan luottamuksen tasoon. Ehkä kaikkein vahvin keskinäinen suhde on yhteiskunnallisella asemalla ja luottamuksella. Orlando Patterson (1999) ja Robert Putnam (2000) toteavat tutkimuksissaan, että mitä parempi asema yksilöllä yhteiskunnassa on, sitä enemmän hänellä on luottamusta. Samanlaisen yhtälön todetaan pätevän myös koulutustasoon. Mitä korkeampi koulutus yksilöllä on, sitä suurempi on myös hänen luottamuksensa. (Patterson 1999, 189–190; Putnam 2000, 137–138.) Myös sukupuolen nähdään vaikuttavan luottamukseen. Tämä vaikutussuhde on vahva varsinkin Suomen ulkopuolella, erityisesti konservatiivissa maissa (Ilmonen 2002a, 20–41). Myös ikävuosien on aikaisemmin havaittu olevan yhteydessä luottamukseen. Ikä tosin voi toimia moneen suuntaan. Yleisesti vanhemmat ikäluokat ovat luottavaisempia kuin nuoremmat (Putnam 2000, 182–188). Mutta asia voi olla myös toisin päin, kuten Ilmonen toteaa tutkimuksessaan. (Ilmonen & Jokinen 2002, 198–199). Iän vaikutus luottamukseen on yhteydessä yhteiskuntamalliin. Joissain Euroopan maissa on tyypillistä, että vanhenevat työntekijät siirtyvät hyvin varhain eläkkeelle (de Vroom & Guillemard 2002, 185–186). Tällöin heidän kokemus tulevaisuudesta työn suhteen on todennäköisestään vähemmän huolestunut kuin heitä nuoremmilla kollegoilla. Avioliitolla on myös

huomattu olevan suurempaa luottamusta ennustava vaikutus (Putnam 2000, 137–138). Tämä on sikäli ymmärrettävää, että kahden henkilön on usein helpompi puskuroida epävarmuuksia vastaan.

Terveiden on myös huomattu vaikuttavan luottamuksen kokemiseen. Ilmosen tutkimuksen mukaan ne, jotka ovat terveydeltään heikoimmassa asemassa, arvelevat luottamuksen kadonneen yhteiskunnassa. (Ilmonen & Jokinen 2002, 200–201.) Terveiden vaikutukseen voi vaikuttaa myös luottamuksen kohde. Ilmosen tutkimuksessa luottamusta kysyttiin nimenomaan luottamuksesta toiseen ihmiseen. Tämän tutkielman kohteena on taas luottamus instituutioon.

Yleisen työttömyystilanteen vaikutus luottamukseen liittyy työmarkkinoiden toimivuuteen. Työmarkkinoita vertailtaessa on kiinnitetty huomiota siihen, miksi joillain työmarkkinoilla on huomattavasti enemmän työttömyyttä. Tämä epäsuhta on käytännössä saanut aikaan työmarkkinamallien vertailun (Saijets 2007, 31). Työttömyydellä ja työllisyydellä hyvin pitkälti määritetään se, miten hyvin työmarkkinat kussakin maassa toimii. Näin ollen on mahdollista esittää hypoteesi, että mitä korkeampi työttömyys maassa on, sitä vähemmän ihmiset luottavat maansa työmarkkinoihin.

Armen Hakhverdian ja Quinton Mayne (2012) ovat puolestaan tutkineet koulutuksen vaikutusta institutionaaliseen luottamukseen. He arvioivat, miten koulutusaste vaikuttaa poliittisen luottamukseen. Tutkimuksen tulos on se, että koulutus toimii olosuhteista riippuen molempiin suuntiin. Maissa, joissa on suuri määrä korruptiota, korkeasti koulutetut osoittavat matalasti koulutettuja vähemmän luottamusta hallintoa vastaan. Vastaavasti maissa, joissa korruptiota on vähän, korkeasti koulutetut osoittavat suurempaa luottamusta hallintoon kuin matalasti koulutetut. Hakhverdianin ja Maynen mukaan tämä johtuu siitä, että korkeasti koulutetut ovat paremmin varustettuja havaitsemaan yhteiskunnassa vallitsevia epäkohtia ja ongelmia. (Hakhverdian & Mayne 2012, 739 & 749.)

5. Tutkimusasetelma

Tässä luvussa esittelen tutkimuskysymykseni ja kuvailen tarkemmin tutkielmassa käyttämäni aineistoa, analyysin pohjana olevia muuttujia ja käyttämiäni tutkimusmenetelmiä. Luvun tarkoituksena on selvittää, miten olen muokannut muuttujia ja miten olen päätenyt erilaisten menetelmien ja lähtökohtien valintaa. Tärkeä osa tätä prosessissa on analyysin taustalla oleva maaryhmien muodostus.

Luku jäsentyy siten, että tutkimuskysymysten erittelyn jälkeen kuvaan ensin aineistoa tarkemmin ja selvitän perusteita maaryhmäjaon taustalla. Sen jälkeen esittelen analyysissä käytetyt muuttujat ja esittelen summamuuttujan muodostuksen. Lopuksi pohdin vielä menetelmän vaatimuksia, ja niihin liittyviä ongelmia sekä arvioin analyysin validiteettia ja reliabiliteettia.

5.1. Tutkimuskysymykset

Päättutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

- 1) Missä työmarkkinaregiimeissä työntekijät kokevat suurta luottamusta työmarkkinoihin?
- 2) Minkälaiset tekijät ennustavat työntekijöiden suurta luottamusta työmarkkinoihin?

Lähden etsimään vastausta tutkimuskysymyksiin analysoimalla luottamusilmiötä aineistosta muodostetun luottamusta kuvaavan summamuuttujan avulla. Regiimien välisen vertailun teen summamuuttujan keskiarvovertailulla. Toiseen tutkimuskysymykseen pyrin vastaamaan teorian kautta valittujen taustamuuttujien avulla. Vertailen taustamuuttujien vaikutusta selitettävään summamuuttujaan, eli tässä tapauksessa luottamukseen työmarkkinoita kohtaan. Tämän analyysin toteutan lineaarisen regressioanalyysin avulla.

Lisäksi täydennän tutkimuskysymyksen analyysiä vertailemalla työmarkkinoita kohtaan koettua luottamusta luottamukseen parlamenttia kohtaan koettuun luottamukseen. Tässä hyödynnän European Social Survey (ESS) –tutkimusta, joka on kerätty vuodelta 2012.

5.2 Aineistona eurobarometri 2011

Tutkimusaineistona käytän eurobarometriä 76.2: työllisyys- ja sosiaalipolitiikka ja aktiivinen ikääntyminen (2011). Aineisto on kerätty käyntikyselyillä yli 15-vuotiailta kansalaisilta. Kysely on suoritettu kaikissa EU-maissa. Eurobarometri kartoittaa Euroopan unionin kansalaisten sosiaalisia ja poliittisia mielipiteitä. (FSD.)

Eurobarometrissa käytetään monivaiheista satunnaistettua ryväsotantaa, joka ottaa huomioon alueen edustavuuden. Otanta on noin 1000 henkilöä jokaista EU-maata kohden, lukuun ottamatta todella pieniä maita, kuten Luxemburgia. (Leibniz-institut.) Lopullisessa aineistossa on yhteensä 31280 vastaajaa ja 560 muuttujaa.

Näistä varsinaiseen luottamuksen analyysiin tuli mukaan 10284 vastaajaa. Suuri ero kokonaisvastaajiin johtuu siitä, että luottamuskysymyksiin vastasivat vain työsuhteessa olevat henkilöt. Näistä miehet ja naiset jakautuivat hyvin tasaisesti. Taulukon 4 mukaan miehiä oli yhteensä 5180 ja naisia 5104. Ikäluokkiin vastaajat jakautuivat puolestaan seuraavasti (taulukko 4).

Taulukko 4: Luottamusanalyysin vastaajien osuus eri ikäluokissa (ristiintaulukointi, eurobarometri 76.2. 2011)

		Ikäluokat						Yhteensä
		15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	
Analyysin kaikki	N	668	2374	2940	2719	1457	126	10284
vastaajat	%	7	23	29	26	14	1	100

Eurobarometri soveltuu tähän tutkielmaan hyvin, koska se edustaa laajuutensa ansiosta eurooppalaisten mielipiteitä. Tällaisella valmiiksi kerätyllä ja kattavalla tilastoaineistolla on se etu, että aineiston otos on suuri. Näin ollen aineistolla pystyy tekemään kattavampia tilastollisia analyysejä. Tutkijan on kuitenkin aina kulloisenkin tutkimuksen yhteydessä pohdittava, että vastaako käytettävä aineisto tutkijan asettamaan tutkimuskysymykseen (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1999, 52–55). Mikäli tutkija haluaa esittää yleistettäviä olettamuksia eurooppalaisten luottamuksesta paikallisiin työmarkkinoihin, on ison valmiiksi kerätyn aineiston käyttö välttämättömyys. Valmiin aineiston ongelma on kuitenkin se, ettei tutkija pääse yleensä vaikuttamaan kysymysten asetteluun ja sisältöön. Tätä tutkielmaa ajatellen olisin kaivannut aineistoon enemmän kysymyksiä terveydestä, koulutustasosta, tulotasosta ja luottamuksesta esivaltaan. Käytin kuitenkin mahdollisuutta rikastuttaa

aineistoa ja imputoin aineistoon kaksi muuttujaa Eurostatin tilastoista, vuodelta 2011. Ensimmäinen näistä on työttömyysaste ja toinen on koulutusaste. Kyseessä on siis kausikorjattu prosenttiosuus kunkin valtion osalta.

Hyödynnän tutkielman maaryhmien muodostamisessa Euroopan komission (2006) ryhmittelyä, joka on tehty joustoturvan soveltamisen ja työmarkkinoiden rakenteiden perusteella (Euroopan komissio 2006, 103–107). Kyseinen ryhmittely on tehty joustoturvan soveltamisen ja työmarkkinoiden rakenteiden perusteella. En kuitenkaan käytä täysin samaa ryhmittelyä, vaan olen tehnyt siihen muutaman muutoksen:

- 1) Italia on sijoitettu Euroopan komission vuoden 2006 jaottelussa itäeurooppalaisten maiden ryhmään. Tämä on tehty lähinnä sen perusteella, että Italia vapautti vuosituhannen vaihteessa määräaikaisten sopimusten säännöstöä ennen muita välimerellisten regiimin maita. Kuitenkin vuosina 2006–2011 muiden välimerellisten maiden määräaikaisten, ja myös osa-aikaisten, sopimusten määrä nousi samalle tasolle kuin Italiassa. Näin ollen olen sijoittanut Italian välimerellisten maiden ryhmään. (Eurostat a; b.)
- 2) Vuoden 2006 jaottelusta puuttui monta maata, jotka olivat mukana vuoden 2012 Euroopan komission jaottelussa. Osa puuttui siksi, että ne eivät olleet vielä tuolloin EU-maita. Osasta ei vain ollut saatavilla dataa. Sovelsin vuoden 2012 jaottelua näiden maiden osalta ja lisäsin Bulgarian, Latvian, Liettua, Romanian sekä Viron Itäeurooppalaisten maiden regiimiin. Vastaavasti Luxemburg on lisätty mukaan mannermaiseen regiimiin, johon se kuului vuoden 2012 jaottelussa.

Näiden muutosten myötä muodostuu siis seuraavanlaiset regiimit (taulukko 5):

Taulukko 5: Tutkielman työmarkkinaregiimijaottelu

Anglosaksiset maat	Englanti Irlanti
Mannermaiset maat	Belgia Itävalta Luxemburg Ranska Saksa
Pohjoismaiset maat	Hollanti Ruotsi Suomi Tanska
Välimerelliset maat	Espanja Italia Kreikka Portugali
Itäeurooppalaiset maat	Bulgaria Latvia Liettua Puola Romania Slovakia Slovenia Tšekki Unkari Viro

Eurobarometri-aineisto on ladattu suoraan Gesiksen tietokannasta SPSS-ohjelmaan, jossa se on koodattu uudelleen maaryhmittäin. Tämän jälkeen aineisto oli valmis muuttujamuunnoksille ja analyyseille.

5.3 Analyysin muuttujat ja niiden muodostus

Eurobarometrissa 76.2 on yhteensä seitsemän kysymystä, jotka jollain tavalla mittaavat henkilön arviota tulevaisuuden työnäkymistä. Näistä kysymyksistä neljässä on niitä elementtejä, joista katson luottamuksen työmarkkinoihin koostuvan. Kysymykset käsittelevät tarkemmin eriteltynä työsuhdeturvaa, tulevaisuususkoa ja uudelleentyöllistymisuskoa. Tämä jaottelu myös jäsentää hyvin luottamuksen käsitettä työmarkkinoilla. Kuten aikaisemmin jo totesin, luottamus siis kohdentuu tulevaisuuteen. Esittelen seuraavaksi tarkemmin näitä luottamuksen osatekijöitä sekä sitä, miten näitä on kysytty eurobarometrissa.

Työsuhdeturva mittaa henkilön uskoa siihen, että hän pystyy pitämään nykyisen työpaikkansa. Tässä kysymyksessä korostuu kriisikehys, joka Euroopassa vallitsi vuonna 2011.

1) Työsuhdeturvaa on kysytty eurobarometrin kysymyslomakkeessa seuraavasti:

QA7: Oletteko erittäin varma, melko varma, melko epävarma vai ette lainkaan varma, että saatte pitää työpaikkanne tulevina kuukausina
(1 erittäin varma...4 ei lainkaan varma)

Tulevaisuususko ilmentää puolestaan ihmisten pidemmän tähtäimen työpaikkanäkymiä. Se on ikään kuin työsuhdeturvan ja uudelleentyöllistymisuskon välissä. Kysymyksessä QA1 korostetaan kriisikehystä.

2) Tulevaisuususkoa on kysytty eurobarometrin kysymyslomakkeessa seuraavasti:

QA8: Sanoisitteko olevanne erittäin luottavainen, melko luottavainen, ette kovinkaan luottavainen

*vai ette lainkaan luottavainen sen suhteen, että teillä on kahden vuoden kuluttua töitä?
(1 erittäin varma...4 ei lainkaan varma)*

Sekä:

QA1: Ajatellessamme nykyistä talouskriisiä ja sen mahdollisia vaikutuksia työmarkkinoihin, miten arvioisitte huoltanne seuraavista asioista?

Menetätte työpaikkanne

(1 ei lainkaan huolestunut...5 erittäin huolestunut)

Uudelleentyöllistymisusko kuvastaa henkilön uskoa uudelleentyöllistymiseen, jos hän joutuu työttömäksi. Tämä on Euroopan joustavien työmarkkinoiden ihanteen yksi tärkeimmistä periaatteista.

3) Uudelleentyöllistymisuskoa on kysytty eurobarometrin kysymyslomakkeessa seuraavasti:

QA9: Jos teidät irtisanottaisiin, miten arvioisitte asteikolla 1-10, mahdollisuutenne löytää itsellenne työpaikan seuraavien 6 kk:n aikana?

(1 ei ollenkaan todennäköistä...10 erittäin todennäköistä)

Katson luottamuksen työmarkkinoihin koostuvan tässä analyysissä seuraavista osa-alueista:

Työsuhdeturvasta (QA7)

Tulevaisuususkosta (QA8 & QA1)

Uudelleentyöllistymisuskosta (QA9)

Näistä neljästä kuvatusta muuttujasta, QA1 ja QA7-9, rakensin summamuuttujan. Muuttujien reliabiliteetti-testissä näiden neljän muuttujan Cronbachin alfan arvo oli 0.743. Tätä arvoa arvioin myöhemmin tässä luvussa.

Ennen testiä muuttujat piti kuitenkin kääntää samansuuntaisiksi. Näin ollen muuttujat QA1, QA7 ja QA8 käännettiin siten, että korkeampi arvo osoitti suurempaa varmuutta tai vähäisempää huolta. Muuttuja QA9 olikin jo valmiiksi tähän suuntaan koodattu. Samalla määrittelin myös ”En osaa sanoa”-vastauksen, sekä mahdollisen ”Ei koske minua”-vastauksen, puuttuviksi tiedoiksi.

Tämän jälkeen muuttujat piti saada yhtenäistettyä samalle mitta-asteikolle. Pienin järkevä asteikko oli 1-100. Skaalasin ensin kaikki arvoja yhdestä neljään saavat muuttujat. Sitten jaoin muuttujan arvon muuttujien kokonaismäärällä ja tämän jälkeen kerroin saadun summan sadalla. Näin muuttujat saivat arvoja välillä 25–100. Tämän jälkeen skaalasin vastaavalla tavalla arvoja yhdestä viiteen

saavan muuttujan. Tämä muuttuja sai muunnoksen jälkeen arvoja välillä 20–100. Lopuksi skaalasin vielä yhdestä kymmeneen koodatun muuttujan. Se sai muunnoksen jälkeen arvoja välillä 10–100.

Aikaisemmin mainitut regiimit olen muodostanut koodaamalla uuden muuttujan suoraan aineiston maakoodien mukaan. Muuttujassa olen määritellyt maat viiteen ryhmään taulukon 4 mukaisesti.

Selittävässä muuttujissa varsinaista koodaustyötä oli vähemmän. Ikä ja sukupuoli olivat valmiiksi aineistossa loogisesti koodattuja. Parisuhdetilanne-muuttuja on muodostettu kaksiluokkaiseksi yhdistämällä luokat ”naimaton”, ”eronnut” ja ”leski” yhdeksi ryhmäksi. Tämä ryhmä sai nimen ”Ei parisuhteessa”. ”Naimisissa” tai ”parisuhteessa” olevat on puolestaan yhdistetty toiseksi ryhmäksi, joka sai nimen ”Parisuhteessa”. Koulutukseen osallistuminen-muuttuja on käännetty niin päin, että koulutukseen osallistuminen kasvaa muuttujan arvon kasvaessa. Näin se on loogisempi lukea kun, regressiotaulukkoa tulkitaan. Sen sijaan yhteiskunnallinen asema ja tyytyväisyys terveyteen olivat aineistossa valmiiksi koodattu tulokinnan kannalta loogiseen suuntaan.

Näiden muutosten jälkeen täydensin aineistoa vielä kahdella imputoidulla muuttujalla. Toin molemmat imputoidut muuttujat aineistoon samalla menetelmällä, eli käyttämällä SPSS-ohjelman syntaksia. Käytännössä syntaksi lisäsi maatunnuksen perusteella annetun työttömyysprosentin kaikille kyseisen valtion vastaajille. Koulutusastetta tässä edustaa toisen, tai ylemmän asteen, koulutuksen käyneiden henkilöiden prosenttiosuus. Myös tämä prosenttiosuus on lisätty kaikille kyseisen valtion vastaajille.

Taulukko 6: Tutkielmassa käytetyt muuttujat ja niiden arvot sekä koodaus

Selittävä muuttuja	Muuttujan arvot ja koodaus
Luottamus työmarkkinoihin	(20–100)
Selittävät muuttujat:	
Sukupuoli	(1=Mies, 2=Nainen)
Ikä	(1=15–24, 2=25–34, 3=35–44, 4=45–54, 5=55–64, 6=65–)
Parisuhdetilanne	(1=Ei parisuhteessa, 2=Parisuhteessa)
Koulutukseen osallistuminen	(1=Ei, 2=Kyllä. Viimeisen 12 kk:n aikana.)
Yhteiskunnallinen asema (itsearvioitu)	(1-10)
Tyytyväisyys terveyteen (itsearvioitu)	(1=Erittäin tyytymätön...10=Erittäin tyytyväinen)

Selittävät imputoidut muuttujat	
Työttömyysaste	(Vuodelta 2011)
Koulutusaste	(Vuonna 2011 toisen asteen tai ylemmän koulutuksen käyneiden osuus)

5.4 Lineaarisen regressioanalyysin vahvuudet ja vaatimukset

Analyysin tekemisen perusteet ovat usein tutkimuksesta riippumatta samansuuntaisia. Ensin aineistoon tutustutaan kuvailevilla analyyseilla, ottamalla esimerkiksi frekvenssitaulukoita. Tämän jälkeen aineistoa voi analysoida ristiintaulukoimalla, jolloin pystytään tutkimaan kahden muuttujan välistä yhteyttä. (Jokivuori & Hietala 2007, 13–14.)

Aineistoa on kuvailtu frekvensseillä jo aineiston esittelyn yhteydessä. Menetelmäksi tarvitsen puolestaan monimuuttujamenetelmän, koska kahden muuttujan välisen yhteyden tarkastelu ei riitä vastaamaan asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Näin ollen olen valinnut selittäväksi analyysiksi tähän tutkimukseen lineaarisen regressioanalyysin. Se on joustava menetelmä, jonka avulla pystytään tutkimaan useamman muuttujan yhteyttä selitettävään muuttujan. (Jokivuori & Hietala 2007, 40.) Tällöin pystyn kartoittamaan, mitkä tekijät selittävät eurooppalaisten luottamuksen heilahteluja erilaisia työmarkkinamalleja edustavissa maissa.

Summamuuttujan tekoon päätyminen itse tutkielman tekoprosessissa ei ollut kuitenkaan ihan yksinkertaista. Ensin lähestyin ongelmaa tekemällä jokaisesta summamuuttujan osasta oman regressioanalyysinsa. Tässä oli kaksi ongelmaa. Ensinnäkin analyysi ei kestänyt lähempää tarkastelua, koska regressioanalyysin kohteena olevat muuttujat koostuivat vain yhdestä Likert-asteikollisesta muuttujasta, jolloin erojen eri maaryhmien välillä olisi pitänyt olla aivan valtavat, jotta niistä olisi voinut tehdä johtopäätöksiä. Toinen ongelma oli regressioanalyysien määrä ja hallinta. Kun jokainen muuttujan analysoitiin erikseen jokaisessa maaryhmässä, syntyi tästä yhteensä 15 SPSS-tulostetta, joita piti vertailla toisiinsa. Näin ollen päätyminen summamuuttujaan helpotti merkittävästi analyysia ja sen raportointia.

Lineaarinen regressioanalyysi vaatii, että selitettävä muuttuja on jatkuva. Tässä törmätään määrittelydilemmaan, josta on tilastotieteissä väitelty pitkään. Kysymys on Likert-asteikollisista muuttujista, joita tässäkin analyysissa hyödynnän. Kun lähestytään asiaa tiukasti tilastotieteellisestä näkökulmasta, asiantuntijat ovat sitä mieltä, että viisiportainen Likert-asteikollinen muuttuja ei ole jatkuva muuttuja. Syyn tähän voi kiteyttää Susan Jamiesonin (2004) tapaan siten, että vaikka Likert-

asteikollisen muuttujan arvo kaksi on suurempi kuin yksi, ei näiden arvojen erotus ole silti sama kuin arvon kolme ja neljä (Jamieson 2004, 1217–1218). Tällä Jamieson viittaa siihen, että sanallisissa muuttujissa on vaikea laskea välimatkaa matemaattisin arvoin.

Vastakkaisessa leirissä ollaan puolestaan sitä mieltä, että Likert-asteikollista muuttujaa voidaan hyvin käyttää summamuuttujan muodostamisessa. Tärkeää on, että muuttuja pitää sisällään monta Likert-asteikollista muuttujaa. Tällöin Likert-muuttujaa voi hyvin käyttää myös välimatka-asteikollisia muuttujia vaativissa testeissä. James Carifio ja Rocco Perla (2008) nostavat lisäksi artikkelissaan esiin laajan empiirisen aineiston, joka tukee heidän väittämänsä siitä, että Likert-muuttuja todella muodostaa välimatka-asteikollista dataa (Carifio & Perla 2008, 1150–1152).

Hyödynnän tässä tutkielmassa edellä esiteltyä Carifion ja Perlan tulkintaa Likert-asteikollisista muuttujista ja tulkiten ne tässä aineistossa jatkuviksi muuttujiksi.

Lineaarinen regressioanalyysi vaatii myös, että muuttujien välinen yhteys on lineaarinen. Tämä tarkoittaa siis sitä, että selittävillä muuttujilla on merkitsevä yhteys selitettävään muuttujaan. (FSD regressioanalyysi.) Olen arvioinut yhteyttä tämän tutkielman puitteissa SPSS-ohjelman tuottamista kuvaajista, jotka esittävät kunkin maaryhmän kohdalla selittävien muuttujien suhdetta selitettävään summamuuttujaan. Näiden perusteella arvioin yhteyden riittävän lineaariseksi. Tämä tarkoittaa sitä, että arvoissa ei ole niin merkittävää poikkeamaa, että yhteyden voitaisiin sanoa olevan epälineaarinen. Lineaarisuuden kuvaajat löytyvät liitetaulukoista (liitetaulukko 2).

Lineaarisen regressioanalyysin selittävät muuttujat eivät myöskään saa korreloida keskenään liian voimakkaasti. Tällöin on riskinä, että se vaikuttaa regressioanalyysin tuloksiin. Yleisesti näin syntyvää tilannetta kutsutaan multikollinearisuudeksi. Tämän toteamiseksi löytyy kaksi tunnuslukua, joita pitää erityisesti tarkastella. Ensimmäinen näistä on VIF-luku, jonka nimi tulee sanoista Variance Inflation factors. Käytännössä se on arvo, joka mittaa varianssin kasvua jokaisen muuttujan kohdalla erikseen. VIF-luvun arvon pitäisi olla yhden ja kymmenen välillä, jotta multikollinearisuus ei ole ilmeistä. Mitä lähempänä arvo on yhtä, sitä parempana taas tämän asian kannalta muuttujaa pidetään. (Hair ym. 2006, 230.) Tässä tutkielmassa yksikään muuttuja ei saanut yli kahden olevaa VIF-arvoa. Taulukko VIF-luvun vaihteluväleistä tutkielman muuttujien suhteen löytyy liitetaulukoista (liitetaulukko 3).

Toinen multikollinearisuutta mittaava tunnusluku on Tolerance-luku. Tolerance-luku kertoo selittävän muuttujan prosenttiosuuden selitettävän muuttujan varianssista, jonka ei voida katsoa johtuvan muista selittäivistä muuttujista. Näin ollen lähellä yhtä oleva luku kertoo, ettei

multikollinearisuus ole ilmeistä. Alle 0,1 olevaa arvoa pidetään puolestaan yleisesti alarajana liian suurelle korrelaatiolle. (Cleff 2014, 139–140.) Tämän tutkielman muuttujista yksikään ei saanut alle 0,5 olevia arvoja. Kokonaisuudessaan myös Tolerance-luvun vaihteluvälit löytyvät niin ikään liitetaulukkoista (liitetaulukko 3). Edellä olevien testien perusteella voi todeta, että regressioanalyysin tilastolliset vaatimukset täyttyvät tämän aineiston ja analyysin osalta.

5.4.1 Validiteetti ja reliabiliteetti

Validiteettia on lukujen kautta sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa hankala määritellä. Validiteetilla tarkoitetaan sitä, miten hyvin tutkimukseen valitut indikaattorit edustavat mitattavaa asiaa. Käytännössä sisäinen validiteetti mitataan siis sillä, miten hyvin tutkija pystyy osoittamaan, että valitut mittarit ovat mitattavan asian suhteen järkeviä. (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1999, 89.) Toki myös otantaan liittyy validiteettikysymyksiä. Niitä tarkastelin jo aikaisemmin viidennessä luvussa. Tässä tutkimuksessa sisäisen validiteetin kannalta tärkein vaihe on luottamuksen osatekijöistä koostuvan summamuuttujan muodostaminen. Summamuuttujan sisällöllistä muodostusta perustelin jo aiemmin tässä luvussa.

Reliabiliteetilla tarkoitetaan puolestaan kvantitatiivisessa tutkimuksessa sitä, miten johdonmukainen mittari on (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1999, 94). Reliabiliteetti voidaan puolestaan jakaa stabiliteettiin ja konsistenssiin. Stabiliteetti mittaa sitä, miten hyvin mittari pysyy yhtäpitävänä eri ajankohtina toteutettavissa mittauksissa (FSD Menetelmäopetus). Tässä tutkimuksessa reliabiliteetin kannalta tärkein tekijä on luottamusta kuvaavan summamuuttujan konsistenssi. Konsistenssilla kuvataan sitä, että kaikki summamuuttujan osat mittaavat samaa asiaa. Konsistenssia mitataan yleisesti Cronbachin Alfa, joka muodostuu muuttujien välisestä korrelaatiosta. (Tavakol & Dennick 2011, 53.)

Cronbachin Alfa-arvoista on esitetty monenlaisia näkemyksiä liittyen siihen, mikä on hyväksyttävä arvo (Tavakol & Dennick 2011, 54). Voidaankin sanoa, että ei ole olemassa tarkkoja sääntöjä, jonka mukaan Cronbachin Alfa -arvoa voitaisiin arvioida. Arvoon vaikuttavat testiin lisättävien muuttujien määrä ja keskinäinen korrelaatio. Monesti 0,7 on sellainen pohja-arvo Cronbachin Alfalle, joka summamuuttujan tulisi reliabiliteetti-testissä ainakin ylittää. Joissain tutkimuksissa voidaan kuitenkin perustellusti käyttää alhaisempiakin arvoja. (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1999, 99.)

Muuttujien reliabiliteetti-testissä luottamusta kuvaavan neljän muuttujan Cronbachin alfan arvo oli 0.743. Muuttujan arvo ei olisi olennaisesti parantunut, vaikka joku osamuuttuja olisi jätetty testistä pois. Tämän perusteella voidaan sanoa, että summamuuttujat ovat sisällöllisesti riittävän yhteneväiset, jotta niiden voidaan katsoa mittaavan samaa asiaa. Reliabiliteetti-testin taulukko löytyy kokonaisuudessaan liitetaulukoista (liitetaulukko 1).

6. Työntekijöiden luottamus työmarkkinoihin Euroopassa vuonna 2011

Tässä luvussa esittelen analyysini avulla saamiani tutkimustuloksia. Lähden liikkeelle vertaamalla luottamus-muuttujan keskiarvoja maaryhmien luokissa. Tällä vertailulla vastaamaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni: Missä työmarkkinaregiimissä työntekijät kokevat suurta luottamusta työmarkkinoihin? Toinen tutkimuskysymykseni kuuluu: Minkälaiset tekijät ennustavat työntekijöiden suurta luottamusta työmarkkinoihin? Tähän kysymykseen vastaan käymällä läpi eri regiimien luottamusta, tai epäluottamusta, ennustavia tekijöitä. Tämän jälkeen vertailen vielä tarkemmin luottamuseroja sukupuolittain eri regiimeissä. Näiden jälkeen otan lähempään tarkasteluun yhteiskunnallisen aseman merkityksen luottamuksen ennustamisen suhteen. Lopuksi pohdin vielä luottamusta työmarkkinoihin suhteuttamalla sitä luottamukseen parlamenttiin. Tässä hyödynnän European Social Surveyn tuloksia vuodelta 2012.

6.1 Pohjoismaisten maiden regiimissä luottamus korkealla

Kun tarkastellaan työmarkkinaluottamuksen eri osa-alueista muodostetun summamuuttujan arvoja regiimittäin (taulukko 7), voidaan huomata selkeitä eroja luottamuksessa. Pohjoismainen regiimi erottuu joukosta luottamuksen suhteen parhaimpana. Regiimin keskimääräinen luottamus on 82, kun teoreettinen maksimi on 100. Tätä voidaan pitää huomattavan korkeana, varsinkin otettaessa huomioon, että mittausvuonna 2011 Euroopassa vallitsi talouskriisi. Regiimin keskihajonta on 16, joka on vertailun pienin.

Taulukko 7: Luottamus-muuttujan aritmeettinen keskiarvo regiimeissä.
eurobarometri 76.2. 2011.

Regiimit	Keskiarvo	N	Keskihajonta	Min	Max
Pohjoismainen	82	1877	16	20	100
Mannermainen	75	2199	17	20	100
Anglosaksinen	70	748	18	20	100
Itäeurooppalainen	66	4081	19	20	100
Välimerellinen	56	1379	18	20	100
Yhteensä	69,8	10284	17,6	20	100

Mannermaisessa ja anglosaksisessa regiimissä koetaan seuraavaksi eniten luottamusta työmarkkinoihin. Mannermaisten regiimissä luottamuksen keskiarvo on 75, ja keskihajonta 17. Anglosaksisten regiimissä puolestaan luottamuksen keskiarvo on 70, mutta keskihajonta jo 18. Anglosaksisten maiden jonkin verran suurempi keskihajonta selittyy pienellä otoksella ja erityisesti toisenlaisella lähtötilanteella. Irlanti oli yksi talouskriisin pääkärsijöistä.

Itäeurooppalaisessa regiimissä on seuraavaksi korkein luottamus, 66:n keskiarvolla. Keskiarvoa alentaa vertailun suurin hajonta, joka on 19. Hajonta aiheutuu siitä, että regiimissä on peräti kymmenen maata ja lisäksi tämä ryhmä ei ole taloudellisen kehityksen suhteen kovin yhtenäinen.

Vertailun polarisaation täydentää välimerellinen regiimi. Jos pohjoismaisessa regiimissä oltiin selkeästi luottavaisia, niin vähintään yhtä selkeästi välimerellisessä regiimissä vallitsee epäluottamus. Välimerellisessä regiimissä luottamuksen keskiarvo on 56. Keskihajonta on puolestaan 18, jota voi pitää melko korkeana. Matala luottamusmuuttujan arvo kuitenkin viittaa siihen, että luottamus työmarkkinoihin on ryhmän jokaisessa maassa suhteellisen vähäistä.

Analyysin pohjalta voikin esittää, että pohjoismaisten, ja jossain määrin myös mannermaisten maiden, työmarkkinaregiimissä koetaan suurta luottamusta työmarkkinoihin. Anglosaksisessa ja itäeurooppalaisessa regiimissä luottamus on vertailun keskiluokkaa. Välimerellisten maiden työmarkkinaregiimissä luottamus on puolestaan heikkoa.

6.2 Luottamukseen vaikuttavat tekijät

Esittelen seuraavaksi kahdeksan eri tekijän vaikutusta luottamukseen. Nämä tekijät ovat: sukupuoli, ikä, parisuhdetilanne, yhteiskunnallinen asema, koulutukseen osallistuminen, terveys, työttömyysaste ja koulutusaste. Käyn läpi ensin kaikki viiden regiimin regressioanalyysit. Lopuksi esittelen vielä sukupuolittain tehtyä keskiarvovertailua regiimittäin (taulukko 13).

6.2.1 Luottamukseen vaikuttavat syyt eri regiimeissä

Anglosaksinen regiimi

Anglosaksisessa regiimissä, kuten lähes kaikissa regiimeissä, yhteiskunnallinen asema on merkittävin luottamukseen vaikuttava tekijä (taulukko 8). Kun yhteiskunnallinen asema nousee yhdellä mittayksiköllä, nousee luottamus lähes kolmella mittayksiköllä. Yhteiskunnallisen aseman jälkeen selittävien tekijöiden joukko on hyvin tasainen.

Taulukko 8: Luottamusta työmarkkinoihin ennustavat tekijät anglosaksisessa regiimissä (regressioanalyysi, eurobarometri 76.2. 2011)

Anglosaksinen	B	Beta	Sig.	R2 selitysaste	F	N
				,138	16,713	687
Sukupuoli	-,052	,001	,968			
Ikä	-1,744	-,125	,001**			
Parisuhdetilanne	-1,816	-,048	,194			
Yhteiskunnallinen asema	2,937	,214	,000***			
Koulutukseen osallist.	5,317	,148	,000***			
Terveys	1,220	,128	,001**			
Koulutusaste	,810	,134	,000***			

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

Koulutukseen osallistuminen viimeisen 12 kuukauden aikana näyttää lisäävän luottamusta. Mitä korkeampi koulutusaste yksilöllä on, sitä enemmän tässä maaryhmässä luotetaan työmarkkinoihin. Terveys on myös tärkeä luottamusta kasvattava tekijä. Mitä terveemmäksi henkilö itsensä kokee, sitä enemmän hänellä on luottamusta.

Näiden lisäksi ikä vaikuttaa luottamuksen kokemukseen. Iän kohdalla yhteys on kuitenkin negatiivinen. Mitä enemmän vastaajalla on ikää, sitä vähemmän hän luottaa työmarkkinoihin. Muiden selittävien tekijöiden tilastollinen merkitsevyys ei yltänyt riittävälle tasolle. Työttömyysaste ei ole mukana tämän regiimin regressioanalyysissä, koska regiimissä oli liian vähän maita vertailuun tekemiseen. Näin ollen multikollinearisuuden raja-arvot täyttyivät työttömyysasteen osalta. Yhteensä tämän regressiomallin selitysaste on 0,138. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että malli pystyy selittämään tässä kontekstissa luottamuksen vaihtelusta hiukan alle 14 prosenttia.

Mannermainen regiimi

Mannermaisissa maissa yhteiskunnallinen asema on myös luottamusta vahvimmin selittävä tekijä. Toiseksi vahvin selittäjä on koulutukseen osallistuminen (taulukko 9).

Taulukko 9: Luottamusta työmarkkinoihin ennustavat tekijät mannermaisessa regiimissä (regressioanalyysi, eurobarometri 76.2. 2011)

Mannermainen	B	Beta	Sig.	R2 selitysaste	F	N
				,112	34,190	2113
Sukupuoli	-1,570	-,047	,021*			
Ikä	-0,780	-,054	,011*			
Parisuhdetilanne	0,595	,016	,445			
Yhteiskunnallinen asema	2,321	,203	,000***			
Koulutukseen osallist.	5,815	,170	,000***			
Terveys	1,239	,146	,000***			
Työttömyysaste	0,317	,036	,170			
Koulutusaste	,272	,091	,000***			

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

Mannermaisen regiimin maissa juuri käyty koulutus näyttää kasvattavan merkittävästi luottamusta työmarkkinoihin. Itse asiassa se kasvattaa luottamusta nimenomaan tässä regiimissä enemmän kuin missään muussa maaryhmässä. Mannermaisessa regiimissä luottamusta ennustavat syyt ovat jakautuneet melko selvästi vahvoihin ja heikkoihin selittäjiin. Yhteiskunnallisen aseman ja koulutukseen osallistumisen jälkeen vahvimmin luottamusta ennustaa terveys. Jälleen terveemmäksi itsensä kokevat ihmiset luottavat enemmän. Tämän jälkeen seuraavaksi vahvimmin luottamusta ennustaa koulutusaste, jonka ennustavuus on vielä erittäin merkitsevällä tasolla.

Selittävien tekijöiden suunta on anglosaksiseen regiimiin verrattuna sama. Mitä korkeampi koulutusaste on, sitä enemmän kyseisessä maassa luotetaan työmarkkinoihin. Seuraavaksi tärkeimpänä ennustajana tulee ikä. Korkea ikä vastaavasti jälleen vähentää luottamusta. Tämä tulos ei kuitenkaan ole enää yhtä merkitsevä kuin aiemmat tulokset. Loput tekijät, työttömyysaste ja parisuhdetilanne, eivät yllä merkitsevyudessa alle raja-arvona pidetyn P-arvon tason. Yhteensä tämän mallin selitysaste on 0,112. Se siis pystyy selittämään luottamuksen vaihtelusta hiukan yli 11 prosenttia. Tämä selitysaste on vertailun heikoin, mutta se nousee silti ihan hyvälle tasolle, ja selittää yli kymmenen prosenttia luottamuksen vaihtelusta.

Pohjoismainen regiimi

Pohjoismaisessa regiimissä luottamus on selkeästi korkeimmalla tasolla. Yhteiskunnallinen asema hallitsee selittäviä tekijöitä myös tässä regiimissä, ja se onkin omilla luvuillaan beta-arvoja vertailtaessa.

Taulukko 10: Luottamusta työmarkkinoihin ennustavat tekijät pohjoismaisessa regiimissä (regressioanalyysi, eurobarometri 76.2. 2011)

Pohjoismainen	B	Beta	Sig.	R2 selitysaste	F	N
				,187	54,391	1858
Sukupuoli	-1,269	-,039	,062			
Ikä	-1,877	-,139	,000***			
Parisuhdetilanne	2,116	,059	,006**			
Yhteiskunnallinen asema	2,968	,247	,000***			
Koulutukseen osallist.	4,021	,123	,000***			
Terveys	1,408	,150	,000***			
Työttömyysaste	1,165	,108	,000***			
Koulutusaste	,550	,130	,000***			

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Yhteiskunnallisen aseman jälkeen luottamusta ennustavien tekijöiden joukko on hyvin tasainen. Lineaarinen regressioanalyysi näyttää toimivan parhaiten juuri tässä regiimissä. Sukupuolta lukuun ottamatta, kaikki muut tekijät ovat merkitseviä. Tässä maaryhmässä on kuitenkin joitain erityispiirteitä, jotka poikkeavat muista regiimeistä. Luottamusta selittävistä tekijöistä nousevat esiin ikä ja terveys. Ne selittävät luottamusta vahvemmin kuin missään muussa regiimissä. Tässä vertailussa ei tosin puhuta kovin suurista eroista, mutta missään muussa maaryhmässä nämä kaksi tekijää yhdessä eivät ole näin vahvoja ennustajia. Tekijöiden suunta pysyy edelleen samana, eli iän karttuessa luottamus työmarkkinoihin vähentyy. Vastaavasti terveyden ollessa hyvä, myös luottamus työmarkkinoihin pysyttelee korkeammalla.

Pohjoismaisessa regiimissä, ainoana ryhmänä, myös parisuhde näyttäytyy merkitsevänä luottamusta lisäävänä tekijänä. Ne vastaajat, jotka ovat parisuhteessa, luottavat enemmän työmarkkinoihin. Pohjoismaisten maiden ryhmässä toistuu työttömyysasteen poikkeuksellinen vaikutus. Työttömyyden kasvaessa, kasvaa myös luottamus työmarkkinoihin. Maiden työttömyysasteiden vaikutusta luottamukseen käsitellään tarkemmin luvussa seitsemän. Tämän regiimin selitysaste,

0,187, lisää uskoa mallin soveltuvuudesta nimenomaan tälle ryhmälle. Käytännössä näillä syillä saadaan selitettyä jo lähes viidennes luottamuksen vaihteluun vaikuttavista syistä.

Väliimerellinen regiimi

Väliimerellinen regiimi poikkeaa vertailun muista maaryhmistä. Kuten aikaisemmin jo todettiin, luottamus oli tässä regiimissä vuonna 2011 kaikkein alhaisin. Ainoana maaryhmänä yhteiskunnallinen asema ei ole kaikkein merkittävin selittäjä, vaikka pienistä eroista puhutaankin (taulukko 11).

Taulukko 11: Luottamusta työmarkkinoihin ennustavat tekijät väliimerellisessä regiimissä (regressioanalyysi, eurobarometri 76.2. 2011)

Väliimerellinen	B	Beta	Sig.	R2 selitysaste	F	N
				,167	34,030	1323
Sukupuoli	-2,781	-,079	,002**			
Ikä	,469	,030	,246			
Parisuhdetilanne	,537	,014	,585			
Yhteiskunnallinen asema	3,403	,264	,000***			
Koulutukseen osallist.	3,666	,083	,001**			
Terveys	,850	,087	,001**			
Työttömyysaste	-,265	-,075	,005**			
Koulutusaste	-,543	-,290	,000***			

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

Sen sijaan koulutusaste on tässä maaryhmässä kaikkein vahvimmin luottamusta ennustava tekijä. Suunta on kuitenkin negatiivinen. Tämä tarkoittaa sitä, että mitä suurempi koulutusaste yksilöllä on, sitä pienempi luottamus työmarkkinoihin vallitsee. Tämäkin tulos on, imputoidusta muuttujasta johtuen, hieman hankala laittaa perspektiiviin. Asiaan paneudutaan lisää luvussa seitsemän. Näiden kahden selittävän tekijän jälkeen on muiden selittäjien välillä melko tasaista. Koulutukseen osallistuminen, terveys, sukupuoli ja työttömyysaste ovat kaikki luottamukseen merkitsevästi vaikuttavia tekijöitä. Näistä edellisiin regiimeihin nähden vaikutussuhteeltaan merkittävämpiä ovat

sukupuoli ja työttömyysaste. Naiset tuntevat vähäisempää luottamusta työmarkkinoihin kuin miehet. Työttömyysaste puolestaan kääntyy edellisiin regiimeihin verrattuna toiseen, voisi jopa sanoa loogiseen, suuntaan. Väliamerellisten maiden regiimissä korkeampi työttömyys ennustaa vähäisempää luottamusta työmarkkinoihin. Kyseisessä maaryhmässä myös, ainoana vertailussa mukana olevista regiimeistä, ikä ei ole luottamusta vähentävä tekijä. Ikä ei itse asiassa ole tilastollisesti merkitsevä tekijä. Silti se osoittaa, että korkeampi ikä ei ainakaan laske luottamusta työmarkkinoihin. Tässä regiimissä selitysaste on 0,167. Näin ollen se on toiseksi korkein selitysaste vertailussa mukana olleista regiimeistä.

Itäeurooppalainen regiimi

Itäeurooppalainen regiimi noudattaa muuttujien selitysasteissa muiden regiimien linjaa. Yhteiskunnallinen asema on luottamusta ennustavista tekijöistä jälleen omassa luokassaan mitä tulee beta-arvoon (taulukko 12).

Taulukko 12: Luottamusta työmarkkinoihin ennustavat tekijät itäeurooppalaisessa regiimissä (regressioanalyysi, eurobarometri 76.2. 2011)

Itäeurooppalaiset	B	Beta	Sig.	R2 selitysaste	F	N
				,130	67,848	3579
Sukupuoli	-1,570	-,047	,021*			
Ikä	-0,780	-,054	,000***			
Parisuhdetilanne	,595	,016	,445			
Yhteiskunnallinen asema	2,321	,203	,000***			
Koulutukseen osallist.	5,815	,170	,000***			
Terveys	1,239	,146	,000***			
Työttömyysaste	0,317	,036	,170			
Koulutusaste	0,272	,091	,000***			

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

Toiseksi vahvimmin luottamusta selittävät tekijät ovat koulutukseen osallistuminen ja terveys. Näiden tekijöiden suunta on jälleen, kuten muissakin vertailun maissa, positiivinen. Vaikutukseltaan

heikoimpien selittävien muuttujien ryhmässä ovat koulutusaste, ikä ja sukupuoli. Koulutusaste on myös muiden regiimien tapaan positiivinen. Mitä korkeampi koulutusaste on, sitä korkeampi luottamus maassa vallitsee. Ikä on puolestaan negatiivisesti latautunut muuttuja. Näin ollen ikä on yhteneväinen muiden maaryhmien kanssa. Mitä enemmän ikää on, sitä vähemmän vastaaja luottaa. Sukupuoli ennustaa puolestaan, väliamerellisen ryhmän tapaan, heikompaa luottamusta. Naiset luottavat miehiä vähemmän työmarkkinoihin. Työttömyysasteen ja parisuhdetilanteen P-arvo ei ole enää merkitsevällä tasolla. Kokonaisuutena tämän maaryhmän selitysaste on 0,130. Tämä on vertailun toiseksi heikoin.

6.2.2 Naisten luottamus työmarkkinoihin

Lineaarinen regressioanalyysi voi jättää joitain tekijöitä vähemmälle huomiolle, tai menetelmä ei näytä niille suurta selityssuhdetta. Tämä voi johtua jonkun toisen tekijän massiivisesta vaikutuksesta. Suhde voi olla myös merkitsevyyden ulkopuolella. Tässä tapauksessa yhteiskunnallinen asema on, kuten aikaisemman tutkimuksen mukaan ennustettiin, selkeästi eniten luottamukseen vaikuttava tekijä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei myös muilla tekijöillä olisi merkitystä. Tästä syystä tarkastelenkin sukupuolta luottamuksen selittäjänä vielä erikseen. Sukupuoli saa jokaisessa ryhmässä luottamusta vähentäviä arvoja. Kuitenkin vain kolmessa ryhmässä merkitsevyyttä mittaava P-arvo on vähemmän kuin 0,05. Kun luottamuskeskiarvoja tarkastellaan tarkemmin sukupuolittain jaoteltuna, paljastuu mielenkiintoista hajontaa.

Luottamuksen suhteen tasa-arvoisimmilta näyttävät anglosaksinen ja pohjoismainen regiimi. Näissä molemmissa luottamuksen keskiarvo on yhden mittayksikön sisällä. Tosin molemmissa maaryhmissä naiset ovat vähemmän luottavaisia työmarkkinoiden suhteen. Ero on kuitenkin otannan koon huomioon ottaen erittäin pieni. Molemmissa ryhmissä on huomattava, että naisten keskihajonta luottamuksen suhteen on miehiä pienempi. Näin ollen miesten luottamuksen kokemus ei ole vastaavalla tavalla yhtenäinen kuin naisten (taulukko 13).

Taulukko 13: Luottamus työmarkkinoihin eri regiimeissä, sukupuolittain jaoteltuna (keskiarvovertailu, eurobarometri 76.2. 2011)

Regiimit	Sukupuoli	Luottamuksen Keskiarvo	N	Keskihajonta
Anglosaksinen	1 Miehet	70,1	405	18,5
	2 Naiset	70,7	343	17,2
	Yhteensä	70,4	748	17,9
Mannermainen	1 Miehet	75,4	1081	16,6
	2 Naiset	73,6	1118	16,6
	Yhteensä	74,5	2199	16,6
Pohjoismainen	1 Miehet	82,0	978	16,7
	2 Naiset	81,2	899	15,3
	Yhteensä	81,6	1877	16,0
Välimerellinen	1 Miehet	56,7	709	18,4
	2 Naiset	54,6	670	16,8
	Yhteensä	55,7	1379	17,7
Itäeurooppalainen	1 Miehet	67,8	2007	19,0
	2 Naiset	63,8	2074	18,4
	Yhteensä	65,7	4081	18,8
Yhteensä kaikki regiimit	1 Miehet	70,7	5180	19,5
	2 Naiset	68,2	5104	19,1
	Yhteensä	69,5	10284	19,3

Mannermainen regiimi asettuu jälleen väliryhmään. Tällä kertaa yhdessä välimerellisen regiimin kanssa. Ero luottamuksessa on molemmissa maaryhmissä noin kaksi mittayksikköä. Miehet ovat tässäkin maaryhmässä luottavaisempia kuin naiset. Ero ei ole kummassakaan regiimissä suuri, mutta miehet kuitenkin luottavat työmarkkinoihin enemmän. Tämä on myös sikäli huomionarvoista, että sukupuolien välillä on tasainen otanta. Keskihajonnassa löytyy kuitenkin näiden regiimien välillä eroja. Mannermaisten maiden maaryhmässä keskihajonta on sama, mutta välimerellisessä maissa keskihajonta on naisilla pienempi. Trendi on sama kuin anglosaksisessa regiimissä.

Luottamuskeskiarvojen sukupuolivertailussa naiset kokevat vähiten luottamusta itäeurooppalaisten regiimiissä.

Naisten luottamuskeskiarvo on jopa neljä prosenttiyksikköä miesten vastaavaa pienempi. Tämä on jo erittäin merkittävä ero. Ero ei ole myöskään enää selitettävissä pienellä otoskoolla. Keskihajonta on miesten ja naisten välillä lähestulkoon sama. Viimeistään tässä regiimissä voidaan tehdä johtopäätös, että naisilla on huomattavasti miehiä synkempi käsitys työmarkkinoista.

6.3 Pohjoismaisissa yhteiskunnissa ei ole alaluokkaa

Kuten aiemmin regressioanalyysissä todettiin korkea yhteiskunnallinen asema, tai ainakin sen kokemus, ennustaa suurta luottamusta työmarkkinoihin. Tämä havainto on samansuuntainen aiemman luottamuksen tutkimuksen kanssa (esim. Patterson 1999; Putnam 2000), joiden mukaan ihmiset korkeassa yhteiskunnallisessa asemassa luottavat enemmän.

Taulukko 14: Itsearvioitu yhteiskuntaluokka eri regiimeissä (ristiintaulukointi, eurobarometri 76.2. 2011)

Regiimit		Yhteiskuntaluokka										
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Yhteensä
Anglosaksinen	N	1	2	12	33	174	194	182	73	14	7	692
	%	0	0	2	5	25	28	26	11	2	1	100
Mannermainen	N	13	11	78	163	540	504	522	253	43	12	2139
	%	1	1	4	7	25	23	24	12	2	1	100
Pohjoismainen	N	0	2	24	72	226	376	635	408	79	42	1864
	%	0	0	1	4	12	20	34	22	4	3	100
Välimerellinen	N	7	11	58	132	368	375	291	90	17	3	1352
	%	1	1	4	10	27	28	22	6	1	0	100
Itäeurooppalainen	N	14	61	227	469	1164	890	765	330	74	35	4029
	%	0	2	5	12	29	22	19	8	2	1	100
Yhteensä	N	35	87	399	869	2472	2339	2395	1154	227	99	10076
	%	0	1	4	9	24	23	24	12	2	1	100

Nyt analyysin kohteen olevassa aineistossa yhteiskuntaluokan määrittystapa on kuitenkin sikäli kiinnostava, että se on tehty vastaajien itsensä toimesta. Näin ollen yhteiskuntaluokan määrittäminen perustuu siihen, miten ihmiset hahmottavat ympäröivää elinpiiriään. Tämä korostaa yhteiskunnallisen aseman kokemuksellista merkitystä verrattuna esimerkiksi ansiotuloihin. Toki ansiotuloillakin on todennäköisesti oma merkityksensä yksilön yhteiskunnallisen aseman kokemuksessa.

Taulukossa 14 on ristiintaulukointi maaryhmien ja yhteiskunnallisen aseman suhteen. Se paljastaa maaryhmien välillä melko isoja eroja. Huomionarvoista on esimerkiksi se, että pohjoismaisten maiden ryhmässä yli puolet vastaajista määrittää itsensä kuuluvaksi yhteiskuntaluokkaan seitsemän tai kahdeksan. Muiden maaryhmien vastaava massapiste sijaitsee luokkien 5–6 tai 6–7 välillä. Yhteiskuntaluokan viisi voisi jossain tapauksissa mieltää tämän kaltaisen kysymyksenasettelun yhteiskunnalliseksi keskipisteeksi. Kaikissa muissa maaryhmissä tähän luokkaan sijoittaa itsensä yli neljännes vastaajista. Pohjoismaisten maiden ryhmässä tähän ryhmään itsensä kuitenkin lukee vain reilu 12 prosenttia.

Taulukon 14 pohjalta voi tehdä johtopäätöksen, että pohjoismaisissa maissa ihmiset kokevat omaavansa paremman yhteiskunnallisen aseman kuin ihmiset muualla Euroopassa. Tämä vaikuttaa aineiston mukaan positiivisesti luottamuksen tasoon. Ihmisten arviota omasta yhteiskunnallisesta asemasta on tämän aineiston sisällä hankala analysoida. Tämä olisi vaatinut aineistoon lisää muuttujia. Ihmisten tuloja olisi esimerkiksi voinut verrata yhteiskunnalliseen asemaan. Samoin olisi voinut tehdä harrastuneisuuden ja koulutusasteen kohdalla. Itsearvioitu yhteiskunnallinen asema todennäköisesti ottaa vaikutteita näistä tekijöistä, mutta tuskin kokonaan selittyy niillä.

Koska yhteiskunnallinen asema on niin keskeinen osa luottamuksen muodostusta, ansaitsee se hieman tarkempaa pohdintaa. Perinteisesti yhteiskunnallisen aseman jakauma on nähty keskipainotteisena. Puhutaan usein keskipalkasta tai keskimääräisistä ansioista. Yhteiskuntaluokka toki pitää muutakin sisällään kuin palkan. Siihen liittyy harrastuneisuutta esimerkiksi kulttuurin saralla. Korkeakulttuurista nauttivat on liitetty usein ylempään yhteiskuntaluokkaan kuin taas esimerkiksi populaarikulttuurista nauttivien ei ole katsottu tulevan ylimmistä sosiaaliluokista. Yhteiskuntaluokkaan on liitetty myös koulutustasoon liittyviä asioita. 1950-luvulla ylioppilaat olivat yhteiskunnalliselta asemaltaan korkealla, kun taas kansakoulun käyneet miellettiin työväenluokaksi ja yhteiskuntaluokka-asteikon matalampaan päähän. Nykyisin ylioppilaat ovat vasta koulutusuransa alussa. Yksi keskeinen yhteiskuntaluokkaa määrittävä tekijä on siis mielletävissä aikasidonnaiseksi. Voi jopa nähdä, että yhteiskuntaluokan määrittelyssä on kuljettu matka kulttuurikeskeisestä ja koulutuskeskeisestä määrittelystä kohti kulutus ja rahakeskeistä yhteiskuntaluokan määrittelyä. Yhteiskuntaluokka on myös lanseerattu nimellä sosioekonominen ryhmä. Nimeämisellä pyrittiin vähentämään luokittelun hierarkkista perustaa. Nimeämisen toisena tarkoituksena voidaan nähdä sosiaalisen pääoman tuominen pelkän taloudellisen laskelman tueksi. Määrittelyistä huolimatta, suunta on luottamuksen suhteen ollut tutkimuksen valossa selkeä. Mitä korkeammassa asemassa

yhteiskunnassa ollaan, sitä enemmän luotetaan (esim. Patterson 1999; Putnam 2000). Tämä tuntuu pätevän niin ihmisiin kuin myös instituutioihin.

Oma osansa yhteiskunnalliseen asemaan voi olla myös pohjoismaisella hyvinvointivaltiolla, joka elää edelleen vahvana. Viime vuosina hyvinvointivaltion alasajosta ja kriisistä on puhuttu runsaasti, mutta käsitteenä se voi olla edelleen hyvinkin vahva, erityisesti tämän aineiston ihmisten keskuudessa. On syytä muistaa, että aineisto koostui nimenomaan työelämässä tällä hetkellä mukana olevista henkilöistä. Tästä johtuen tein yllä olevan ristiintaulukoinnin myös koko eurobarometrin vastaajille, jossa mukana ovat myös työttömät. Vaikka yleiskuva yhteiskunnallisesta asemasta heikkeni tällöin jonkin verran, ei mistään isosta muutoksesta voida puhua. Erityisesti erot maaryhmien välillä pysyivät hyvin samansuuntaisina. Näin ollen voidaan sanoa, että pohjoismaisissa maissa on jotain mikä saa ihmiset ajattelemaan oman asemansa korkeampana kuin muissa regiimeissä. Kriisikehys voi hyvinkin selittää suurta eroa välimerelliseen regiimiin, jossa on paljon velkaisia valtioita. Mannermaisessa regiimissä työttömyys oli vuonna 2011 pysytellyt alhaalla, eikä kriisistä ollut pohjoismaisen regiimin tapaan juurikaan merkkejä. Näin ollen kriisikehys ei selitä yhteiskunnallisen aseman käsityksen eroa näiden regiimien välillä. Tämän selvittäminen tosin vaatisi jo pitkittäisaineiston.

6.4 Imputoidut muuttujat

Aineistoon on edellä analysoitujen ja tulkittujen muuttujien lisäksi imputoitu kaksi muuttujaa. Nämä olivat työttömyysprosentti ja koulutustaso. Työttömyysprosentti on yksi työmarkkinoiden toiminnan käytetyimmistä tuloksista. Mikäli työttömyys on korkea, on erityisen vaikea argumentoida työmarkkinoiden toimivuuden puolesta. Aikaisemmin esitettiin hypoteesi, että maaryhmän työttömyysprosentti vastaa maaryhmän luottamusta työmarkkinajärjestelmään.

Taulukko 15: Työmarkkinaregiimien työttömyysasteet. (keskiarvovertailu eurobarometri 76.2. 2011)

Maaryhmä	Työttömyysprosentti (KA)	N	Keskihajonta
Mannermaiset	6	4066	1,1
Pohjoismaiset	7	4097	1,4
Anglosaksiset	11	2010	3,4
Itäeurooppalaiset	12	8078	3,2
Välimerelliset	15	4076	5,0
Yhteensä	10	22327	4,6

Puhtaasti maaryhmien järjestystä katsottaessa tämä hypoteesi ei ole kovin kaukana todellisuudesta. Silti sen ei kuitenkaan voida sanoa pitävän paikkaansa. Puhtaasti työttömyysprosentteilla mitattuna mannermaisen regiimin pitäisi olla myös luottamuksen suhteen kärjessä. Kuitenkin, kuten jo totesin, pohjoismaisessa regiimissä luottamus on kaikkein korkein. Muutoin kuin pohjoismaisten ja mannermaisten regiimien osalta tämä hypoteesi kuitenkin pitää paikkansa. Pohjoismaisessa ja mannermaisessa ryhmässä työttömyysprosentti reagoi nimittäin luottamuksen suhteen positiivisesti. Tällöin luottamus itse asiassa kasvaa työttömyysprosentin kasvaessa. Itäeurooppalaisessa ja välimerellisessä ryhmässä taas korkea työttömyysprosentti ennustaa matalaa luottamusta.

On hyvin todennäköistä, että työttömyysprosentin vaikutus luottamukseen näkyy viiveellä ja vasta kun tietty kynnyks ylitetään. Näin ollen mitä pienempi työttömyysprosentti maassa on, sitä vähemmän sen muutokset vaikuttavat luottamukseen työmarkkinoihin. Tämän myötä pohjoismaisessa ja mannermaisessa regiimissä, joissa työttömyysprosentti on valmiiksi suhteellisen alhainen, työttömyysprosentin merkitys luottamukseen katoaa. Kuitenkin kun työttömyysprosentti nousee selvästi, tai huomattavan paljon kerralla, sillä on vaikutusta myös luottamukseen. Tämä selittäisi sen kahteen suuntaan jakautuvan vaikutuksen aineistossa. On kuitenkin huomioitava, että korkea työttömyysprosentti on vain yksi seuraus työmarkkinoiden toimimattomuudesta. Sen vaikutus yksittäisten ihmisten luottamukseen riippuu paljon kokonaisuudesta ja siitä, minkälainen kuva työttömyydestä ihmisille välittyy.

Koulutusaste on aineiston toinen imputoitu muuttuja. Sen osalta vaikutus on positiivinen kaikissa muissa paitsi välimerellisessä regiimissä. Aikaisemman tutkimuksen mukaan koulutus on tilannesidonainen ja sen vaikutus luottamukseen riippuu maan kokonaistilanteesta. Tässä aineistossa vastaavan toteaminen on mahdotonta johtuen muuttujan tasosta. Vastaajatasoisia koulutusmuuttujia ei aineistosta löytynyt. Tämä on sikäli valitettavaa, että sen avulla aikaisemman tutkimuksen tulosta

olisi voinut verrata tähän aineistoon. Näin ollen koulutusmuuttujan reagointi luottamukseen jää hieman hataralle pohjalle. Koulutusaste näyttäisi anglosaksisessa, mannermaisessa ja pohjoismaisessa regiimissä nostavan luottamusta työmarkkinoihin. Välimerellisessä regiimissä korkea koulutusaste puolestaan laskee luottamusta.

Yksi tapa ajatella koulutusasteen suhdetta luottamukseen, on pohtia sen vaikutusta työmarkkinoiden kehitykseen ylipäänsä. Voidaan ajatella, että korkean koulutusasteen maissa työmarkkinat ovat kehittyneet suotuisaan suuntaan ja sen takia myös luottamus on korkea. Välimerellisessä regiimissä tämä kääntyy kuitenkin päinvastaiseksi. Siellä esimerkiksi suhteellisen korkean koulutustason omaavat kreikkalaiset kokevat myös erittäin alhaista luottamusta. Vastaavasti Portugalissa, kaikkein alhaisimman koulutusasteen maassa, on välimerellisessä ryhmässä kaikkein suurin luottamus työmarkkinoihin. Tämä siitä huolimatta, että myös Portugali lukeutuu kriisimaihin. Tämä viittaisi siihen, että Hakhverdianin ja Maynen (2012) havainto korruption vaikutuksesta korkeasti koulutettujen luottamukseen voisi päteä myös työmarkkinaluottamukseen. Heidän tutkimuksen mukaan korkeasti koulutetut luottavat vähemmän, mikäli maassa on runsaasti korruptiota. (Hakhverdian & Mayne 2012). Tämän johtopäätöksen vahvistaminen vaatisi kuitenkin aineiston, jossa olisi yksittäisen vastaajan tasolla toimiva koulutustasomuuttuja. Lisäksi mukana olisi hyvä olla sekä työlliset että työttömät vastaajat. Liitetaulukosta löytyvät sekä koulutusasteet että maittain jaoteltu luottamus työmarkkinoihin (liitetaulukko 4;5).

6.5 Luottamus työmarkkinoihin ei ole riippuvainen luottamuksesta parlamenttiin

Eurobarometri ei ole suinkaan ainoa kyselytutkimus, jossa tarkastellaan luottamusta instituutioita kohtaan. European Social Survey (ESS) mittaa kahden vuoden välein eurooppalaisten arvoihin ja asenteisiin liittyvää muutosta (FSD, ESS). Kyseinen kyselytutkimus tarjoaa mahdollisuuden verrata sitä, että millainen suhde luottamuksella työmarkkinoihin on luottamukseen maan yleiseen hallintoon. Tutkimusten vertailu antaa viitteitä siitä, että onko työmarkkinaluottamus mahdollisesti linkitettävissä yleiseen luottamukseen maan hallintoon. Vai onko työmarkkinaluottamus siitä sittenkin kokonaan irrallinen luottamuksen osa-alue.

Soveltuvin muuttuja tähän vertailuun on ESS-kyselytutkimuksen kysymys luottamuksesta maan parlamenttiin. Vastaajat ovat arvioineet tätä asteikolla yhdestä kymmeneen.

Taulukko 16: Luottamus maan parlamenttia kohtaan asteikolla 1-10
(keskiarvovertailu, ESS Survey 6, 2012)

Maa	Keskiarvo	N	Keskihajonta
Tanska	6,10	1625	2,218
Ruotsi	5,93	1807	2,295
Suomi	5,91	2188	2,090
Hollanti	5,29	1823	2,034
Belgia	5,02	1855	2,220
Saksa	4,85	2912	2,311
Iso-Britannia	4,28	2210	2,348
Viro	3,94	2337	2,468
Irlanti	3,60	2515	2,398
Espanja	3,42	1802	2,538
Kypros	3,37	1069	2,562
Tseki	3,16	1953	2,490
Slovakia	3,10	1829	2,388
Slovenia	2,96	1214	2,385
Puola	2,95	1848	2,345
Portugali	2,51	2122	2,141
Bulgaria	2,07	2174	2,271
Yhteensä	4,03	33283	2,324

ESS-kyselytutkimuksessa ei valitettavasti ole kaikkia samoja maita mukana kuin eurobarometrissa. Näin ollen suora vertaaminen regiimien välillä ei ole mahdollista. Pohjoismainen regiimi on kuitenkin kärjessä myös tämän luottamusulottuvuuden suhteen. Mannermaisen regiimin maat tulevat puolestaan pohjoismaisten maiden jälkeen luottamuksen suhteen, vaikka näitä maita onkin tässä kyselyssä mukana vain kaksi. Anglosaksisen regiimin maiden väliin sijoittuu luottamuksen suhteen Viro, mutta muutoin järjestys tähän asti on täysin verrattavissa työmarkkinaluottamuksen maaryhmä järjestykseen. Välimerellisen ja itäeurooppalaisen regiimin maat kuitenkin sekoittuvat melko täysin tämän ulottuvuuden osalta.

Näin ollen voidaan sanoa, että luottamus näyttää olevan varsin samansuuntainen, oli sitten kyseessä luottamus parlamenttiin tai työmarkkinoihin. Kuitenkaan yhtäläisyysmerkkiä ei näiden kokemusten välille voi laittaa. Varsinkin välimerellisten ja itäeurooppalaisten regiimien välillä vallitsee melko suuri ero työmarkkinaluottamuksen ja parlamenttiluottamuksen välillä. Näin ollen näyttäisi siltä, että luottamus työmarkkinoihin on omaa erillistä luottamuksen lajia. On mahdollista luottaa työmarkkinoihin, mutta toisaalta osoittaa epäluottamusta parlamenttiin. Tämä näyttää pätevän myös toisinpäin. Pohjoismaisessa, mannermaisessa ja jossain määrin anglosaksisessa regiimissä, ovat samanaikaisesti molemmat luottamuksen kohteet tällä hetkellä luottamuksen arvoisia. Tällä on

varmasti jotain tekemistä sen kanssa, että nämä maat ovat tällä hetkellä Euroopan talousvetureita sekä mallioppilaita etsittäessä hyviä käytäntöjä. Vastaavasti itäeurooppalaisessa regiimissä luottamusta parlamenttiin vähentää laaja korruptio. Tähän vaikuttaa varmasti osaltaan näiden maiden kehityshistoria ja kommunismin jälkeinen yhteiskunta. Patti Zakaria (2012) esittää tutkimuksessaan, että käsitys korruptiosta on näivettänyt kansalaisyhteiskuntaa ja luottamusta kommunismin jälkeisessä Itä-Euroopassa. Käsitys korruptiosta vaikuttaa vähentävän ihmisten intoa osallistua erilaisten kansanryhmien asioita ajaviin järjestöihin (Zakaria 2012, 261–264). Tällä tavoin korruption aiheuttamat vaikutukset kytkeytyvät myöhemmin mainittavaan heikkoon järjestökenttään itäeurooppalaisessa regiimissä.

Tämä luottamusvertailu myös vahvistaa käsitystä Euroopan jakautumisesta kahtia. Luottamus näyttää olevan, vähintään yhdellä ulottuvuudella, erittäin heikolla tasolla velkaantuvien maiden ryhmässä. Välimerellisessä regiimissä tuo ulottuvuus on luottamus työmarkkinoihin. Itäeurooppalaisessa regiimissä tuo ulottuvuus on puolestaan luottamus parlamenttiin. Yhdistävä tekijä näiden regiimien suhteen on kuitenkin kasvava työttömyys ja velkaantumisaste.

7. Yhteenveto ja pohdinta

Tässä tutkielmani viimeisessä luvussa tulkitSEN analyysin tuloksia, ja pyrin hahmottamaan niiden kautta Euroopan työmarkkinoiden kokonaiskuvaa. Tämän lisäksi suuntaan katseeni työmarkkinoiden tulevaisuudennäkymiin. Ensin kokoon yhteen eri regiimien luottamusta ennustavia tekijöitä ja mahdollisia taustatekijöitä. Luottamusta ennustavissa tekijöissä löytyi melko paljon hajontaa ja mielenkiintoisia eroja regiimien välillä. Lopuksi pohdin vielä tutkielman kokonaisuutta, analyysin rajoitteita sekä Euroopan työmarkkinoiden tulevaisuutta.

7.1 Euroopan kahtia jakautuneet työmarkkinat

Sukupuolen vaikutus luottamukseen on kaikissa maaryhmissä samansuuntainen. Naiset luottavat miehiä vähemmän työmarkkinoihin. Vaikutuksen suuruus tai merkitsevyys ei kuitenkaan näyttäydy kaikissa maaryhmissä samanlaisena. Anglosaksisessa ja pohjoismaisessa maaryhmässä sukupuolten kokema luottamusero on kaikkein vähäisintä. Pohjoismaisissa maissa on perinteisesti nähty tasa-arvon työmarkkinoilla johtuvan sosiaaliturvasta ja valmiiksi matalasta köyhyydestä. (Esim. Bárcena-Martín ja Moro-Egido 2013, 933–95) Erityisesti sosiaaliturva toimii tasa-arvoa tuottavana mekanismina, joka mahdollistaa ansiotason säilymisen lasten syntymisestä aiheutuvien urakatkosten aikana (mts. 933–95). Molemmat sukupuolet osallistuvat tasaisesti työmarkkinoille, vaikkakin miesten palkkataso on edelleen naisia korkeampi. Hollanti tosin poikkeaa jonkin verran pohjoismaisesta regiimistä. Siellä naisten osallistuminen työmarkkinoille on osa-aikatyön myötä korkeaa, mutta heidän ansiotasonsa jää miehiin verrattuna melko matalaksi.

Anglosaksisen regiimin osalta hyvä tasa-arvo työmarkkinoilla on yllättävämpi tulos. Kyseisissä maissa ei ole perinteisesti ollut kovin korkea sosiaaliturvan taso. Kuitenkin kyseessä on yleisesti hyvin työntensiivinen työmarkkinajärjestelmä. Kun tarkastellaan työttömyyttä ja köyhyysriskiä, voidaan todeta eri sukupuolien olevan suhteellisen samanlaisessa tilanteessa. Irlannissa itse asiassa naisten työllisyys on huomattavasti paremmalla tasolla. Joten tältä osin voidaan sanoa kokemuksen luottamuksen tasa-arvosta olevan johdonmukainen. Tulos voi tietysti johtua myös pienemmästä otannasta tai siitä, että summamuuttujassa ovat mukana vain työelämässä olevat naiset. Luottamus saattaa jakaantua vahvasti työllisten ja työttömien naisten kesken.

Mannermaiset työmarkkinat sijoittuvat naisten luottamuksen suhteen pohjoismaisten ja anglosaksisen regiimin työmarkkinoiden väliin. Naiset kokevat vähemmän luottamusta, mutta tulos

ei aivan yllä tilastollisen merkitsevyyden puolelle. Mannermaisessa ryhmässä naiset ovat, Hollannin tapaan, erityisen vahvasti yliedustettuna osa-aikaisissa työsuhteissa. Tällöin työttömyys- ja työllisyystilastot näyttävät hyvältä, mutta reaaliensio jää naisilla usein selvästi miesten ansiotasoa alhaisemmaksi. (Euroopan komissio, 2012 402–437.) Osa-aikatyö ei myöskään ole usein yhtä vahvasti suojattu kuin kokoaikainen työsuhde. Tällöin naiset voivat kokea olevansa työasemaltaan uhatussa tilanteessa, varsinkin kriisin aikana.

Välimerellisessä ja itäeurooppalaisessa regiimissä sukupuoli on odotetusti merkittävä luottamusta ennustava tekijä. Naisten miehiä heikompi asema työmarkkinoilla on usein tulosta perhekeskeisistä arvoista ja naisten vähemmän aktiivisesta osallistumisesta työmarkkinoille. Naisten työllistymistä vaikeuttavat myös vallitsevat työmarkkinakäytännöt. Sosialististen etuuksien kumoaminen 2000-luvulla on erityisesti entisissä Neuvostoliiton maissa heikentänyt naisten suhteellista asemaa työmarkkinoilla (Pollert 2005, 226–227). Työn ja hoitovastuun yhteensovittamista ei ole tuettu vastaavalla tavalla kuin muissa regiimeissä. Tämä aiheuttaa puolestaan katkoksia työuriin ja vaikeuttaa perhevapaisen jälkeistä paluuta takaisin työmarkkinoille. (Euroopan komissio 2012, 315.)

Regiimeissä, joissa naisilla on paremmat mahdollisuudet luoda omaa työuraa on myös usein suurempi itsemääräämisoikeus. Tällainen tilanne on jossain määrin pohjoismaisessa, anglosaksisessa ja mannermaisessa regiimissä. Mannermaisessa ryhmässä, sekä Hollannissa, on kuitenkin asiaan vaikuttavana piirteenä myös osa-aikatyön yleisyys naisten keskuudessa. Osa-aikatyön takia naisilla on usein miehiä pienemmät nettotulot, mutta osa-aikatyön eduksi voi kuitenkin lukea sen, että se mahdollistaa urakehityksen ja ammattitaidon säilymisen. Perhekeskeisten, ja niukan sosiaaliturvan maissa, joita tässä edustavat välimerelliset ja itäeurooppalaiset maaryhmät, tilanne on päinvastainen. Naisten osallistuminen työmarkkinoille on usein vaikeampaa ja työ monesti huonommin palkattua.

Anna Pollert (2005) nostaa Itä-Euroopan osalta myös esiin naisten yliedustuksen julkisella sektorilla. Yksityisen sektorin noususta ovat itäeurooppalaisessa regiimissä hyöttyneet lähinnä miehet ja tämä on kasvattanut sukupuolten tuloeroja työmarkkinoilla. Lisäksi itäeurooppalaisessa regiimissä ei ole, muuhun Eurooppaan verrattuna, vastaavaa määrää järjestöjä ajamassa työmarkkinoiden tasa-arvoa. (Pollert 2005, 228.) Järjestöjen vähyyttä arvioitaessa tosin pitää huomioida itäeurooppalaisen regiimin monimuotoisuus. Kaikki regiimin maat eivät ole samasta puusta veistettyjä. Kansalliset ominaispiirteet rakentuvat pääosin talouden rakenteen ja historiallisen kehityksen myötä (Pollert 2005, 226). Regiimi pitää sisällään myös maita, jotka sijoittuvat työmarkkinajärjestelmältään lähemmäksi mannermaisia työmarkkinoita. Välimerellisessä regiimissä on puolestaan ollut havaittavissa naispalkansaajien kesken polarisoitumista. Työmarkkinoiden tasa-arvo koskettaa hyvin

koulutettuja naisia, mutta itsensä työllistyvät sekä epäformaalin työn tekijöiden, joita regiimissä on runsaasti, suhteellinen asema on heikentynyt entisestään (Cousins 2000, 117–118).

Ikä tuottaa vertailussa varsin odotettuja tuloksia. Pohjoismaisessa ja anglosaksisessa ryhmässä korkea ikä ennustaa vahvimmin luottamuksen puutetta. Samansuuntainen, mutta lievempi, suhde vallitsee myös itäeurooppalaisessa ja mannermaisessa regiimissä. Välimerellisessä regiimissä kyseistä yhteyttä ei puolestaan ole. Iän ja luottamuksen yhteyden selittämiseen on erilaisia mahdollisia vaihtoehtoja. Kuten aikaisemmin todettiin, tilastojen mukaan pohjoismaisissa maissa vanhemmilla työntekijöillä on suhteellisesti korkein riski ajautua pitkäaikaistyöttömyyteen. Työttömyys 50–64-vuotiaana ennustaa vaikeuksia työllistyä uudelleen. Toinen syy tähän voi olla työmarkkinoiden muutos, jossa matalan koulutustason työntekijöiden ammatit ovat vähentyneet Euroopasta (Euroopan komissio 2012, 87).

Vanhempien työntekijöiden on usein myös hankalampi kouluttautua uudelleen. Lisäksi voidaan ajatella iän olevan yhteydessä terveyden kokemukseen, joka näyttäisi ennustavan jokaisessa ryhmässä luottamusta. Vanhemmat työntekijät saattavat kokea enemmän terveydellisiä haittoja, jotka vaikuttavat luottamuksen kokemukseen. Välimerellisten regiimissä iän vaikutus on kuitenkin päinvastainen. Tämä tulos lineaarisessa regressioanalyysissä ei ole kuitenkaan tilastollisesti merkitsevä. Tilastollisen merkitsevyyden ulkopuolelle jäävä tulos viittaa usein ristiriitaisiin tuloksiin. Tosiasia kuitenkin on, että korkeampi ikä ei vähennä luottamusta työmarkkinoihin. Tämä havainto poikkeaa muista regiimeistä. Välimerellisten maiden regiimissä on kaikkein jäykimmät työmarkkinat Euroopassa. Osa-aikaisten määrä on regiimissä vähäinen ja työlainsäädäntö on suhteellisen tiukka. Näissä olosuhteissa työlliset, yli 50-vuotiaat henkilöt, ovat varmasti kaikkein luottavaisimpia. Huomioiden maan alhaisen luottamuksen tason, pitäisi ehkä kuitenkin puhua vähiten luottamuksen puutteesta kärsivistä. Mikäli aineistossa olisi mukana myös nuoret työttömät, joita välimerellisissä maissa on huomattava määrä, olisi ikä melko todennäköisesti positiivisesti luottamusta selittävä tekijä. Tällöin nuoret olisivat luultavasti kaikkein vähiten työmarkkinoihin luottava ryhmä. Tässä aineistossa työlliset nuoret voivat työsuhteen kautta kokea ehkä hieman enemmän luottamusta kuin työn ulkopuolella olevat. Tutkimuskirjallisuudessa iän todettiin toimivan eri suuntiin riippuen muista tekijöistä. Työmarkkinoilla voisi olettaa olevan tähän jonkinlainen vaikutus. Ainoa havaittu vaikutus näyttää kuitenkin olevan se, että erittäin suojelluilla työmarkkinoilla vanhemmat työntekijät eivät koe vähempää luottamusta työmarkkinoihin kuin nuoret työntekijät.

Parisuhdetilannetta kuvaava muuttaja ei reagoinut odotetusti aineiston analyysissä. Aikaisemman tutkimuksen perusteella parisuhteen pitäisi lisätä yksilön luottamusta (Putnam 2000, 137–138).

Kuitenkin ainoastaan pohjoismaisten maiden regiimissä parisuhde lisää luottamusta työmarkkinoihin, ja siinäkin regiimissä vaikutus on lähes olematon. Muissa regiimeissä ei vaikutusta ole havaittavissa. Syy tähänkin voi olla jälleen otannassa. Työllisten keskuudessa parisuhteella ei välttämättä ole niin suurta merkitystä kuin työttömien tai työmarkkinoiden ulkopuolella olevien keskuudessa. Kuitenkin parisuhteen voidaan nähdä tuovan turvaa nimenomaan työmarkkinatilanteessa, jossa Eurooppa oli vuonna 2011. Kriisin viedessä oman työpaikan, tuo puolison työ riittävästi tuloja, jotta työttömyysaika ei muodostu taloudellisesti kestävämmäksi. Tässä onkin kyse todennäköisesti kysymyksenasettelusta. Luottamusta mitataan tässä tutkimuksessa suhteessa työmarkkinoihin, ja sen sisällä oleviin ulottuvuuksiin, kuten uudelleen työllistymiseen tai työsuhdeturvaan. Mikäli eurobarometrissa kysyttäisiin taloudelliseen turvaan tai selviytymiseen liittyviä kysymyksiä, tulos olisi voinut olla parisuhteeseen nähden toinen.

Koulutuksen positiivinen suhde luottamukseen on mannermaisessa ja itäeurooppalaisessa regiimissä silmiinpistävän suuri. Merkitys on näissä maissa, kaikki maaryhmät huomioon ottaen, kaikkein suurin. Tätä voidaan selittää vahvalla panostuksella työvoiman uudelleen kouluttamiseen, erityisesti Saksassa, Itävallassa ja Luxemburgissa. Näissä maissa on ohjelmia työvoiman uudelleen kouluttamiseen aloille, joilla koetaan työvoimapulaa (Euroopan komissio 2012, 56 & 100). Saksassa erityisesti yksinhuoltajaäitien on todettu hyötyvän näistä. Aktiivisen työvoimapolitiikan on todettu vaikuttavan erityisesti sellaisten äitien työllistymiseen, joiden työelämätaidot ovat kaivanneet päivitystä (Zabel 2013, 469–470).

Itäeurooppalaisten regiimissä on vastaavia koulutusohjelmia, mutta ei kuitenkaan niin laajalti. Positiivinen suhde luottamuksen ja koulutukseen osallistumisen kohdalla onkin tämän regiimin kohdalla hieman yllättävä. Kuten luvussa kolme todettiin, näiden ohjelmien avulla pyritään työllistämään uudelleen työttömäksi jääneitä koulutuksen turvin. Koulutuksen positiivinen vaikutus ei kuitenkaan rajoitu ainoastaan mannermaiseen ja itäeurooppalaiseen regiimin. Itse asiassa kaikissa maaryhmissä viimeisen vuoden aikana käyty koulutus näyttää ennustavan korkeampaa luottamusta työmarkkinoihin. Ainoastaan välimerellisten maiden regiimissä vaikutus on muita vähäisempi. Aineistossa on täten mahdollisesti suhteellisen suuri joukko ihmisiä, jotka ovat vuoden sisään saaneet työn mahdollisesti juuri mannermaisten maiden keskuudessa suositun koulutuksen avulla.

Kysymyksessä ei kuitenkaan yksilöidä koulutuksen tyyppiä. Näin ollen koulutus voi olla myös mitä tahansa työpaikan järjestämää koulutusta. Tästä syystä on mahdotonta vetää johtopäätöstä, että nämä aktiivisen työvoimapolitiikan koulutusohjelmat lisäävät luottamusta yhteiskunnassa ylipäättänsä. Kuten todettu, tässä aineistossa on mukana vain tällä hetkellä työelämässä olevat. Näin ollen

aktiivisen uudelleen kouluttamisen varjopuoli jää kokonaan näkymättömiin. Esimerkiksi koulutusohjelmat saattavat olla työttömiä jaottelevia. Ne voivat aiheuttaa työttömien jaon vielä työmarkkinoille mukaan kelpaaviin, ja toisaalta syvemmälle pitkäaikaistyöttömyyteen ajautuviin yksilöihin. Tällöin koulutusohjelmat tuskin lisäävät luottamusta työmarkkinoihin työttömien keskuudessa. Pikemminkin ne saattaisivat vähentää luottamusta. Tämän aineiston perusteella voi kuitenkin päätellä, että kouluttaminen ylipäänsä lisää työllisten luottamusta työmarkkinoihin. Ihmiset kokevat siis, ainakin jossain määrin, lisäkoulutuksen heidän työmarkkina luottamusta kasvattavana tekijänä. Tämän voisi ajatella liittyvän työelämän vaatimukseen vastaamisena. Mikäli ihmiset kokevat saavansa lisäkoulutusta, ja sitä kautta pätevyyttä työelämään, uskovat he myös työmarkkina-asemansa olevan parempi. Koulutukseen panostaminen on siis ainakin tätä kautta hyödyllistä.

Terveiden vaikutusta luottamukseen sivuttiinkin jo puhuttaessa iän merkityksestä. Hyvä terveys ennustaa vahvasti luottamusta kaikissa maaryhmissä, tosin välimerellisten maaryhmässä yhteys ei ole muiden maaryhmien tasolla. Terveiden vaikutusta voi pitää odotettuna. Työkyky on kaikilla työmarkkinoilla työn tekemisen edellytys. Mikäli vastaaja arvioi terveytensä heikommaksi, on ennakoitavissa myös luottamuksen kariseminen työsuhteturvan ja tulevaisuususkon suhteen. Yllättävää on kuitenkin terveyden vahva, lähes yhtä suuri, merkitys neljässä regiimissä. Aikaisemmin pohjoismaisissa maissa on ajateltu, että hyvinvointivaltion turvaverkot suojaisivat muita malleja paremmin terveyden heikkenemisen kaltaisilta uhkakuvilta. Tämän aineiston perusteella näin ei kuitenkaan ole. Pitää kuitenkin muistaa, että analyysissä tarkasteltiin terveyden merkitystä nimenomaan työmarkkinoiden suhteen. Näin ollen terveyttä peilataan työhön, ei elämään yleensä. Työelämän turvaa on usein pidetty hyvänä nimenomaan pohjoismaisissa maissa. Analyysin perusteella, terveyden menettäminen on kuitenkin pohjoismaisissa maissa yhtä iso uhka luottamuksen suhteen kuin lähes kaikkialla muuallakin Euroopassa.

Tulos terveyden menettämisen pelosta on ristiriidassa van der Welin, Dahlin ja Thielenin (2012) tutkimuksen kanssa, jonka mukaan nimenomaan pohjoismaisen hyvinvointimalli onnistuu puskuroimaan työttömyyttä pitkäaikaissairaiden keskuudessa (van der Wel, Dahl & Thielen 2012, 247–255). Välimerellisissä maissa terveys ei muodostunut niin isoksi tekijäksi kuin muissa maaryhmissä. Tämän tulkitseminen on nyt kyseessä olevan aineiston perusteella melko hankalaa. Kuitenkin ikä ja terveys kulkevat usein isoissa aineistoissa käsi kädessä, joten tällä on todennäköisesti jotain tekemistä välimerellisten maiden huikkeen nuorisotyöttömyyden kanssa. Terveys ei muodostu niin merkittäväksi luottamukseen vaikuttavaksi tekijäksi, koska vanhemmat työntekijät eivät lähtökohtaisesti ole kaikkein vähiten luottamusta omaava ryhmä. Lisäksi terveys jää luottamusta ennustavana tekijänä muiden syiden jalkoihin.

Karkeasti katsottuna Eurooppa on jakautunut työntekijöiden luottamusta ennustavien tekijöiden suhteen kahtia. Pohjoismaisessa, anglosaksisessa ja mannermaisessa regiimissä luottamus on sidottu, yhteiskunnallisen aseman ohella, ikään ja terveyteen. Korkea ikä ja heikko terveys ennustavat heikompaa luottamusta, tosin joka maaryhmässä vähän eri painotuksilla. Välimerellisessä ja itäeurooppalaisessa regiimissä puolestaan näyttävät vallitsevan erityisen sukupuolittuneet työmarkkinat. Naiset kokevat miehiä vähemmän luottamusta työmarkkinoihin. Välimerellisissä maissa myös iän vaikutus on erialinen kuin muissa maissa, ja nuorten on erityisen vaikeaa päästä työmarkkinoille. Itäeurooppalainen ryhmä poikkeaa tämän piirteen suhteen, sillä vanhemmilla työntekijöillä on vähemmän luottamusta työmarkkinoihin. Näissä tuloksissa kahtiajakoa voitaisiin luultavasti korostaa entisestään irrottamalla osa itäeurooppalaisen regiimin maista omaksi väliryhmäkseen. Nyt ryhmässä luottamuksen kokemukseen vaikuttaa positiivisesti ainakin Tšekin ja Slovenian työmarkkinoiden toimivuus ja alhainen työttömyys. Tähän hajanaisuuteen viittaa myös luottamuksen kokemuksen suuri keskihajonta.

Euroopan kahtiajako ei rajoitu vaan luottamukseen. Samat regiimit voidaan jakaa lähes samalla tavalla kahtia työmarkkinoiden ja talouden tulosten perusteella. Vastaava jako voidaan tehdä niin työttömyyden kuin velka-asteen perusteella. Näyttäisikin siltä, että tuloerot eivät tällä hetkellä kasva pelkästään valtioiden sisällä. Myös valtioiden keskinäiset erot Euroopassa ovat kasvussa. Tällä hetkellä muutokset kahden ryhmän välillä tapahtuvat siten, että aikaisemmin parempaan ryhmään kuuluneista maista siirtyy uusia maita velkasaneeraukseen.

7.2 Euroopan työmarkkinapolitiikka kriisin jälkeen - joustoturvasta räätälöityihin ratkaisuihin?

Lopuksi on vielä tarpeen pohtia aineiston soveltuvuutta luottamuksen tutkimiseen ja kiinnittää huomiota puuttuvan tiedon asemaan aineistossa. Kuten aiemmin luvussa viisi on mainittu, luottamus-kysymyksiin vastasi vain reilu 30 prosenttia koko eurobarometrin vastaajista. Tämä tarkoittaa sitä, että valtava määrä luottamukseen liittyvää tietoa jää hämärän peittoon.

Sosiaalipoliittisesta näkökulmasta juuri työttömien näkemys, ja luottamus työmarkkinoiden suhteen, olisi kiinnostava tieto. Usein eri regiimien työmarkkinoiden vaikutus työttömiin paljastaa järjestelmässä olevia puutteita. Olisikin kiinnostavaa päästä vertailemaan työttömien ja työllisten kokemuksia saman regiimin työmarkkinoista. Tämä jää nyt kuitenkin jatkotutkimuksen tehtäväksi.

Itäeurooppalaisen regiimin maaryhmä on varsin mielenkiintoinen monessa suhteessa.

Työmarkkinoilla mitattuna regiimissä olevat maat ovat riittävän samanlaisia, jotta ne voi määrittää yhdeksi regiimiksi. Kuitenkin tulokset niin talouden, työllisyyden kuin myös luottamuksen suhteen osoittavat, että ryhmä on erittäin epätasainen. Tässä mielessä itäeurooppalainen regiimi onkin erinomainen esimerkki siitä, että joustavat työmarkkinat eivät näytä takaavan onnistumista ainakaan työttömyyden vähentämisen tai työllisten luottamuksen suhteen. Kuten edellä on esitetty, EU pyrkii promotoimaan joustavien työmarkkinoiden puolesta ja pitää pohjoismaista regiimiä tästä parhaimpana esimerkkinä. Vastaavasti välimerellistä sekä itäeurooppalaista regiimiä arvioidaan joustavuuden suhteen heikoimpana esimerkkinä. Itäeurooppalaisen regiimin ongelmiksi nähdään joustamattomat työmarkkinat ja matala työttömyyskorvausten taso. Työttömyyskorvauksen tason vaikutusta ihmisten luottamukseen tai työmarkkinoiden toimintaan ylipäänsä on hankala tällä aineistolla arvioida.

Jouston puute ei kuitenkaan näytä yksiselitteisesti aiheuttavan työmarkkinoille ongelmia, jotka ilmenisivät työttömyyden kasvuna tai työntekijöiden työmarkkinaluottamuksen katoamisena. Karkea regiimiluokittelu ei ole riittävä kuvaamaan sitä työmarkkinoiden moninaisuutta, joka Euroopassa nykypäivänä vallitsee. Jokaisen maan työmarkkinatilanne on hyvin erilainen, ja työmarkkinoihin vaikuttavia tekijöitä on valtavasti paljon. Vaikuttaakin siltä, että Luigi Burronin ja Maarten Keunen (2011) kritiikki joustoturvan sopivuudesta vain tietynlaiselle alueelle osuu asian ytimeen. Välimerellisessä ja itäeurooppalaisessa regiimissä erityisesti työvoiman taitotaso ja maahanmuutto asettavat ne erilaiseen asemaan verrattuna muihin regiimeihin. Välimerellisessä regiimissä maahanmuutto Afrikasta lisää kouluttamattomaa työvoimaa. Itä-Euroopassa puolestaan teollisen tuotannon siirtyminen halpatuotantomaihin on muuttanut työvoiman profilia.

Näin ollen eri työmarkkinamallien toimivuudesta ei tällä aineistolla voi sanoa kuin sen, että hyvään tulokseen luottamuksen suhteen näyttää pääsevän monia reittejä. Työmarkkinamallien tarkemman vaikutuksen mittaaminen luottamuksen tason suhteen vaatisi syvempää tutkimusta ja paremmin kohdistettua aineistoa. Työmarkkinoilla luottamusta on kuitenkin tutkittu vähän, ja sen käyttäminen työmarkkinoiden mittaamiseen toisi varmasti työmarkkinoiden tutkimiseen lisäulottuvuuden. Tällöin olisi tärkeä ottaa mukaan myös työttömien luottamus työmarkkinoihin. Se on lopulta kriittinen mittari työmarkkinoiden tavoitteen, eli mahdollisimman monen työllistämisen, suhteen.

Poikkileikkausaineisto kriisivuosina aiheuttaa myös haasteita luottamuksen suuntaa ja normaalin taloustilanteen luottamustasoa arvioitaessa. Luottamukseen vaikuttaa todennäköisesti hyvin paljon maan yleinen kehityshistoria. Mikäli maan tilanne on työmarkkinoiden suhteen ollut jo pidempään

synkkä, ei kriisi todennäköisesti vaikuta luottamukseen kovin suuresti. Pitkään jatkuneen korkean työttömyyden väheneminen saattaa näyttäytyä varsin korkeana työmarkkinoiden luottamuksen tasona, vaikka maan työmarkkinoiden absoluuttinen tilanne olisi edelleen varsin heikko. Vastaavasti suhteellisen korkealta elintason suhteen pudonneissa maissa, kuten Espanjassa ja Italiassa, luottamus on matalalla tasolla todennäköisesti nimenomaan kriisin myötä. Tämä siitä huolimatta, että varsinkaan Italian tilanne ei Euroopan mittakaavassa ole vielä mitenkään aivan toivoton. Sama logiikka voi hyvinkin toimia myös luottamushaitarin yläpäässä. Kaikilla mittareilla mitattuna pohjoismaisessa regiimissä tilanne ei ole enää läheskään hyvien talousvuosien tasolla. Työttömyys on vakiintunut melko korkealle tasolle, eikä nuorten ole helppo saada töitä. Tästä huolimatta pohjoismaissa luotetaan työmarkkinoihin enemmän kuin maissa, joissa esimerkiksi työnsaanti olisi tällä hetkellä helpompaa. Kun puhutaan luottamuksen käsitteestä, ei liikuta samalla tasolla kuin vuosittaiset Euroopan komission työllisyyskatsaukset. Luottamus heijastelee lukuja työllisyyden takana. Luottamus reagoi työmarkkinoiden muutoksiin viiveellä ja ei välttämättä reagoi ollenkaan pienempiin notkahduksiin. Tämä pitää varsinkin paikkansa, jos ihmisten työmarkkinoista saama kuva säilyy ehjänä. Suuri kysymys kuitenkin on, että milloin kerran menetetty luottamus palautuu. Minkälaisia toimenpiteitä se esimerkiksi työmarkkinoilta vaatii. Tämän tutkimiseen tarvittaisiin eurobarometriin muuttumattomia kysymyksiä, jotka toistuisivat mittauksesta toiseen samoina. Tällaisen pitkittäistutkimuksen avulla päästäisiin käsiksi luottamuksen muutoksiin kriisien aikana ja mahdollisesti luottamuksen palautumiseen kriisin jälkeen.

Tutkielmaa kirjoittaessani on Euroopan työmarkkinoiden kehityssuuntaa vielä vaikea ennustaa. Työttömyys on jäsenmaissa ennätyskorkealla ja velkataakka painaa useita jäsenmaita. Kolikon toisella puolella voi olla matala työllisyys ja väestön ikääntyminen. Pahin kriisi on kuitenkin monin paikoin pikkuhiljaa ohitettu. Monet tahot ennustavat tuleville vuosille jopa niukkaa talouskasvua. Elpyvää talouskasvua kuitenkin jarruttaa julkisen talouden velkaantuminen ja työttömyys. Työmarkkinoiden kehitys on tämän myötä hämärän peitossa.

Euroopan komission joustoturvapromootio keskeytyi Euroopan talouskriisin myötä. Näin ollen onkin kiinnostavaa, mihin Euroopan komission ohjaava työmarkkinapolitiikka tulee jatkossa keskittymään. Ottaen huomioon korkean työttömyyden kriisin jäljiltä, on todennäköistä että EU pyrkii promotoimaan työpaikkojen luontia. Joustoturvan tehokkuus korkean työttömyyden vallitessa on vielä punnitsematta. Sitä ei varsinaisesti ole suunniteltu sellaisiin olosuhteisiin, eikä sen toiminnasta ole mitään näyttöä. Schmidin (2010) kritiikki joustoturvan epämääräisyydestä on varmasti osittain oikeutettua ja nykyisessä taloustilanteessa se asettaa haasteen. On hyvin vaikea uskoa, että joustoturva pystyisi tarjoamaan riittävän tarkkoja toimintatapoja jäsenmailleen, jotta ne

voisivat kasvattaa työllisyyttä ja nousta taantumasta. Varsinkaan nykyisessä työmarkkinatilanteessa, jossa välimerellinen regiimi ja osa itäeurooppalaisesta regiimistä ovat.

Yksi mahdollisuus on, että Eurooppa seuraa liberaaleja virtauksia ja ryhtyy ohjaamaan jäsenmaita kohti matalapalkkaisten työpaikkojen luontia ja jatkuvasti kevyempää ansiotuloverotusta. Tästä on ollut jo joitain viitteitä olemassa, vaikka varsinaista poliittista ohjausta tähän ei olekaan vielä suurissa määrin ollut. Ratkaisevaa joustoturvan kannalta on varmasti pohjoismaisten maiden, erityisesti Hollannin ja Tanskan, toiminta. Mikäli työllisyys pysyy näissä maissa edelleen korkealla ja pitkäaikaistyöttömyys vähäisenä, ei Euroopan unionilla ole varsinaista tarvetta vaihtaa isoja suuntaviivoja. Välimerellisten maiden, erityisesti Kreikan ja Portugalin, tilanne kuitenkin pakottaa lähestymään työmarkkinoita myös toisesta näkökulmasta. Paine nuorisotyöttömyyden laskemiseen on kova. Eurooppa on nyt tilanteessa, jossa Euroopan sisäiset työmarkkinat ovat vaarassa jakautua, tai ovat jo jakautuneet, kahtia. Toisaalla on edelleen matala tai suhteellisen matala työttömyys. Näihin työmarkkinoihin aikaisempi työmarkkinapolitiikka toimii luultavasti samoin kuin ennen kriisiä. Yhtäällä on taas korkealle tasolle jäänyt työttömyys, jonka laskemiseen ei välttämättä nykyisissä joustoturvan välineissä ole riittävästi tehoa. Näihin työmarkkinoihin ei joustoturva nykyisessä muodossaan tule toimimaan.

Aika näyttää sen, että joutuuko EU muuttamaan nykyistä kaikille sama malli -ajatteluaan. Selvää on ainakin se, että ilman jokaiselle jäsenmaalle soveltuvaa työmarkkinapolitiikkaa voi yhtenäinen Euroopan unioni jäädä pelkäksi haaveksi.

8. Lähdeluettelo

Abrahamson, Peter (1992) Europe: A Challenge to the Scandinavian Model of Welfare? Paper contributed to the First European Conference of Sociology. Wien: University of Vienna.

Alkula Tapani, Pöntinen Seppo & Ylöstalo Pekka (1999) Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät WSOY: Helsinki

Anttonen, Anneli (2005) Vertailut ja sosiaalipolitiikan uusi suunta. *Janus* 13:3, 268–288

Arts, Wil & Gelissen, John (2002) Three Worlds of Welfare Capitalism Or More? A State-of-the-Art Report. *Journal of European Social Policy* 12:2, 137–158.

Atkinson, John (1987) Flexibility or fragmentation? The United Kingdom labour market in the eighties. *Labour and Society* 12:1 87–105.

Elena Bárcena-Martín & Ana I. Moro-Egido (2013) Gender and Poverty Risk in Europe, *Feminist Economics*, 19:2, 69-99,
DOI:10.1080/13545701.2013.771815

Burroni, Luigi & Keune, Maarten (2011) Flexicurity: A conceptual critique. *European Journal of Industrial Relations* 17:1 75–91.

Carifio James & Perla, Rocco (2008) Resolving the 50-year debate around using and misusing Likert scales. *Medical Education*, 42, 1150–1152

Chung, Heejung (2011) Measuring Flexicurity: Precautionary Notes, a New Framework, and an Empirical Example *Social Indicators Research* 106 153–171

Cleff, Thomas (2014) *Exploratory Data Analysis in Business and Economics*
An Introduction Using SPSS, Stata, and Excel. Cham: Springer International Publishing

Coleman James (1988) Social capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95–120

Coleman, James (1990) *Foundations of Social Theory*. Cambridge: Mass. Belknap

Crettaz, Eric (2011) *Fighting Working Poverty in Post-Industrial Economies: Causes, Trade-Offs and Policy Solutions*, Edward Elgar Publishing: Cheltenham

Cousins, Christine (2000) Women and Employment in Southern Europe: The Implications of Recent Policy and Labour Market Directions.
South European Society and Politics 5:1 97–122

de Vroom, Bert & Guillemard, Anne Marie (2002) From externalization to integration of older workers: institutional changes at the end of the worklife. Teoksessa Jørgen Goul Andersen & Per H. Jensen (toim.) Changing labour markers, welfare policies and citizenship. Bristol: The Policy Press

Jamieson, Susan (2004) Likert scales: how to (ab)use them. Medical Education, 38, 1212-1218.

Esping-Andersen, Gøsta (1990). The Three Worlds of Welfare Capitalism. Cornwall: Polity Press.

Eurostat Labour Force Survey 2011a.

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tps00073> Viitattu 20.4.2014

Eurostat Labour Force Survey 2011b.

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00159&plugin=1> Viitattu 20.4.2014

Eurostat Labour Force Survey 2011c.

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdec450&plugin=1> Viitattu 20.4.2014

Euroopan komissio (2003) Opinion of the Employment Committee on the future of the European Employment Strategy (EES). Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

<http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=2560&langId=en>
Viitattu 7.2.2013

Euroopan komissio (2006) Employment in Europe 2006. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=16&type=2&furtherPubs=no>
Viitattu 7.2.2013

Euroopan komissio (2007) Towards Common principles of Flexicurity: More and better jobs through flexibility and security Luxemburg: Official Publications of the European Communities.

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=188&type=2&furtherPubs=no>
Viitattu 7.2.2013

Euroopan komissio (2011) Employment and Social Developments in Europe 2011. Luxemburg: Official Publications of the European Communities.

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=6176&type=2&furtherPubs=no>
Viitattu 7.2.2013

Euroopan komissio (2012) Commission Staff Working document

Open, dynamic and inclusive labour markets.

<http://ec.europa.eu/social/keyDocuments.jsp?advSearchKey=Open%2C+dynamic+and+inclusive+labour+markets.&mode=advancedSubmit&langId=en&search=Search>

Viitattu 8.4.2013

Euroopan komissio, (2012) Employment and Social Developments in Europe 2012. Luxemburg: Official Publications of the European Communities.

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=7315&type=2&furtherPubs=no>

Viitattu 7.2.2013

FSD ESS Yhteiskunnallinen tietokanto.

<http://www.fsd.uta.fi/fi/aineistot/kvdata/ess.html> Viitattu 10.5.2014

FSD eurobarometri Yhteiskuntatieteellinen tietokanto

<http://www.fsd.uta.fi/fi/aineistot/kvdata/eb.html> Viitattu 31.1.2013

FSD Menetelmäopetus Yhteiskuntatieteellinen tietokanto

<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/mittaaminen/luotettavuus.html#validiteetti> Viitattu 11.2.2014

FSD regressioanalyysi Yhteiskuntatieteellinen tietokanto

<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/regressio/rajoitteet.html> Viitattu 11.2.2014

Gallie, Duncan & Paugam, Serge (2000) Welfare Regimes and the Experience of Unemployment in Europe. New York: Oxford University Press

Goodin, Robert E. & Rein, Martin (2001) Regimes on Pillars: Alternative Welfare State Logics and Dynamics. Public Administration 79:4, 769–801.

Hair, Joseph F. (toim.) & Black, Bill & Babin, Barry & Anderson, Rolph E. & Tatham, Ronald L. (2006) Multivariate data analysis (6th edition). New Jersey: Prentice Hall International

Hakhverdian, Armen & Mayne, Quinton (2012) Institutional Trust, Education, and Corruption: A Micro-Macro Interactive Approach. The Journal of Politics 74:3 739–750.

Harré, Rom (1999) Trust and its surrogates: psychological foundations of political process. Teoksessa Mark Warren (toim.) Democracy & Trust. Cambridge: Cambridge University Press.

Ilmonen, Kaj & Jokinen, Kimmo (2002) Luottamus modernissa maailmassa. Jyväskylä: Sophi

Ilmonen, Kaj (2002a) Luottamus Suomessa vuosituhaten vaihteessa. Teoksessa Kaj Ilmonen, Anne Kovalainen ja Martti Siisiäinen (toim.) Lama ja Luottamus. Helsinki: Ruotsalaisen kauppakorkeakoulun julkaisu 55.

Jokivuori, Pertti & Hietala Risto (2007) Määrällisiä tarinoita Helsinki: WSOY

Julkunen Raija & Nätti, Jouko (1995) Työpoliittinen tutkimus 104. Helsinki: Työministeriö

Kasvio, Antti (1994) Uusi työn yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus

Leibniz Institut <http://www.gesis.org/en/eurobarometer/survey-series/standard-special-eb/sampling-fieldwork/>
Viitattu 8.4.2013

Luhmann, Niklas (1988) Familiarity, confidence, trust: problems and alternatives. Teoksessa Diego Gambetta (toim.) Trust. Making and breaking cooperative relations. Oxford: Basil Blackwell

Madsen Per Kongshøj (2004) The Danish model of ‘flexicurity’: experiences and lessons. Transfer: European Review of Labour and Research 2:04 187-207

Mamia, Tero (2007) Joustavat työjärjestelyt 2000-luvun Suomessa. Teoksessa Tero Mamia & Harri Melin (toim.) Tietoyhteiskunta ja työorganisaatioiden muutos. Turku: Painosalama, Turun yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia B-sarja.

Mcbride Stephen & Willams, Russel A (2001) Globalization, the Restructuring of Labour Markets and Policy Convergence. The OECD ‘Jobs Strategy’. Global Social Policy 1:01 281–309.

Misztal, Barbara (1996) Trust in modern societies. Padstow: Polity press.

Nicoletti, Giuseppe & Scarpetta, Stefano (2005) Product Market Reforms and Employment in OECD Countries. OECD Economics Department Working Papers, No.472: OECD Publishing
<http://dx.doi.org/10.1787/463767160680>
Viitattu 10.4.2014

Patterson, Orlando (1999) Liberty against the democratic: on the historical and contemporary sources of American distrust. Teoksessa Mark Warren (toim.) Democracy & Trust. Cambridge: Cambridge University Press.

Pollert, Anna (2005) Gender, Transformation and Employment in Central Eastern Europe. European Journal of Industrial Relations 11:8 213–230.

Putnam, Robert (2000) Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster.

Saijets, Heli (2007) Joustoturvaa eurooppalaisille työmarkkinoille. Teoksessa Työpoliittinen Aikakauskirja 51:3. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
http://www.mol.fi/mol/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/04_aikakauskirja/05_edelliset/index.jsp
Viitattu 7.2.2013

Schmid, Günther (2007) Transitional Labour Markets: Managing Social Risk over the Life Course. Perspectives on employment and social policy coordination in the European Union. Portuguese Presidency of the European Union, Employment and Social Affairs, Working for all. Under the Portuguese Presidency in Lisbon, 8 and 9 October 2007. Berliini: WZB.

Schmid, Günther (2010) The future of employment relations. Goodbye 'Flexicurity' –welcome back transitional labour markets? Amsterdam: University of Amsterdam, AIAS Working Paper 10-106

Seligman, Adam (1997) The Problem of Trust. Princeton: Princeton University Press.

Sennet, Richard (1998) The Corrosion of Character. The Personal Consequences of Work in the New Capitalism. New York: W.W Norton & Company.

Stovicek, Klara & Turrini Alessandro (2012) Benchmarking unemployment benefit systems, European Commission Economic Papers, No. 454.
http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/economic_paper/2012/pdf/ecb454_en.pdf
Viitattu 10.4.2014

Sztompka, Piotr (1999) Trust. A Sociological Theory. Cambridge: Cambridge University Press.

Tavakol, Mohsen & Dennick, Reg (2011) Making sense of Cronbach's alpha. International Journal of Medical Education. 2:11 53–55.

Työmarkkinasanasto (2005) Valtion työnantaja- ja henkilöstöpolitiikan keskeisiä käsitteitä. Helsinki: Valtiovarainministeriö, valtioneuvoston kanslia ja Taloustieto Oy

van der Wel, Kjetil & Dahl, Espen & Thielen Karsten (2012) Social Inequalities in "Sickness": Does Welfare State Regime Type Make a Difference? A Multilevel Analysis of Men and Women in 26 European Countries. International Journal of Health Services 42:2 235–255

Wilthagen, Ton & Tros, Frank (2004) The concept of 'flexicurity': a new approach to regulating employment and labour markets. Transfer: European Review of Labour and Research 2:04 166–187.

Zabel, Cordula (2013) Does activation increase lone mothers' employment chances? Effects of training and workfare for lone mothers receiving means-tested benefits in Germany. International Journal of Sociology and Social Policy 33:7/8 453–473.

Zakaria, Patty (2012) Is corruption an enemy of civil society? The case of Central and Eastern Europe. *International Political Science Review* 34:4 351–371

Aineistot

Eurobarometri 76.2 (2011) Työllisyys- ja sosiaalipolitiikka ja aktiivinen ikääntyminen

Saatavissa: <http://www.gesis.org/en/eurobarometer/data-access/>
(vaatii rekisteröitymisen)

European Social Survey round 6 (2012)

Saatavissa: <http://www.europeansocialsurvey.org/>
(vaatii rekisteröitymisen)

Imputoitujen muuttujien data:

Työttömyysaste:

Eurostat LFS

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_a&lang=en

Viitattu 20.9.2013

Koulutustaso:

Eurostat, EDAT/ LFSE

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=edat_lfse_08&lang=en

Viitattu 20.9.2013

9. Liitetaulukot ja kuviot

1. Luottamus-summamuuttujan reliabiliteettitesti (eurobarometri 76.2. 2011)

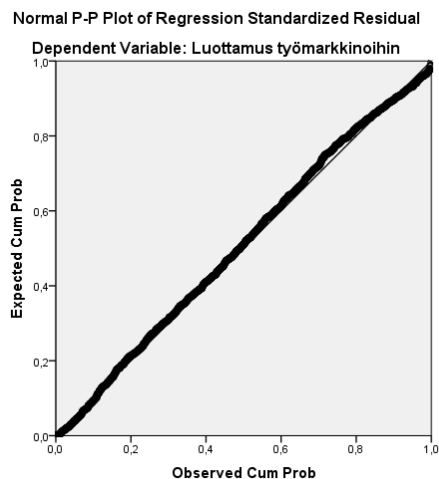
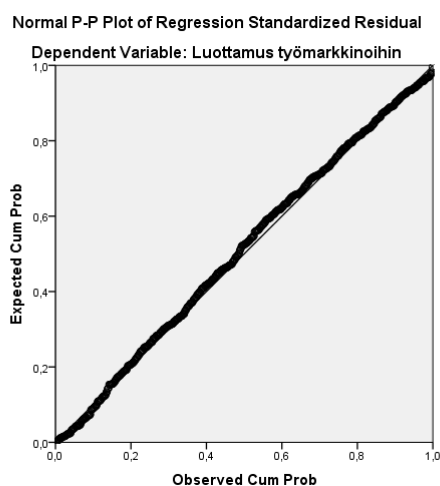
Cronbachin Alfa	Muuttujien lukumäärä
,743	4

	Asteikon keskiarvo jos muuttuja poistetaan	Asteikon varianssi jos muuttuja poistetaan	Korjattu muuttujan korrelaatio (yhteensä)	Cronbachin Alfa jos muuttuja poistetaan
qa1 Työsuhdeusko	214,14	3257,615	,546	,686
qa8 Työtulevaisuus usko	202,39	3682,902	,673	,620
qa7 Työsuhdeturva	196,45	3887,203	,632	,647
qa9 Uudelleen- työllistymisusko	218,13	3850,892	,377	,783

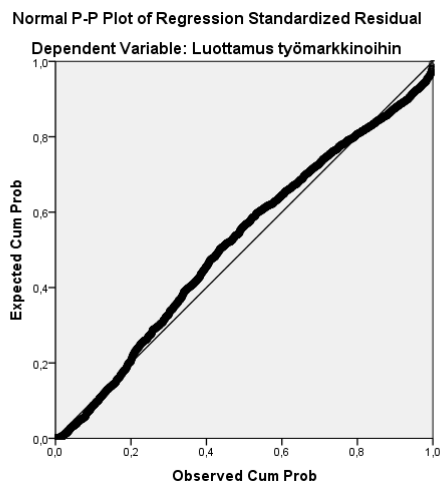
2. Lineaarisen regression yhteyden lineaarisuus eri maaryhmissä (eurobarometri 76.2. 2011)

Anglosaksisten maiden ryhmä

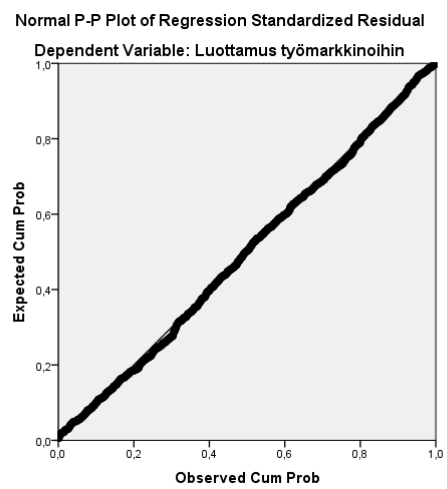
Mannermaisten maiden ryhmä:

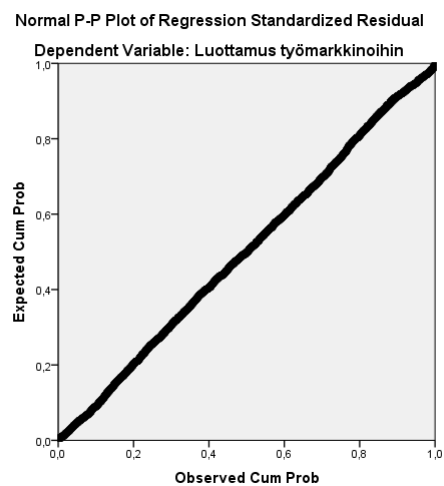
Pohjoismaisten maiden ryhmä

Välimerellisten maiden ryhmä

Itäeurooppalaisten maiden maaryhmä

3. Lineaarisen regression multikollinearisuus eri maaryhmissä (eurobarometri 76.2. 2011)

Maaryhmä	Muuttujien VIF-vaihteluväli	Muuttujien Tolerance vaihteluväli
Anglosaksiset	1,027-1,090	0,918-0,974
Mannermaiset	1,002-1,635	0,642-0,998
Pohjoismaiset	1,016-1,981	0,505-0,984
Välimerelliset	1,009-1,192	0,839-0,991
Itäeurooppalaiset	1,015-1,137	0,879-0,985

4. Koulutustaso maaryhmittäin (Eurostat 2011, EDAT/ LFSE)

Anglosaksinen	
Iso-Britannia	76,2
Irlanti	70,3
Mannermainen	
Belgia	68,1
Itävalta	77,1
Luxemburg	70,9
Saksa	81,6
Ranska	68,9
Pohjoismainen	
Hollanti	68,3
Ruotsi	75,6
Suomi	77,1
Tanska	69,3
Välimerellinen	
Espanja	52,8
Italia	54,6
Kreikka	62,8
Portugali	36,2
Itäeurooppalainen	
Bulgaria	76
Latvia	80,5
Liettua	84,2
Puola	82,7
Romania	70,6
Slovenia	80,3
Slovakia	84,5
Tsekki	86,1
Unkari	76,2
Viro	82,1

5. Maiden luottamus työmarkkinoihin maaryhmittäin (keskiarvovertilu, eurobarometri 76.2. 2011)

Maa	Keskiarvo	N	Keskihajonta
Irlanti	67,23	364	18,02
Iso-Britannia	73,38	384	17,28
Belgia	75,04	392	16,32
Itävalta	72,69	560	15,30
Luxemburg	77,21	215	15,94
Saksa	75,52	422	15,73
Ranska	71,22	409	17,44
Hollanti	77,96	518	18,44
Ruotsi	87,54	487	12,23
Suomi	81,33	402	15,03
Tanska	79,64	470	15,85
Espanja	55,70	343	16,73
Italia	58,09	349	15,91
Kreikka	48,46	394	19,09
Portugali	62,43	293	15,09
Bulgaria	61,26	380	19,78
Latvia	70,98	484	18,76
Liettua	61,81	394	18,11
Romania	66,64	361	17,74
Puola	66,65	297	20,21
Slovakia	57,16	536	17,94
Slovenia	70,85	355	16,08
Tšekki	69,93	514	15,96
Unkari	58,92	321	18,48
Viro	72,31	439	17,61
Yhteensä	59,68	4081	16,42